

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών

Συμβουλευτική στην Ειδική Αγωγή, την Εκπαίδευση και την Υγεία

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ με θέμα:

**« Μονογονεϊκή υιοθεσία: Εμπειρίες και αντιλήψεις
μόνων γυναικών που υιοθέτησαν παιδί »**

Μετ/κη φοιτήτρια: Σπαθάρη Αναστασία

A.M: 11

Επιβλέποντες καθηγητές: Λουμάκου Μαρία

Σαραφίδου Όλγα-Γιασεμή

Κλεφτάρας Γιώργος

ΒΟΛΟΣ 2012

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περίληψη	7
Abstract	8
Κεφάλαιο 1^ο	
Εισαγωγή	9
Από την υιοθεσία στη μονογονεϊκή υιοθεσία	9
Δημογραφικά χαρακτηριστικά	10
Απόφαση της μονογονεϊκής υιοθεσίας	11
Ο ρόλος του παιδιού	11
Ο ρόλος του δυνητικού πατέρα-συντρόφου	12
Τα χαρακτηριστικά προσωπικότητας των μόνων μητέρων	13
Πατρική οικογένεια	14
Κεφάλαιο 2^ο	
Σκοπός της έρευνας	16
<i>Μεθοδολογία</i>	
2.1 Εργαλεία	17
2.2 Διαδικασία συνέντευξης	19
2.3 Ανάλυση δεδομένων	20

Κεφάλαιο 3^ο

Αποτελέσματα

3.1 Πλαίσια κάθε περίπτωσης	22
Περίπτωση 1	22
Περίπτωση 2	24
Περίπτωση 3	26
Περίπτωση 4	27
Περίπτωση 5	29
Περίπτωση 6	31
Περίπτωση 7	32
3.2 Θεματικές Κατηγορίες	33
3.2.1 Τρόπος ζωής και συνήθειες πριν την υιοθεσία	34
3.2.2 Επιθυμία για παιδί	37
3.2.2.1 Ανάγκη να γίνω μητέρα	37
3.2.2.2 Ανάγκη του «να έχω οικογένεια»	39
3.2.3 Απόφαση υιοθεσίας	39
3.2.3.1 Ο ρόλος της ηλικίας	39
3.2.3.2 Ο ρόλος του βιολογικού παράγοντα	41
3.2.3.3 Ανάγκη διάθεσης αγάπης και προσφοράς συναισθημάτων	41

3.2.3.4 Η σκέψη της υιοθεσίας στη ζωή τους	44
3.2.3.5 Ο ρόλος των σημαντικών άλλων	46
3.2.3.6 Κοινωνικές επιρροές προώθησης υιοθεσίας	47
3.2.3.7 Εναλλακτικές επιλογές εκτός υιοθεσίας	47
3.2.4 Μετάβαση στη ζωή με παιδί	48
3.2.4.1 Περίοδος προσαρμογής	49
3.2.4.2 Αλλαγή τρόπου ζωής και συνηθειών	51
3.2.4.3 Στάση και υποστήριξη οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος	56
3.2.4.4 Στάση και υποστήριξη εργασιακού και ευρύτερου περιβάλλοντος	59
3.2.5 Μονογονεϊκή εμπειρία	62
3.2.5.1 Η ολοκλήρωση της προσωπικότητας των μόνων μητέρων μέσα από το παιδί	62
3.2.5.2 Ο ρόλος του παιδιού στις συνασθηματικές δυσκολίες των μόνων μητέρων	65
3.2.5.3 Φόβοι - αγωνίες για θέματα υγείας	66
3.2.5.4 Η ανάγκη μοιράσματος εμπειριών με έναν σύντροφο	67
3.2.6 Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων μητέρων στην αντιμετώπιση της καθημερινότητας	71

3.2.7 Διαθεσιμότητα υποστηρικτικού δικτύου	77
3.3 Σύνθεση αποτελεσμάτων (cross-case)	80
3.3.1 Παράγοντες στην απόφαση υιοθεσίας	80
3.3.1.1 Βιολογικοί παράγοντες – Εναλλακτικές επιλογές	81
3.3.1.2 Σημαντικά πρόσωπα οικογένειας	82
3.3.1.3 Ευνοϊκό κλίμα στην ιδέα της υιοθεσίας	83
3.3.1.4 Η σημασία της ανεξαρτησίας στην πατρική οικογένεια	84
3.3.2 Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων μητέρων	85
3.3.2.1 Αυτεπάρκεια	85
3.3.2.2 Ανεξαρτησία	86
3.3.2.3 Αυτοδυναμία	87
3.3.3 Η πατρική οικογένεια των μόνων μητέρων	89
3.3.3.1 Η μητέρα	89
3.3.3.2 Ο πατέρας	91
3.3.4 Η οπτική των μόνων μητέρων για τον ρόλο του δυνητικού πατέρα- συντρόφου	92
3.3.4.1 Μοίρασμα ευχάριστων και δυσάρεστων εμπειριών	93
3.3.4.2 Φόβοι για θέματα υγείας	94
3.3.4.3 Ανάγκη παρουσίας στην καθημερινότητα	94

3.3.5 Ο ρόλος του παιδιού στη ζωή τους	95
--	----

Κεφάλαιο 4^ο

Συζήτηση	96
Περιορισμοί και μελλοντικές κατευθύνσεις	103
Βιβλιογραφία	105

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πολλαπλή μελέτη περίπτωσης επιχειρεί να διερευνήσει και να κατανοήσει εις βάθος τις εμπειρίες και τις αντιλήψεις των μόνων γυναικών που υιοθέτησαν παιδί και αποτελεί μια πρώτη προσπάθεια εμβάθυνσης στη μονογονεϊκότητα με υιοθεσία για τα ελληνικά δεδομένα. Πραγματοποιήθηκε ημιδομημένη συνέντευξη με ανοιχτές ερωτήσεις και ερωτήσεις εμβάθυνσης σε επτά μόνες μητέρες που αποφάσισαν να υιοθετήσουν παιδί στην ηλικία των 40 χρονών περίπου. Η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις: α) στις περιγραφικές υποκατηγορίες και β) στη σύνθεση των υποκατηγοριών και των πλαισίων αναφοράς του κάθε συμμετέχοντα. Τα ευρήματα της έρευνας αφορούν τους παράγοντες που οδήγησαν τις μόνες μητέρες στη μονογονεϊκή υιοθεσία, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας τόσο των ιδίων όσο και της πατρικής τους οικογένειας, καθώς και το πώς αντιλαμβάνονται οι μόνες μητέρες τον ρόλο του δυνητικού πατέρα – συντρόφου αλλά και του παιδιού τους.

Abstact

“Single parents adoption: The experiences and the perceptions of single mothers who adopted a child.”

This multiple case study attempts to explore and understand in depth the experiences and perceptions of single women who adopt a child and it is a first attempt to examine thoroughly the Greek single-parent adoption. A semi-structured interview with open and in-depth questions was conducted to seven single mothers who decided to adopt a child at their 40's. The data analysis was conducted in two steps: a) the descriptive categories and b) the cross-case analysis by composing the categories along with each single mother's background. The findings of the research concerned the factors that led the single mothers to adoption, their personality traits of both themselves and their origin family ones and the way single mothers perceive the role of the possible father-partner and their child, as well.

Κεφάλαιο 1^ο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Από την υιοθεσία στη μονογονεϊκή υιοθεσία

Οι πρώτες έρευνες στον χώρο της υιοθεσίας ξεκίνησαν πριν από πενήντα χρόνια, πληθώρα, όμως, ερευνών για την υιοθεσία από ζευγάρια πραγματοποιήθηκαν τα τελευταία είκοσι χρόνια και οι οποίες μελετούν τους εξής τομείς: α) την προσαρμογή των θετών παιδιών και των γονέων στο οικογενειακό περιβάλλον (Brodzinsky & Brodzinsky, 1992· Levy-Shiff et al., 1997· McDonald et al., 2001), β) την οικογενειακή λειτουργικότητα των θετών οικογενειών (Barth & Brooks, 1997· McGuinness & Pallanch, 2000), γ) την ψυχική ευεξία (well-being) σε σύγκριση των θετών και βιολογικών γονέων και των παιδιών τους (Borders et al., 1998· Lansford et al., 2001·) και δ) τις ακαδημαϊκές επιδόσεις και τα προβλήματα συμπεριφοράς μεταξύ των θετών και των βιολογικών παιδιών (Lanz et al., 1999· Levy-Shiff, 2001 Mainemer et al., 1998).

Όσον αφορά τη *μονογονεϊκή υιοθεσία*, υπάρχει περιορισμένος αριθμός ερευνών στη βιβλιογραφία. Η εστίαση στις συγκεκριμένες μελέτες τοποθετείται στην προσαρμογή των μόνων μητέρων και των παιδιών μετά την υιοθεσία καθώς και στη σύγκριση του πιο ευνοϊκού και κατάλληλου περιβάλλοντος για τα παιδιά όπου φάνηκε ότι η μονογονεϊκή οικογένεια αποτελεί εξίσου ικανοποιητικό περιβάλλον για την ανατροφή θετών παιδιών (Fiegelman & Silverman, 1977· Groze and Rosental, 1991· Landsford, Ceballo, Abbey & Stewart, 2001· Shireman, 1996·). Μάλιστα, διαπιστώνεται στις μόνες μητέρες που έχουν υιοθετήσει παιδί με ειδικές ανάγκες, μια ιδιαίτερη δυναμικότητα και ακόμα μεγαλύτερη ανθεκτικότητα. Πιο συγκεκριμένα, οι Groze & Rosenthal (1991) αφού συνέκριναν μονογονεϊκές με δυαδικές οικογένειες

που είχαν υιοθετήσει παιδιά με ειδικές ανάγκες, κατέληξαν στο ότι οι μονογονεϊκές οικογένειες ανέφεραν λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών τους από τα ζευγάρια. Επιπρόσθετα, η Levine (2009) στην ποιοτική έρευνα της σε 15 μόνες μητέρες που είχαν υιοθετήσει παιδιά με ειδικές ανάγκες με σκοπό να διερευνήσει τους παράγοντες επικινδυνότητας και αντιστοίχως τους προστατευτικούς παράγοντες της οικογενειακής συνοχής και ανθεκτικότητας, παρουσίασε ότι οι συγκεκριμένες μητέρες αντιμετωπίζουν τις εμπειρίες τους με τα παιδιά τους ως ένα μέσο απόκτησης περισσότερης αυτοπεποίθησης που τους ενδυναμώνει στην καθημερινότητά τους και επιδεικνύουν ψυχική ανθεκτικότητα και δυναμικότητα στην αντιμετώπιση των δυσκολιών των παιδιών τους.

Δημογραφικά χαρακτηριστικά

Οι γυναίκες που οδηγούνται στην απόφαση της μονογονεϊκής υιοθεσίας, έχει φανεί από την βιβλιογραφία ότι, καταρχήν, είναι γυναίκες που αποφασίζουν να υιοθετήσουν στην ηλικία των 40 ετών περίπου, είναι οικονομικά ανεξάρτητες, έχουν ικανοποιητικό εισόδημα, έχουν σταθερή δουλειά και έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση (Ben-Ari & Weinberg-Kurnik 2007· Bock, 2000· Dougherty, 1978· Mannis, 2000· Shireman, 1996). Πιο συγκεκριμένα, οι μόνες μητέρες υιοθετούν σε μεγαλύτερη ηλικία από τις μητέρες που υιοθετούν μέσα σε γάμο (Fiegelman & Silverman, 1977). Μάλιστα, ο Bock (2000) δίνει ιδιαίτερη σημασία στην οικονομική ανεξαρτησία, γενικά, των μόνων μητέρων (είτε υιοθετούν είτε μεγαλώνουν μόνες τους το παιδί) διότι αυτή η ανεξαρτησία ενισχύει τη γενικότερη ανεξαρτησία στην ζωή τους αφού έχουν την δυνατότητα των επιλογών και των εναλλακτικών λύσεων σε θέματα της καθημερινότητας.

Απόφαση της μονογονεϊκής υιοθεσίας

Οι έρευνες που έχουν διεξαχθεί για τους παράγοντες που συμβάλλουν στην απόφαση της μονογονεϊκής υιοθεσίας διερευνούν την ηλικία των γυναικών, την υπογονιμότητα και την ύπαρξη αδερφών που έχουν κάνει οικογένεια (Ben-Ari & Weinberg-Kurnik 2007· Hollingsworth 2000· Mannis, 2000· Pakisegi, 1990· Potter & Knaub, 1988). Σε έρευνα που έγινε σε ζευγάρια που αποφάσισαν να υιοθετήσουν για την αναζήτηση κινήτρων, ανέφεραν μεταξύ άλλων και τα αλτρουϊστικά συναισθήματα και την προσφορά αγάπης που διαθέτουν για τα παιδιά (Malm & Welti, 2010). Επιπρόσθετα, σε πρόσφατη έρευνα σε 265 γονείς (ζευγάρια και μόνες μητέρες-πατέρες) που ήθελαν να υιοθετήσουν, κατέληξαν στο ότι οι λόγοι υπογονιμότητας και ανθρωπιστικής φύσεως διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην απόφασή τους να υιοθετήσουν (Welsh et al., 2008). Οι πρώτες μελέτες που περιγράφουν την εμπειρία των μόνων μητέρων που υιοθέτησαν είναι ελάχιστες (Ben-Ari & Weinberg-Kurnik 2007· Bock, 2000· Linn, 2002· Mannis, 1999). Επιπλέον, ο Bausch (2006) ανέδειξε μια σημαντική σύνδεση ανάμεσα σε οικογενειακές εμπειρίες σχετικά με την υιοθεσία που μπορεί να είχαν τα ζευγάρια κατά την διάρκεια της ανατροφής τους και στην προθυμία τους να υιοθετήσουν στην μετέπειτα ζωή τους. Ένας, δηλαδή, από τους δύο γονείς ή και οι δυο μαζί ήταν εξοικειωμένοι με την έννοια της υιοθεσίας είτε επειδή ήταν ο ίδιος υιοθετημένος είτε επειδή υπήρχε υιοθετημένο παιδί στην πατρική του οικογένεια.

Ο ρόλος του παιδιού

Όσον αφορά τον ρόλο του παιδιού στη ζωή των μόνων μητέρων αυτός ταυτίζεται με την επιθυμία τους να γίνουν μητέρες, όπως φαίνεται στο μεγαλύτερο

μέρος της βιβλιογραφίας. Η Mannis (2000) σε μια εις βάθος ποιοτική έρευνα τεσσάρων μόνων μητέρων αναφέρει ότι αυτές οι γυναίκες πάντα ήθελαν παιδιά και δεν μπορούσαν να φανταστούν τη ζωή τους χωρίς αυτά. Αντιστοίχως, σε ποσοτική έρευνα μετρήθηκε, μέσω της κλίμακας Positive Contribution (PCS) αναμεταξύ διαφόρων παραμέτρων και η συμβολή που είχε το παιδί στη ζωή 159 γονέων (ζευγαριών) που υιοθέτησαν παιδί με ειδικές ανάγκες (McDonald et al., 2001). Η έρευνα έδειξε ότι η ύπαρξη παιδιού συμβάλλει, από τη μια πλευρά, στο να κατανοήσουν οι γονείς καλύτερα τον σκοπό της ζωής, αισθάνονται ευτυχία και ολοκλήρωση, δύναμη και οικογενειακή συνοχή, από την άλλη, όμως, πλευρά, επεσήμαναν δυσκολία στην επέκταση των κοινωνικών δικτύων των γονέων και η ύπαρξη παιδιού δεν προωθεί την προσωπική ανάπτυξη και ωριμότητα των γονέων.

Επιπρόσθετα, η Mercer (2004) επισημαίνει την αλλαγή και εξέλιξη του εαυτού και συνεπώς της ταυτότητας της γυναίκας που γίνεται μητέρα. Συνδέει τη μητρική ταυτότητα με θεωρίες ψυχοκοινωνικής ανάπτυξης καθώς εισέρχεται σε νέες προκλήσεις μέσα από τον ρόλο της ως μητέρα κάνοντας επανπροσδιορισμό για να αποκτήσει εμπιστοσύνη στον εαυτό της. Ο Hartrick (1997) ανέφερε ότι οι μητέρες παιδιών ηλικίας 3-16 ετών χαρακτηρίζουν την πορεία τους στον καθορισμό του εαυτού τους ως μια συνεχόμενη διαδικασία.

Ο ρόλος του δυνητικού πατέρα - συντρόφου

Ως προς την εικόνα που έχουν σχηματίσει οι μόνες μητέρες για τον ρόλο του πατέρα – συντρόφου, όπως απαντάται στην βιβλιογραφία στις περισσότερες ποιοτικές έρευνες, διαπιστώνεται ότι αυτός είναι διττός. Από την μία πλευρά, η μονογονεϊκότητα διευκολύνει τον γονεϊκό ρόλο της μητέρας διότι της προσφέρει την

ελευθερία και την ανεξαρτησία να αποφασίσει οτιδήποτε η ίδια θελήσει για το παιδί της χωρίς να εμπλακεί σε διαμάχες και προστριβές με έναν σύντροφο (Ben-Ari & Weinberg-Kurnik, 2007· Mannis, 2000) από την άλλη, όμως, πλευρά η μονογονεϊκότητα συνδέεται και με φόβους των μόνων μητέρων στην περίπτωση που οι ίδιες πάθουν κάτι (Linn, 1991) αλλά και την δυσκολία του να είναι μόνες τους, φανερώνοντας αντιφατικά συναισθήματα για τον γονεϊκό ρόλο (Ben-Ari & Weinberg-Kurnik, 2007· Mannis, 1999). Σε δείγμα των 13 Ισραηλινών μονογονεϊκών γυναικών που υιοθέτησαν, οι Ben-Ari & Weinberg-Kurnik (2007) διαπίστωσαν από τις αφηγήσεις τους ότι αυτές οι γυναίκες διαχώριζαν τον άντρα - γονιό και τον άντρα-σύντροφο. Οι συγκεκριμένες μόνες μητέρες που υιοθετούν αντιλαμβάνονται, δηλαδή, τον εαυτό τους να εξελίσσεται και να αυτονομείται χωρίς την ανάγκη για την ύπαρξη ενός ανδρός και συνεπώς οι επιλογές τους στο ανδρικό φύλο δεν σχετίζονται πια με τα προσόντα ενός πατέρα αφού οι ίδιες έχουν ήδη κατοχυρώσει τη γονεϊκότητα, αλλά με το κατά πόσο τους ταιριάζει ως σύντροφος. Αυτή η συνειδητοποίηση τους προσθέτει ακόμη περισσότερη αίσθηση ελευθερίας και επιλογών, όπως χαρακτηριστικά απαντούν οι Ισραηλινές μονογονεϊκές γυναίκες.

Χαρακτηριστικά προσωπικότητας μόνων μητέρων

Υπάρχουν ελάχιστες έρευνες που εστιάζουν στη διερεύνηση της προσωπικότητας των μόνων γυναικών που υιοθετούν (Ben-Ari & Weinberg-Kurnik, 2007· Shireman & Johnson, 1976· Shireman, 1996). Οι περισσότερες ασχολούνται είτε με τα χαρακτηριστικά μόνων γυναικών με βιολογικό παιδί που επεδίωκαν την κύηση ή αυτή συνέβη τυχαία (Linn, 2002) ή επίσης αυτή ήταν αποτέλεσμα τεχνητής γονιμοποίησης με δότη σπέρματος (Potter & Knaub, 1988), είτε με σύγκριση των

χαρακτηριστικών προσωπικότητας των μόνων μητέρων με βιολογικό παιδί με αυτά των μητέρων που είναι παντρεμένες (Feigelman & Silverman, 1977· Lansford et al., 2001· Weinraub & Wolf, 1983). Πιο συγκεκριμένα, πρώτοι οι Shireman & Johnson (1976) στην μακροπρόθεσμη έρευνα τους χαρακτηρίζουν τις μόνες γυναίκες που υιοθετούν ως ανεξάρτητες, ώριμες, και υποστηρίζουν ότι διαθέτουν θετική αυτοεικόνα και έχουν υψηλές προσδοκίες από τους εαυτούς τους καθώς και μια ιδιαίτερη ικανότητα να δείχνουν αντοχή σε δύσκολες καταστάσεις. Στη συνέχεια, ο Shireman (1996) αναφέρεται στα ψυχικά εφόδια (strengths) των μόνων μητέρων που υιοθετούν και κάνει ιδιαίτερη μνεία στην ικανότητα τους να αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις, στην αποτελεσματική εύρεση λύσεων όπως επίσης και στην ανεξαρτησία και αυτοπεποίθηση την οποία διαθέτουν. Τέλος, οι Ben-Ari & Weinberg-Kurnik, 2007 στην μελέτη περίπτωσης μέσω της αφηγηματικής προσέγγισης που διεξήγαγαν σε 13 Ισραηλινές μόνες γυναίκες που υιοθέτησαν αναφέρει ότι οι αφηγήσεις αυτών των γυναικών έχουν κατασκευαστεί γύρω από εμπειρίες χειραφέτησης από τους άνδρες μαζί με μια βαθιά αίσθηση ενδυνάμωσης και αυτο-αποτελεσματικότητας. Τονίζουν, δηλαδή, στις αφηγήσεις τους την λέξη «μόνη» και στηρίχτηκαν στις δικές τους δυνάμεις για να κατορθώσουν τα όσα έχουν κάνει φανερώνοντας την δυναμική τους προσωπικότητα.

Πατρική οικογένεια

Ελάχιστες είναι οι έρευνες που μελέτησαν την πατρική οικογένεια των μόνων μητέρων και αυτές είχαν αντιφατικά ευρήματα. Από τη μια πλευρά, η Mannis (2000) στη μελέτη περίπτωσης των 4 μόνων γυναικών που είχαν υιοθετήσει ή είχαν το βιολογικό παιδί τους, φάνηκε ότι αυτές οι γυναίκες είχαν ανατραφεί σε μια

ατμόσφαιρα ανεξαρτησίας, είτε λόγω διαζυγίου είτε λόγω γενικότερης απουσίας του πατέρα (θάνατος, εργασιακοί λόγοι). Οι συγκεκριμένες γυναίκες χαρακτήριζαν τους πατέρες τους ως απόμακρους και χωρίς ευαισθησίες. Από την άλλη πλευρά, η Ward (1983) στην έρευνα μεταξύ μόνων γυναικών που μεγάλωναν μόνες τους το παιδί τους και παντρεμένων γυναικών που επέλεξαν να μην κάνουν παιδιά, υποστηρίζει ότι οι γυναίκες αυτές θεωρούσαν τους εαυτούς τους ξεχωριστούς και είχαν συναισθανθεί από μικρή ηλικία ότι οι μη παραδοσιακές επιλογές ήταν αποδεκτές. Επίσης, είχαν ανατραφεί σε παραδοσιακά σπίτια με αυταρχικούς πατέρες και παθητικές, νοικοκυρές μητέρες τις οποίες αντιλαμβάνονταν ως θύματα και έτσι αποφάσισαν να έχουν από νωρίς περισσότερο προσωπικό έλεγχο στις ζωές τους.

Γίνεται αντιληπτό, λοιπόν, ότι οι περισσότερες έρευνες στο ευρύτερο πεδίο της υιοθεσίας έχουν διεξαχθεί σε ζευγάρια που έχουν υιοθετήσει και αντίστοιχα στο πεδίο της μονογονεϊκότητας οι έρευνες αφορούν μητέρες με βιολογικό παιδί. Οι μελέτες στον χώρο της μονογονεϊκής υιοθεσίας εφαρμόζονται ως επί το πλείστον κατόπιν σύγκρισης με ετερογενείς πληθυσμούς οπότε τα αποτελέσματα δεν μπορούν να γενικευτούν και να ισχύουν. Συμπερασματικά, λοιπόν, η έλλειψη των ερευνών για τη μονογονεϊκή υιοθεσία αφορά όλες τις χώρες της Ευρώπης και την Αμερική, και ειδικά για την Ελλάδα που ο θεσμός έκανε την εμφάνισή του την τελευταία δεκαετία. Οι περισσότερες έρευνες, όπως φάνηκε από την βιβλιογραφική ανασκόπηση, έχουν στόχο να αναδείξουν τις διαφορές των μόνων μητέρων που υιοθέτησαν παιδί σε σύγκριση με τις υπόλοιπες μητέρες – ζευγάρια, οπότε δεν είναι εφικτό τα ευρήματά τους να γενικευτούν και να αφορούν τις μόνες γυναίκες. Η παρούσα ποιοτική έρευνα αποτελεί μια πρώτη προσέγγιση στην έρευνα για τη μονογονεϊκή υιοθεσία στην Ελλάδα.

Κεφάλαιο 2^ο

1.Σκοπός

Σκοπός της παρούσης έρευνας είναι η εις βάθος μελέτη της μονογονεϊκότητας με υιοθεσία, η διερεύνηση και αποτύπωση των κινήτρων που οδήγησαν τις μόνες μητέρες στην απόφαση να υιοθετήσουν παιδί, η σκιαγράφηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς τους και του ρόλου της πατρικής οικογένειας καθώς και η αναλυτική περιγραφή για το πως αντιλαμβάνονται τον ρόλο του δυνητικού πατέρα-συντρόφου και του παιδιού.

Συγκεκριμένα, μέσα από τη λεπτομερή περιγραφή των σκέψεων, συναισθημάτων και εμπειριών των μόνων μητέρων θα μπορέσουμε να εμβαθύνουμε στο νόημα που αποδίδουν οι συγκεκριμένες γυναίκες στην επιλογή τους να υιοθετήσουν καθώς και το πως βιώνουν τη μονογονεϊκότητα με υιοθεσία. Θα επιχειρήσουμε, δηλαδή, να κατανοήσουμε το πως οι συγκεκριμένες γυναίκες έλαβαν την απόφαση να υιοθετήσουν μονογονεϊκά, πως έχουν βιώσει την πατρική οικογένειά τους καθώς και ποια είναι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους. Τέλος, θα προσπαθήσουμε να κατανοήσουμε την θέση που οι μόνες μητέρες αποδίδουν στο παιδί τους και στον δυνητικό πατέρα σύντροφο.

2.ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

2.1 Εργαλεία

A. Η ημιδομημένη συνέντευξη (semi-structured) με ανοιχτές ερωτήσεις (open-ended) καθώς και οι ερωτήσεις εμβάθυνσης (probes) ήταν ο κύριος τρόπος συλλογής δεδομένων. Οι ερωτήσεις εστίαζαν σε θεματικές ενότητες, όπως: α) στα κίνητρα της απόφασης των μόνων γυναικών να υιοθετήσουν (π.χ. Πως καταλήξατε στην απόφαση της υιοθεσίας; Συνέβη κάτι που συνέβαλε στην τελική απόφασή σας;), β) στην περιγραφή της εμπειρίας της μετάβασης στην υιοθεσία, (π.χ. Πως βιώσατε την υιοθεσία, ζώντας πριν μόνη και μετά με το παιδί;), γ) στα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους (π.χ. Ποια θα λέγατε ότι είναι τα δυνατά σημεία του χαρακτήρα σας στα οποία βασίζεστε στην καθημερινότητά σας;), δ) στο πως βίωσαν την πατρική τους οικογένεια (π.χ. Πως ήταν η σχέση σας με τη μητέρα/πατέρα σας) ε) στο ρόλο που διαδραματίζει το παιδί στη ζωή τους (π.χ. Θα μπορούσατε να πείτε ότι η παρουσία του παιδιού σας προσέφερε κάτι; Σας κάλυψε σε κάτι;). Οι ερωτήσεις ενθάρρυναν τις μόνες μητέρες να εκφράσουν συναισθήματα και σκέψεις και άρα οι απαντήσεις τους να παρέχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα της εμπειρίας τους στη μονογονεϊκή υιοθεσία. Οι απαντήσεις, δηλαδή, περιγράφουν λεπτομερή γεγονότα, καταστάσεις και ερμηνείες από την οπτική των μόνων μητέρων παρουσιάζοντας μια προοπτική της μονογονεϊκότητας μέσα από την όλη τους εμπειρία.

B. Οι ερωτήσεις που αφορούσαν την ύπαρξη της κοινωνικής υποστήριξης (social support) βασίστηκαν στο σταθμισμένο ερωτηματολόγιο σύντομου τύπου Social Support Questionnaire (SSQ6) των Sharason, Shearin & Pierce (1987) το οποίο αποτελείται από 6 ερωτήσεις που συσχετίζουν την κοινωνική υποστήριξη με δομικά στοιχεία της προσωπικότητας, δηλαδή, προσαρμογή σε δύσκολες

καταστάσεις, στρατηγικές αντιμετώπισης, κοινωνική συμπεριφορά (π.χ. Σε ποιον μπορείτε πραγματικά να βασιστείτε να σας βοηθήσει να αισθανθείτε καλύτερα όταν έχετε «τις μαύρες σας; »). Το ερωτηματολόγιο αυτό επιτρέπει ένα σύντομο τρόπο μέτρησης της κοινωνικής υποστήριξης και έχει πολύ υψηλή αξιοπιστία και συσχέτιση με το κύριο εργαλείο μέτρησης αυτής (SSQ).

Σύμφωνα με τον Yin (2003, p.97), υπάρχουν τρεις αρχές συλλογής δεδομένων οι οποίες εξασφαλίζουν την εγκυρότητα και την αξιοπιστία των δεδομένων στην έρευνα μελέτης πολλαπλών περιπτώσεων (multiple case-study). Η πρώτη αναφέρεται στη χρήση πολλαπλών πηγών στοιχείων για τη συλλογή των δεδομένων, η δεύτερη στον τρόπο οργάνωσης μιας βάσης αξιόπιστων δεδομένων και τρίτον, στη διατήρηση μιας αλυσίδας των συνδετικών κρίκων στη συλλογή των δεδομένων.

Πιο συγκεκριμένα στην παρούσα έρευνα, προηγήθηκε μια πιλοτική έρευνα σε μητέρες που είχαν υιοθετήσει με τον σύζυγο τους, ως ζευγάρι, οπότε το περιεχόμενο της συνέντευξης ελέγχθηκε και δοκιμάστηκε, ανακαλύπτοντας κατ' αυτόν τρόπο πλευρές του μονογονεϊκού τύπου οικογένειας που ίσως να μην είχαν ληφθεί υπόψιν κατά τη σύνθεση της συνέντευξης. Επαναδιατυπώσαμε, δηλαδή, ή ακόμα και αφαιρέσαμε τις όσες υπάρχουσες ερωτήσεις ήταν ασαφείς. Κατ'αυτόν τον τρόπο, διασφαλίζεται μια βάση αξιόπιστων και έγκυρων δεδομένων που προκύπτουν μέσα από την συνέντευξη και δοκιμάζονται στην πορεία σε δεύτερη φάση στις μόνες μητέρες.

Όσον αφορά τον τρόπο οργάνωσης αξιόπιστων δεδομένων, η συλλογή δεν βασίστηκε μόνο στη μαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων αλλά και στις σημειώσεις μέσω παρατήρησης που κράτησε ο ερευνητής καθ'όλη την διάρκεια της συνέντευξης· τη λεκτική και μη λεκτική συμπεριφορά με ή χωρίς το μαγνητόφωνο, τις συνθήκες

που έλαβε χώρα η συνέντευξη. Τρίτον, η πορεία που ακολουθήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων, ξεκινώντας δηλαδή από το θεωρητικό υπόβαθρο, στη συνέχεια στις ερευνητικές ερωτήσεις, μετά στον συνδυασμό αποδεικτικών πηγών για τα δεδομένα και τέλος στη δημιουργία βάσης δεδομένων για την μονογονεϊκή υιοθεσία, δημιούργησε μια ασφαλιστική δικλείδα ως προς την αξιοπιστία και εγκυρότητα της παρούσας έρευνας.

Γ. Συμπληρώθηκε ερωτηματολόγιο που αφορούσε τα δημογραφικά χαρακτηριστικά από επτά μόνες μητέρες οι οποίες είχαν υιοθετήσει παιδί μέσω δημόσιας υιοθεσίας (έξι γυναίκες) ή ιδιωτικής (μία γυναίκα). Η ηλικία τους κυμαίνεται από 45-55 χρονών και ζούνε στην Αθήνα. Όταν αποφάσισαν να υιοθετήσουν η ηλικία τους κυμαινόταν από 36-47 ετών. Όλες έχουν πανεπιστημιακή μόρφωση και ικανοποιητικό εισόδημα για την ανατροφή ενός παιδιού. Επιπλέον, όλες είχαν αδέρφια παντρεμένα με παιδιά εκτός από μια η οποία ήταν μοναχοπαιδί.

2.2 Διαδικασία συνέντευξης

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε στους προσωπικούς ή επαγγελματικούς χώρους των γυναικών μετά από συνεννόηση μαζί τους για την ακριβή μέρα και ώρα. Πριν αρχίσει η συνέντευξη, η κάθε γυναίκα ενημερώθηκε για τον σκοπό της έρευνας αλλά και το απόρρητο της διαδικασίας. Ακόμη, συζητήθηκε ότι εάν κάποια δεν επιθυμούσε να απαντήσει σε κάποια από τις ερωτήσεις ή ήθελε να σταματήσει η διαδικασία της συνέντευξης, είχε το δικαίωμα να το κάνει. Ωστόσο, στη συγκεκριμένη έρευνα δεν συνέβη κάτι ανάλογο. Κατέστη κατανοητό ότι σε αυτήν την διαδικασία δεν υπάρχουν σωστές και λάθος απαντήσεις. Τέλος, οι συγκεκριμένες γυναίκες ενημερώθηκαν ότι όλη η διαδικασία χρειαζόταν να καταγραφεί από δημοσιογραφικό κασετόφωνο με

σκοπό την ακριβή καταγραφή των πληροφοριών. Η χρονική διάρκεια των συνεντεύξεων κυμαινόταν από 45 – 70λεπτά.

2.3 Ανάλυση δεδομένων

Η προσέγγιση του θέματος έγινε μέσω της πολλαπλής μελέτης περίπτωσης με συλλογή ποιοτικών δεδομένων. Πιο συγκεκριμένα, η περιγραφική δομή (descriptive framework) οργανώνει την ανάλυση της πολλαπλής μελέτης περίπτωσης και οδηγεί στις κατάλληλες αιτιακές σχέσεις που πρέπει να αναλυθούν (Yin, 2003). Κατ'αυτόν τον τρόπο, η ανάλυση των δεδομένων πραγματοποιήθηκε σε δύο φάσεις: α) στην εμπειρισματομένη περιγραφική ανάλυση των απαντήσεων των μόνων γυναικών (multiple case analysis) και β) στη σύνθεση των αποτελεσμάτων (cross-case analysis). Πριν από τις αναλύσεις, όμως, παρουσιάστηκαν λεπτομερώς τα πλαίσια, το υπόβαθρο, κατά κάποιο τρόπο, της κάθε μόνης μητέρας για την ουσιαστικότερη προσέγγιση και κατανόηση της εμπειρίας και των αντιλήψεων των συγκεκριμένων μητέρων.

Κατά την πρώτη φάση ανάλυσης των απαντήσεων των μονογονεϊκών γυναικών, προέκυψαν 7 θεματικές κατηγορίες οι οποίες κατατάχθηκαν χρονολογικά για να περιγραφεί όσο το δυνατόν καλύτερα η μονογονεϊκότητα με υιοθεσία και οι οποίες είναι οι εξής:

1. Τρόπος ζωής και συνήθειες πριν την υιοθεσία
2. Επιθυμία για παιδί
3. Απόφαση υιοθεσίας
4. Μετάβαση στη ζωή με παιδί

5. Μονογονεϊκή εμπειρία
6. Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων μητέρων στην αντιμετώπιση της καθημερινότητας
7. Διαθεσιμότητα υποστηρικτικού δικτύου

Κατά την δεύτερη φάση ανάλυσης, στη σύνθεση των αποτελεσμάτων δηλαδή, συνδυάστηκαν τα πλαίσια της κάθε μονογονεϊκής γυναίκας με τις θεματικές υποκατηγορίες που είχαν προκύψει στην πρώτη φάση ανάλυσης οπότε και καταλήξαμε σε τέσσερις θεματικές ενότητες που περιλαμβάνουν όλες τις αντιλήψεις των μόνων μητέρων και περιγράφουν συνδυαστικά την ευρύτερη εμπειρία τους στη μονογονεϊκότητα με υιοθεσία. Αυτές είναι οι εξής:

1. Παράμετροι στην απόφαση της υιοθεσίας
2. Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων μητέρων
3. Η πατρική οικογένεια των μόνων μητέρων
4. Η οπτική των μόνων μητέρων για τον ρόλο του δυνητικού πατέρα – σύντροφου
5. Ο ρόλος του παιδιού στη ζωή τους

Κεφάλαιο 3ο

Αποτελέσματα

1. Πλαίσια κάθε περίπτωσης

Πριν την ανάλυση των αποτελεσμάτων των συνεντεύξεων, απαραίτητο είναι να δούμε το πλαίσιο της κάθε περίπτωσης. Πιο συγκεκριμένα, το υπόβαθρο και τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα της ζωής των μονογονεϊκών μητέρων, όπως οι ίδιες τα έθεσαν στην συνέντευξη καθώς και ζητήματα που θεώρησαν σημαντικά να συζητηθούν χωρίς το κασετοφωνάκι, περιγράφονται παρακάτω. Κατ'αυτόν τον τρόπο γίνεται πιο εφικτή η συνολική κατανόηση της κάθε περίπτωσης που άλλωστε είναι ξεχωριστή και μοναδική από τις υπόλοιπες.

1^η Περίπτωση:

Η Ρ. είναι 50χρονών με υψηλή πανεπιστημιακή μόρφωση, εργαζόμενη στο δημόσιο και αρκετά επιτυχημένη και καταξιωμένη στην εργασία της. Έχει μια αδερφή η οποία είναι παντρεμένη και έχει έναν γιο 18χρονών. Σε ηλικία 35χρονών και ενώ είχε μια σχέση 5ετών μένει έγκυος αλλά κάνει έκτρωση διότι ο σύντροφος της δεν επιθυμούσε την γέννηση του παιδιού. Αυτή η σχέση, όπως αναφέρει, την κούρασε ψυχικά οπότε οι σχέσεις οι οποίες ακολούθησαν είχαν σεξουαλικό χαρακτήρα και μοιράσματος ελεύθερου χρόνου για την ίδια.

«...Έχω έναν σύντροφο τώρα πιο πολύ για να πηγαίνουμε κανένα θέατρο και για σεξουαλικούς λόγους... Έχω κουραστεί από προηγούμενες σχέσεις και ειδικά από την προηγούμενη από αυτήν...»

(1:96)

Η πατρική οικογένεια από την οποία προέρχεται περιγράφεται από την ίδια ως διφορούμενη γεγονός που την επηρέασε στην εικόνα που έχει για τον γάμο και τις σχέσεις γενικά.

«...Η μητέρα μου ήταν καλή, ένας γλυκύτατος άνθρωπος, ερωτευμένη με τον πατέρα μου αλλά με φόρτωνε με την σχέση τους και τις δυσκολίες τους. Έβγαιναν μαχαίρια. Την μια ήταν καλή, την άλλη σκοτωνόντουσαν. Δεν ήθελα αυτό το κλίμα στην ζωή μου. Η αδερφή μου δεν θυμάται τίποτα τέτοιο και δεν την ενόχλησε...», «...Δεν νομίζω ότι συνδέεται η απόφασή μου να υιοθετήσω με τον τρόπο που ανατράφηκα. Μπορεί να μην ήθελα τον θεσμό του γάμου αλλά πάντα φανταζόμουνα ότι θα έκανα παιδί...»

(1:80&86)

Πιο συγκεκριμένα, δυσκολεύτηκε πολύ μέσα στο κλίμα έντασης που επικρατούσε στους κόλπους της οικογενείας της, όπως η ίδια περιγράφει, και το γεγονός αυτό φαίνεται ότι διαδραμάτισε καθοριστικό ρόλο στην απόφασή της να μην παντρευτεί.

«...Ο πατέρας μου ήταν φίλος, με έντονη προσωπικότητα, με τις κιθάρες του, τη ζωγραφική, τα σκάφη του. Δεν μου άρεσε που δεν τα πηγαίνανε καλά. Ήταν φωνακλός, νευρικός. Τώρα κατάλαβα ότι δεν μου άρεσαν οι εντάσεις...»

(1:82)

Η Ρ. αποφάσισε να υιοθετήσει σε ηλικία 40 χρόνων μέσω δημόσιας υιοθεσίας, έχοντας 5 χρόνια αναμονή για να την καλέσουν από το ίδρυμα. Το παιδί που υιοθέτησε ήταν ένα αγοράκι 3 χρόνων και το διάστημα της μονογονεϊκής εμπειρίας της μέχρι σήμερα είναι 4 χρόνια. Όταν ενημερώθηκε από το ίδρυμα για το

συγκεκριμένο αγοράκι της είπαν ότι οι νεφροί του δεν είχαν φυσιολογική ανάπτυξη και ότι γενικά επρόκειτο για ένα παιδάκι με χαμηλή φυσιολογικά σωματική ανάπτυξη.

Το μέρος συνάντησης για τη συνέντευξη ήταν ο χώρος της εργασίας της, όπου από την πρώτη στιγμή φάνηκε το πόσο κοινωνική και ευγενική ήταν με τους συναδέλφους της και με τους εκτος εργασίας ανθρώπους που της απηύθυναν τον λόγο. Η συνέντευξη ξεκίνησε πολύ ευχάριστα όμως στην πορεία της αναδύθηκαν έντονα συναισθήματα συγκίνησης για το θετό παιδί της. Συγκεκριμένα, δάκρυσε δυο φορές κατά την διάρκεια της συνέντευξης καταθέτοντας ότι η ύπαρξη του παιδιού στη ζωή της είναι τόσο σημαντική που κοιμάται μαζί με τον Γ. και έχουν συμφωνήσει μεταξύ τους ότι όταν γίνει 8 ετών θα κοιμάται στο δωμάτιο του.

2^η Περίπτωση:

Η Μ. είναι 55χρονών, με υψηλή πανεπιστημιακή μόρφωση, εργαζόμενη στον δημόσιο τομέα. Προτίμησε μια δουλειά η οποία δεν έχει καθόλου εξέλιξη και είναι λιγότερο απαιτητική, παρόλο που είχε φτάσει στην υψηλότερη βαθμίδα πτυχίων (διδασκτορικό) για να είναι πιο ξεκούραστη και να έχει περισσότερο χρόνο με το παιδί. Έχει έναν αδερφο, διαζευγμένο με ένα παιδί. Η ίδια είναι διαζευγμένη, χώρισε σε ηλικία 41ετών. Κατά την διάρκεια του γάμου της, είχε μια αποβολή κύησης. Στη συνέχεια, ξεκίνησε ψυχοθεραπεία, την οποία και συνέχισε για αρκετά χρόνια μετά.

Σχετικά με την πατρική της οικογένεια, η Μ. δεν συμφωνούσε με τις απόψεις που είχε η μητέρα της για τη ζωή της και το γεγονός αυτό πιστεύει ότι σχετίζεται με την δυσκολία της να συνάψει, όπως αναφέρει μια φυσιολογική σχέση, ενώ περιγράφει τη σχέση με τον πατέρα της πιο εύκολη και με κατανόηση.

«...Ήταν πολύ γυναίκα του σπιτιού, σαν οπισθοδρομική και εγώ έβλεπα διαφορετικά τα πράγματα. Θεωρώ ότι η νοοτροπία της ήταν τέτοια που ήθελε να καλλιεργήσει σε μένα την γυναίκα που θα παντρευτεί, που θα είναι στο σπίτι. Και εγώ δεν το ήθελα...», «...δεν ξέρω αν έπαιζε ρόλο η θέση μου στην οικογένεια και όλα αυτά, εν πάσι περιπτώσει, θα έλεγα ότι η εξέλιξη η δική μου με έκανε να μην μπορώ να κάνω σχέση, μια σχέση φυσιολογική, με οικογένεια, μια σχέση που θα κατέληγε σε ένα παιδί, αυτό μπορώ να πω ότι έχει μια σχέση...»

(2:96&102)

«...Με τον πατέρα μου μιλούσαμε σε άλλο επίπεδο. Μάλλον ο πατέρας μου με μένα έβρισκε μια κατανόηση μέσα στο σπίτι, είχαμε μια σχέση κάπως αρκετά...σαν ίσο προς ίσο κατά κάποιο τρόπο...»

(2:98)

Αποφάσισε να υιοθετήσει σε ηλικία 47 ετών και στα 49 της υιοθετεί μέσω δημόσιας υιοθεσίας ένα κοριτσάκι, ημερών. Δεν υπήρχε κάποιο πρόβλημα υγείας στο παιδί. Το διάστημα μονογονεϊκής εμπειρίας μέχρι σήμερα είναι 6 χρόνια.

Η συνέντευξη διεξήχθη στον χώρο εργασίας της, στο γραφείο της. Φαινόταν ιδιαίτερα διστακτική και μαζεμένη γυναίκα, λιγομίλητη και έχοντας τα χέρια σταυρωμένα καθόλη την διάρκεια της συνέντευξης, απαντούσε λακωνικά και συνοπτικά.

3^η Περίπτωση:

Η Ρ. είναι 49χρονών με μέτρια πανεπιστημιακή μόρφωση, εργάζεται στον ιδιωτικό χώρο. Έχει δυο αδερφές, παντρεμένες με παιδιά. Είχε προσπαθήσει να μείνει έγκυος σε μια μακροχρόνια σχέση που είχε αλλά λόγω των γυναικολογικών δυσκολιών που η ίδια είχε, επέλεξε να μείνει έγκυος με δανεικό ωάριο εμφυτευμένο στη μήτρα της, γεγονός που δεν βρήκε σύμφωνο τον σύντροφό της, οπότε και δεν προχώρησε.

«...Σαφώς, (συνέβαλλε) το ότι δεν μπορούσα να κάνω μόνη μου παιδί γιατί δεν ήμουν σε μια σχέση που είχε τέτοια προοπτική...»

(3:12)

Επιπλέον, φαίνεται από τα λεγόμενά της Ρ. ότι η θαύμαζε τη μητέρα της για τον τρόπο που χειριζόταν τόσο τα παιδιά της όσο και τον άντρα της.

«...Την θαυμάζω γιατί μια γυναίκα με 3 κορίτσια, τα κατάφερε τόσο καλά. Προσπαθώ μερικές φορές που μαλώνω τον Γιώργο να θυμηθώ πότε με με μάλωσε η μαμά μου και δεν θυμάμαι. Και δεν μπορώ να καταλάβω πως έκανε καλά 3 κορίτσια. Πως πειθαρχούσε σε εμάς... Και είναι θαυμαστή γιατί ήτανε μια γυναίκα που ήτανε πάντα λουσάτη, ήτανε πάντα χτενισμένη, πάντα ήτανε όμορφη για τον μπαμπά μου, ποτε δεν την έχει δει με ρόλει ο μπαμπάς μου μεχρι και τα γεράματα. Αυτό είναι θαυμαστό για μένα. Τη θαυμάζω γιατί εγώ δεν μπορώ να το κάνω, ας πούμε...»

(3:86)

«...Ήτανε ένας γλυκύτατος άνθρωπος, δεν ήταν ο άνθρωπος με τις πρωτοβουλίες, τις πρωτοβουλίες τις έπαιρνε όλες η μαμά μου και την διαχείριση. Ήτανε ο καλοσυνάτος άνθρωπος. Γλυκομίλητος, βολικός...»

(3:90)

Η υιοθεσία έγινε ιδιωτικά σε ηλικία 45ετών και το αγοράκι που υιοθέτησε ήταν νεογέννητο. Το αγοράκι ήταν καλά στην υγεία του. Το διάστημα μονογονεϊκής εμπειρίας της μέχρι σήμερα είναι 4χρόνια.

Το μέρος συνάντησης για τη συνέντευξη ήταν σε ένα ήσυχο καφέ, μεσημεριανή ώρα που ήταν η μοναδική ώρα που την εξυπηρετούσε διότι το παιδί κοιμόταν και είχε αφήσει την εσωτερική γυναίκα να το επιβλέπει. Γι' αυτόν τον λόγο φαινόταν σχετικά αγχωμένη, κοιτάζοντας ανα τακτά χρονικά διαστήματα το ρολόι της.

4^η Περίπτωση:

Η Α. είναι 48χρονών με υψηλή πανεπιστημιακή μόρφωση, καθηγήτρια στην δημόσια εκπαίδευση. Έχει έναν αδερφό, παντρεμένο με δύο παιδιά. Έχει κάνει μόνο μακροχρόνιες σχέσεις αλλά καμία από αυτές δεν οδήγησε σε γάμο.

Περιγράφει τη σχέση με την μητέρα της αρκετά έντονη και φαίνεται, όπως και η ίδια αναφέρει, διατηρώντας ακόμα και τώρα τις συγκρούσεις τους. Παραδέχεται, όμως, ότι ο δυναμισμός και η ανεξαρτησία είναι κοινά γνωρίσματα του χαρακτήρα τους.

«...Η μητέρα μου ήταν και είναι δυναμικός χαρακτήρας μπορώ να πώ, αν και δεν της φαίνεται γιατί σου δίνει την εντύπωση της κλασικής νοικοκυράς που δεν εργάστηκε μετά τον γάμο της, που έχει πολύ πατροπαράδοτες και παραδοσιακές

αντιλήψεις για την οικογένεια, για τη μητρότητα και το μέγεθος των παιδιών. Ωστόσο, είναι δυνατός χαρακτήρας, εύστροφη πολύ και νομίζω ότι είναι από τις γυναίκες που αν είχε σπουδάσει, αν είχε αυτήν την δυνατότητα, θα ήταν αρκετά ξεχωριστή. Βέβαια, γι' αυτό το λόγο από την εφηβεία και από παιδί μπορώ να πω, είχα συγκρούσεις μαζί της και έχω συγκρούσεις μαζί της. Δηλαδή είναι αρκετά αρχηγικός άνθρωπος. Όπως και τώρα έχει την τάση να σου πεί τι θα κάνεις και εμένα αυτό από παιδί με τρέλαινε πόσο μάλλον τώρα! Συνολικά έχουμε καλή σχέση και αγαπητική σχέση, είμαστε όμως πολύ διαφορετικοί σαν προσωπικότητα και στο κομμάτι αυτό το κατευθυντικό. Στον δυναμισμό δεν νομίζω ότι είμαστε διαφορετικές. Είναι μάλλον κοινό στοιχείο μας. Και μάλλον γι' αυτό και εγώ δεν δέχομαι εύκολα αυτό το καθοδηγητικό που έχει...»

(4:80)

Στη συνέχεια, προσθέτει για τον πατέρα της ότι η σχέση ήταν πιο απλή, χωρίς πολλές συγκρούσεις και ρήξεις.

«...Με τον μπαμπά μου ήταν πιο ξεκάθαρα τα πράγματα, ναι μεν παραδοσιακός μπαμπάς και αυτός αλλά με τον πατέρα μου ήταν πιο πολλά τα κοινά χαρακτηριστικά μας στην προσωπικότητα οπότε και οι συγκρούσεις μας ήταν εντελώς ίσες. Δηλαδή και με τον μπαμπά μου στην εφηβεία συγκρουόμουν, ε για πράγματα να βγώ πιο πολύ, γιατί να επιτρέπεται ο αδερφός μου να κάνει αυτό και εγώ όχι, δεν είχαμε βαθιές ρήξεις...», «...Οπότε με τον πατέρα μου είχα πάντα πιο έντονη συναισθηματική σχέση. Δεν πιστεύω τόσο λόγω φύλου αλλά λόγω ιδιοσυγκρασίας...»

(4:82)

Η Α. αποφάσισε να υιοθετήσει στην ηλικία των 43ετών μέσω δημόσιας υιοθεσίας. Η διάρκεια αναμονής της ήταν 4χρόνια και υιοθέτησε ένα κοριτσάκι 3 χρονών με ιστορικό φυσικής μητέρας χρήστριας ναρκωτικών ουσιών. Το χρονικό διάστημα μονογονεϊκής εμπειρίας της είναι 2χρόνια.

Το σημείο συνάντησης ήταν ένα ήσυχο καφέ, προτού σχολάσει η κόρη της από το νηπιαγωγείο. Είναι μια πολύ συμπαθητική, ήπιων τόνων, χαμογελαστή γυναίκα η οποία άμεσα εξέφρασε την αγωνία που είχε για την πρόσφατη χειρουργική επέμβαση (στραβισμός) στην οποία υποβλήθηκε η κόρη της και όλα κύλησαν ομαλά. Επρόκειτο για ένα γεγονός που την απασχολούσε και την άγχωνε ιδιαίτερα και ήταν πολύ ανακουφισμένη για την επιτυχής κατάληξη του.

5^η Περίπτωση:

Η Γ. είναι 45 χρονών, με σπουδές στον χώρο της μουσικής. Έχει μια αδερφή παντρεμένη με 2 αγόρια σχολικής ηλικίας. Η ίδια έκανε αρκετές σχέσεις στην ζωή της αλλά δεν υπήρξε κάτι σοβαρό. Από βιολογικής άποψης γνώριζε συνειδητά ότι μπορούσε να κάνει παιδιά αλλά επέλεξε ξεκάθαρα να υιοθετήσει.

Η σχέση της με την μητέρα της χαρακτηρίζεται από την ίδια δύσκολη, με πολλές συγκρούσεις από την παιδική ηλικία μέχρι σήμερα, σε αντίθεση με τον πατέρα της με τον οποίο υπήρχε κατανόηση.

«...Αυταρχική. Πάρα πολύ αυταρχική και δεν είναι καλές οι σχέσεις, δηλαδή είναι αυτό το πράγμα που βοηθάει πάρα πολύ με το παιδί, δεν το συζητάμε, αλλά είναι αυτού του τύπου οι σχέσεις όπου εγώ και εκείνη στο 5λεπτο έχουμε τσακωθεί. Είναι αυτό. Αλλά ξέρω ότι είναι άνθρωπος, ο τύπος της μαμάς που σε διορθώνει μέχρι τελικής πτώσεως. Αφού της λέω «βρε παιδάκι μου, έχεις

αποτύχει, παραδέξου το» και μου λέει «Γιατί;» (γελάει) και της λέω «Διορθώνεις επι 45χρόνια και τίποτα δεν πιάνει.», είναι ένας τέτοιος τύπος. Αλλά ξέρεις ότι είναι εκεί, βράχος, δεν υπάρχει περίπτωση...»

(5:128)

«...Με τον μπαμπά μου είχαμε μια σχέση πολύ μεγάλης κατανόησης, χωρίς να πολυμιλάμε...»

(5:130)

Αποφάσισε να υιοθετήσει γύρω στα 42 χρόνια της μέσω δημόσιας υιοθεσίας. Ο χρόνος αναμονής από την αίτηση υιοθεσίας ήταν 10μήνες καθώς υιοθέτησε ένα αγοράκι 4χρονών που έπασχε από σοβαρή καρδιοπάθεια. Το διάστημα μονογονεϊκής εμπειρίας είναι 3χρόνια.

Το ραντεβού της συνάντησης δόθηκε στο σπίτι της Γ. Πρόκειται για ένα σπίτι που από την πρώτη στιγμή καταλαβαίνει κάποιος ότι υπάρχει παιδί μέσα σε αυτό· παντού παιχνίδια, παιδικά βιβλία, ζωγραφιές στον τοίχο. Το δωμάτιο του παιδιού είναι γεμάτο από παιχνίδια στο πάτωμα και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η Δ. «ό,τι ήξερες για κανονικές μητέρες, ξέχασε το». Είναι ιδιαιτέρως φιλική και χαλαρή και πολύ πρόθυμη να πεί την ιστορία της για την απόφασή της και κατόπιν για την εμπειρία της. Συνεχώς τονίζει στη συζήτησή μας πριν την συνέντευξη πως ό,τι και να προκύψει στη ζωή, δεν το βάζει κάτω, «είναι μαχητής της ζωής», δείχνει μια εικόνα «ατρόμητης» και πολύ δυναμικής γυναίκας. Πήρε πολύ δύναμη από την αντίστοιχη δύναμη που επέδειξε ο γιός της στην πορεία του με το πρόβλημα της υγείας του, όπως αναφέρει, και είναι σε θέση να αντιμετωπίζει τα πράγματα με αισιοδοξία και μαχητικότητα.

6^η Περίπτωση:

Η Δ. είναι 53χρονών με σπουδές στο εξωτερικό, με καταξιωμένη καριέρα στο αντικείμενο της. Η δουλειά της είναι τέτοιας φύσεως που απαιτούσε πολλά ταξίδια στο εξωτερικό τα οποία και πραγματοποίησε. Όπως δηλώνει και στην συνέντευξη, γέμισε με «εικόνες και εμπειρίες» το μυαλό της και έγινε έτοιμη στα 44της χρόνια να γίνει μητέρα. Είχε αρκετές ερωτικές σχέσεις στη ζωή της αλλά ποτε δεν θέλησε να μείνει έγκυος.

Περιγράφει την πατρική της οικογένεια ως μια οικογένεια στην οποία υπήρχε κατανόηση στις όποιες αποφάσεις και επιλογές της παρόλο που μικρή ήταν ατίθασο παιδί, όπως η ίδια αναφέρει.

*«...Η μητέρα μου δεν ήταν η παραδοσιακή μητέρα είχε μια δόση τρέλας!(γελάει)
Καταρχήν η μητέρα μου δεν με πίεσε ποτέ ούτε να παντρευτώ, ούτε μου το έβαλε πειστικά, θα σου έλεγα ότι σε γενικές γραμμές ήταν ένας άνθρωπος με κατανόηση, συγκρουόμασταν το οποίο το θεωρώ και πολύ φυσιολογικό σε αυτού του είδους τις σχέσεις, δεν με καταπίεσε ποτε, δηλαδή ισα ισα που με άφησε μόνη μου να επιλέγω και να ορίσω τη ζωή μου. Η μητέρα μου ήταν, ξέρεις, ήταν η κλασική ελληνική οικογένεια, όπου ο πατέρας μου ήταν ο πιο αυστηρός και η μητέρα προσπαθούσε να βρεί, ξέρεις, τρόπους. Αλλά και ο πατέρας μου ήταν ξέρεις αυστηρός, όχι άρρωστα αυστηρός αλλά σε κάποια πράγματα., γιατί εγώ ήμουν ένα ατίθασο παιδί, δεν ήμουν καλή μαθήτρια οπότε εκείνος προσπαθούσε να παλέψει με όλα αυτά...»*

(6:84)

Υιοθέτησε μέσω δημόσιας υιοθεσίας ένα αγοράκι 5ετών που είχε κάποιο πρόβλημα με τους νεφρούς του. Το χρονικό διάστημα αναμονής μετά την αίτηση

ήταν 5μήνες και το αντίστοιχο διάστημα μονογονεϊκής εμπειρίας μέχρι σήμερα είναι 6χρόνια.

Ο τόπος συνάντησης για την συνέντευξη ήταν σε ένα ήσυχο καφέ, την ώρα που το παιδί ήταν στο σχολείο. Ιδιαίτερα δυναμική παρουσία αλλά συνάμα ευαίσθητη αφού κατά την διάρκεια της συνέντευξης συγκινήθηκε συναισθανόμενη την σημαντικότητα της ύπαρξης του γιού της στην ζωή της και στο πόσα καλά η παρουσία του της προσφέρει.

7^η Περίπτωση:

Η Δ. είναι 46χρονών, έχει σπουδάσει σε δυο ελληνικά πανεπιστήμια και είναι καταξιωμένη και αναγνωρισμένη στον χώρο της εργασίας της. Απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα και λόγω της εργασίας της έχει κάνει πολλά ταξίδια τα οποία συνεχίζει και μετά την υιοθεσία σε πιο αραιά χρονικά διαστήματα. Δεν έχει αδέρφια. Είναι διαζευγμένη, είχε παντρευτεί πριν από πολλά χρόνια. Στην συνέχεια έκανε σχέσεις και την χρονική περίοδο που έκανε την αίτηση για υιοθεσία ήταν σε σχέση, όμως, όταν της ανακοινώθηκε (από το ίδρυμα) ότι ήρθε η σειρά της να υιοθετήσει, ο συντρόφος της αντέδρασε πολύ αρνητικά για αυτήν την απόφασή της. Η ίδια διέκοψε τη σχέση της και προχώρησε στην διαδικασία της υιοθεσίας.

Η σχέση της με την μητέρα της κυμαινόταν στα πλαίσια της αυστηρότητας σε αντίθεση με αυτή του πατέρα της με τον οποίο μπορούσε να μιλήσει ελεύθερα, όπως η ίδια αναφέρει.

«...Η μητέρα μου είναι ένας σκληρός άνθρωπος. Ήταν πάντα πολύ αυστηρή, για χρόνια είχα μεγάλο ανταγωνισμό μαζί της. Στην πορεία της ζωής και μεγαλώνοντας, κατάλαβα ότι όλη αυτή η αυστηρότητα...την οποία πρώτα στον

εαυτό της είχε στερήσει πράγματα όντας αυστηρή, ήταν μια άμυνα για να παλέψει φόβους της, δικούς της φόβους..εε...και συμβιβάστηκα με αυτό και έφυγε και ο ανταγωνισμός στην πορεία...»

(7:86)

«...Η σχέση μου με τον πατέρα μου ήταν πάντα καλή και αρκετά ελεύθερη. Δηλαδή πάντα είχα την άνεση να πώ στον πατέρα μου ό,τι ήθελα...»

(7:88)

Υιοθέτησε στα 43 της χρόνια, μέσω δημόσιας υιοθεσίας, ένα κοριτσάκι ηλικίας 3χρονών, το οποίο δεν παρουσίαζε κανένα πρόβλημα υγείας. Ο χρόνος μονογονεϊκής εμπειρίας της Δ. μέχρι σήμερα είναι 3χρόνια.

Η συνάντηση για τη συνέντευξη έγινε σε ένα ήσυχο καφέ την ώρα που το παιδί της ήταν στο νηπιαγωγείο. Πρόκειται για μια ιδιαίτερα φιλική και κοινωνική γυναίκα, χαμογελαστή και πρόθυμη να μου παραθέσει την κάθε λεπτομέρεια για την κατανόηση και βίωση της δικής της εμπειρίας. Πριν ξεκινήσουμε την συνέντευξη μου περιέγραψε με πολύ γλαφυρό τρόπο το πόσο χαρούμενη και ευτυχισμένη είναι που έχει το κοριτσάκι της καθώς επίσης το πως περνάνε μαζί τον χρόνο τους και πόσο εύστοχη και με υψηλή αντίληψη θεωρεί την κόρη της.

2. Θεματικές Κατηγορίες

Στην προσπάθειά μας να περιγράψουμε και να κατανοήσουμε τις σύνθετες όψεις της μονογονεϊκότητας με υιοθεσία είναι σημαντικό να κατηγοριοποιηθούν οι απαντήσεις σε περιγραφικές κατηγορίες. Οι παρακάτω περιγραφικές ενότητες αντικατοπτρίζουν ολοκληρωμένα την πορεία της απόφασης των συγκεκριμένων γυναικών να υιοθετήσουν καθώς και της εμπειρίας τους στο ρόλο της μονογονεϊκής μητέρας. Σύμφωνα με τον Yin, (2003, p.115) «η περιγραφική προσέγγιση ίσως βοηθήσει να αναγνωριστούν οι κατάλληλες αιτιακές συνδέσεις για να αναλυθούν ποιοτικά». Κατ'αυτόν τον τρόπο, η περιγραφική ανάλυση των απαντήσεων των μόνων γυναικών και η χρονική περιγραφή της απόφασης τους να υιοθετήσουν, συμβάλλουν αφενός στην διευκόλυνση της ολόπλευρης κατανόησης της μονογονεϊκότητας, αφετέρου στην μετέπειτα ανάλυση του «πως» και «γιατί» αποφάσισαν να υιοθετήσουν. Οι ενότητες που προέκυψαν από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων είναι οι εξής:

1. Τρόπος ζωής και συνήθειες πριν την υιοθεσία
2. Επιθυμία για παιδί
3. Απόφαση υιοθεσίας
4. Μετάβαση στη ζωή με παιδί
5. Μονογονεϊκή εμπειρία
6. Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων μητέρων στην αντιμετώπιση της καθημερινότητας
7. Διαθεσιμότητα υποστηρικτικού δικτύου

2.1 Τρόπος ζωής και συνήθειες πριν την υιοθεσία

Ο τρόπος ζωής και οι συνήθειες που είχαν οι συγκεκριμένες γυναίκες προτού υιοθετήσουν φαίνεται να έχει κοινά χαρακτηριστικά γνωρίσματα σε όλες. Οι περισσότερες γυναίκες είχαν ζήσει, όπως οι ίδιες αναφέρουν, μια «γεμάτη» ζωή, με ταξίδια και πολλές εμπειρίες σε διάφορα επίπεδα, μια ανεξάρτητη ζωή· δημιούργησαν καριέρες και έγιναν οικονομικά ανεξάρτητες, ικανοποίησαν τις επιθυμίες τους.

«...είχα στην καριέρα μου φτάσει εκεί που ήθελα, είχα την οικονομική άνεση..»

(1:6)

«...νομίζω οι εμπειρίες μου έπαιζαν ρόλο. Δεν είναι δηλαδή ότι έφτασα στα τόσα μου αλλά το ότι είχα ζήσει εν πάσει περιπτώσει αρκετά έντονες εμπειρίες...» «...Ζούσα από 20 χρονών μόνη μου, σπούδασα στην Ιταλία όπου έμενα μόνη μου, επέστρεψα και ξεκίνησα να εργάζομαι και έμενα μόνη μου. Σου λέω από 20 χρονών ζούσα μόνη μου. Μετά λόγω της δουλειάς μου πήγαινα σε πάρα πολλές αποστολές, δηλαδή υπήρχαν φορές που ήμουν διαρκώς σε ταξίδια και η μητέρα μου να μην ήξερε σε ποια χώρα βρισκόμουν. Δηλαδή ήμουνα την μια ημέρα εδώ, την άλλη ημέρα εκεί, έβγαζα πάρα πολλά λεφτά, είχα φίλους, συντρόφους και περνούσα πάρα πολύ καλά. Δηλαδή έχω περάσει πάρα πολύ καλά το κομμάτι εκείνο της ζωής μου...»

(6:6&68)

Επίσης, φαίνεται από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων ότι υπάρχει πλήρη αίσθηση της ανεξαρτησίας στη ζωή τους. Φαίνεται οι ίδιες να έχουν επιλέξει ένα τρόπο ζωής που διακρίνεται από επιλογές και αποφάσεις που χαρακτηρίζονται από

ανεξαρτησία και ελευθερία. Η περ.3 δηλώνει ολοφάνερα ότι τον ανεξάρτητο τρόπος ζωής, της τον έχει εμφυσήσει η μητέρα της η οποία αποτελεί και πρότυπο για την ίδια. Τέλος, φαίνεται να έχουν εξοικειωθεί και συνηθίσει στο να μην τους υπαγορεύει κάποιος τι να κάνουν και άρα να προασπίζονται την δική τους γνώμη χωρίς να δεσμεύονται από τις αποφάσεις άλλων.

«...η ανεξαρτησία σου δίνει μια μεγάλη χαρά, σου δίνει, όμως, και ένα τίμημα, έτσι; Δηλαδή όλα τα πράγματα έχουνε και τις συνέπειες τους, έτσι; Δηλαδή το ότι δεν συμβιβάστηκα με διάφορους ανθρώπους στη ζωή μου για να είμαι τώρα παντρεμένη και συμβιβασμένη, είναι μέρος της ανεξαρτησίας που νιώθω, που έχει τώρα και το τίμημα τώρα. Εντάξει, το ανεξάρτητο μας το είχε εμφυσήσει η μαμά μας από πολύ μικρά νομίζω διότι ήταν μια γυναίκα η οποία δεν εργάστηκε ποτε ενώ το ήθελε πολύ. Βέβαια, δεν ήτανε απόλυτα εξαρτημένη οικονομικά από τον μπαμπά μου γιατί είχε περιουσία από τη μαμά της αλλά αυτό που πάντα προσπαθούσε να μας περάσει ήταν να είστε πάντα ανεξάρτητες για να έχετε την άνεση αν ο άντρας σας δεν βγεί καλός ή κάτι γίνει, να φύγετε. Και το διασφάλιζε αυτό σε εμάς. Δεν το έλεγε μόνο πρακτικά. Προσπάθησε να μας αφήσει ένα σπίτι, ένα δεύτερο σπίτι για εισόδημα για να.. σε κάθε περίπτωση ...και μας το είχε εμφυσήσει και αυτό. Και νομίζω ότι έχει περάσει...»

(3:66)

«...Ναι και θεωρώ (την ανεξαρτησία) πάρα πολύ σημαντική. Όχι το να είμαι μόνη μου αλλά το να έχω την ελευθερία της άποψης μου να μην μου λέει κάποιος τι να κάνω, χωρίς αυτό να είναι απαραίτητα εγωιστικό, ούτε εγωκεντρικό, ούτε τίποτα, δηλαδή δεν θα κάνω κάτι που να ενοχλήσει τον

άλλον, αλλά δεν θα μου πείς τι θα κάνω γιατί έχω εγώ όλη την ευθύνη των πράξεων μου και άρα θα κάνω αυτό που αποφασίζω εγώ να κάνω...»

(5:104)

«... όταν είσαι μόνος σου και έχεις και λεφτά και ζεις μια ανεξάρτητη ζωή, δεν έχει κανένα κόστος, δεν δίνεις λογαριασμό σε κανέναν...»

(6:16)

«...Ήμουν ευχαριστημένη από τη ζωή μου. Ήταν γεμάτη η ζωή μου...», «...Εγώ είχα μια ζωή, στην πλειοψηφία της, πάρα πολύ αυτόνομη. Δηλαδή ζω μόνη μου από 18χρονών, έχω μια δουλειά απαιτητική, έκανα ταξίδια. Δεν ήμουν ποτε άνθρωπος που έβγαινα πολύ τα βράδια γιατί όλη η μέρα μου είναι τέτοια αλλά είχα πάντα κάποιες ώρες για τον εαυτό μου. Για παράδειγμα, πήγαινα πολλές ώρες γυμναστήριο, διάβαζα πολύ κτλ...»

(7:18&60)

2.2 Επιθυμία για παιδί

2.2.1 Ανάγκη «να γίνω μητέρα»

Η επιθυμία τους για παιδί προήλθε από την συνειδητοποίηση ότι έχοντας ζήσει και κατορθώσει αρκετά στην ζωή τους, δεν μπορούσαν να φανταστούν τη συνέχεια της ζωής τους χωρίς την ύπαρξη ενός παιδιού.

«...Ήθελα πάντα παιδί...δηλαδή το έβλεπα ότι το ήθελα. Απο εκεί και πέρα αν δεν μπορούσα να το πετύχω με κάποιο τρόπο, σαφώς έβλεπα ότι στη ζωή μου,

μου έλειπε να μην έχω ένα παιδί...», «...δεν μπορούσα να φανταστώ τη ζωή μου χωρίς να δίνομαι σε ένα παιδί, να δίνομαι σε χίλια δυο άλλα πράγματα και να αναλώνομαι και όχι σε αυτό...»

(3:10&12)

«...Είχα βαρεθεί σε αυτό που ζούσα. Ζούσα μια ζωή μιας γυναίκας η οποία είναι μόνη της, βγάζει χρήματα, ήμουν ανεξάρτητη, έκανα τα ταξίδια μου, είχα τις παρέες μου αλλά όλα αυτά στη ζωή κάνουνε έναν κύκλο και αν δεν το βλέπεις, θεωρώ ότι είναι δικό σου λάθος. Δηλαδή εγώ αισθανόμουν ότι ήθελα να κάνω ένα βήμα πέρα από αυτό...»

(6:16)

Επιπλέον, θεωρούν αναπόσπαστο κομμάτι της γυναικείας φύσης τους το να αποκτήσουν παιδί, την ανάγκη τους να γίνουν μητέρες.

«.... Την ανάγκη σαν γυναίκα να έχω ένα παιδί, την ανάγκη της μητρότητας...»

(2:14)

«...Την στιγμή, όμως που αυτό (το παιδί με τον φυσιολογικό τρόπο) δεν ήρθε στη ζωή μου δεν ήθελα να στερηθώ τη χαρά της μητρότητας εξαιτίας αυτού... πιο συνειδητό, πιο έντονο ήταν από τα 43-44 και μετά... Απλώς ήταν κάτι που ωρίμαζε σιγα σιγα μέσα μου και κάποια στιγμή ένιωσα ότι ή τώρα θα το κάνεις ή το ξεχνάς πια, παραμεγαλώνεις. Και ένα παιδάκι πια δεν μπορεί να έχει μια μαμά που να είναι και γιαγιά του, ας πούμε...», «...Κάλυψε καθαρά το κενό της μητρότητας. Είναι πολύ ξεκάθαρο αυτό σε μένα. Δεν αντικαθιστά ενήλικα σε μένα η Β., σε καμία περίπτωση...»

(4:10&16)

«...Ο πρώτος (λόγος που το αποφάσισα) ήταν να μεγαλώσω ένα παιδί...»

(6:108)

2.2.2 Ανάγκη του « να έχω οικογένεια»

Τέλος, είναι έκδηλη η ανάγκη της απόκτησης οικογένειας, όπως αναφέρει ξεκάθαρα η περίπτωση 2, να έχει δηλαδή την οικογένεια που δεν κατάφερε να αποκτήσει στον γάμο της.

«...Καταρχήν, δεν είχα οικογένεια. Ανήκω κάπου!», «...Το πρώτο είναι αυτό ότι ήθελα να κάνω μια δική μου οικογένεια και επειδή είχα παντρευτεί κάποια στιγμή, είχα χωρίσει και δεν είχα καταφέρει για αλφα, βητα, γαμα λόγους να αποκτήσω μια οικογένεια, θεωρούσα ότι ήθελα και εγώ να φτιάξω αυτό το πράγμα. Και αφού δεν μπορούσα να το φτιάξω με κάποιον άλλον, το έφτιαξα μόνη μου..»

(2:16&120)

2.3 Απόφαση υιοθεσίας

2.3.1 Ο ρόλος της ηλικίας

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των γυναικών φαίνεται ότι αντιλαμβάνονται την ηλικία ως την αφορμή για να δραστηριοποιηθούν και να αποφασίσουν πως θα κινηθούν γύρω από το θέμα της απόκτησης παιδιού, το να κάνουν κατ'επέκτασιν οικογένειες.

«...Είμαι 49 χρονών, ήμουν 45 μισο τότε και ασφαλώς έπαιξε, γιατί είχε αποκλειστεί το ενδεχόμενο να κάνω εγώ παιδί, οπότε σαφώς η ηλικία έπαιξε ρόλο...»

(3:6)

«...Είμαι 48χρονών και η ηλικία μου σαφώς έπαιζε ρόλο σε αυτήν την απόφαση. Δηλαδή μέχρι και τα 40μου θα προτιμούσα με τον φυσιολογικό, ας το πούμε έτσι, τρόπο να δημιουργήσω οικογένεια...», «...Απλώς ήταν κάτι που ωρίμαζε σιγα σιγα μέσα μου και κάποια στιγμή ένιωσα ότι ή τώρα θα το κάνεις ή το ξεχνάς πια, παραμεγαλώνεις. Και ένα παιδάκι πια δεν μπορεί να έχει μια μαμά που να είναι και γιαγιά του, ας πούμε...»

(4:6&10)

Ήταν συναισθηματικά ώριμες και έτοιμες να υιοθετήσουν όταν οι συγκυρίες έφεραν την ευκαιρία στο προσκήνιο και εκείνες την εκμεταλλεύτηκαν αμέσως και προχώρησαν στην διαδικασία υιοθεσίας.

«...Επειδή εγώ ταξίδευα και πάρα πολυ όταν γύριζα το συζητούσα και με τις φίλες μου αλλά όχι μεγάλο διάστημα. Δηλαδή σου λέω 1 ½ χρόνο - 2 και σε όλο αυτό το διάστημα έλειπα και για μεγάλο διάστημα, άρα το θέμα με απασχόλησε λίγο όχι πάρα πολύ. Την στιγμή, όμως, που έτυχε να μου κάνει τη συζήτηση αυτή η φίλη μου εεε πιστεύω ότι ήμουν έτοιμη. Δηλαδή ένας άλλος συνάδελφος μου που είχε υιοθετήσει ένα παιδάκι από το ίδρυμα, μίλησε σε μια κολλητή μου φίλη και της είπε αν γνωρίζει κάποιον άνθρωπο που να ήθελε να υιοθετήσει ένα παιδάκι το οποίο είχε και ένα πρόβλημα υγείας. Εεε και σε εκείνη την φάση το συζητούσα με μια φίλη μου ότι εγώ θέλω να υιοθετήσω ένα παιδί και πως θα το κάνω και όλα αυτά. Γι'αυτό θεωρώ ότι η μοίρα παίζει πολύ μεγάλο ρόλο. Κοίτα, ομολογώ ότι τον Α. τον ερωτεύτηκα από το όνομά του γιατί χωρίς να ξέρεις ένα πλάσμα δεν μπορείς να το αγαπήσεις. Παρ'όλα αυτά έμένα ο Α. και μόνο που άκουσα το όνομά του, μου έκανε ένα κλικ. Δηλαδή είναι ένα περίεργο

όνομα που σε προδιαθέτει καλά. Έεε, φυσικά από εκεί και ύστερα έπαιξε ρόλο και το ίδιο το παιδί, το πόσο σε κερδίζει ή όχι...»

(6:12)

2.3.2 Ο ρόλος του βιολογικού παράγοντα

Προβλήματα υγείας και υπογονιμότητας διαδραμάτισαν κάποιον ρόλο, χωρίς όμως αυτοί οι λόγοι να αφορούν όλες τις μόνες μητέρες. Είχαν, σαφώς, επίγνωση ότι δεν θα ήταν δυνατή η σύλληψη παιδιού μέσω της φυσικής αναπαραγωγής οπότε και προχώρησαν στην απόφαση της υιοθεσίας.

«...μεγάλωσα πια και γινόντουσαν τα πράγματα όλο και πιο δύσκολα...»

(2:6)

«...είχε αποκλειστεί το ενδεχόμενο να κάνω εγώ παιδί, οπότε σαφώς η ηλικία έπαιξε ρόλο...», «...οι δυσκολίες στο να πιάσω εγώ παιδί ήταν από πολύ νωρίς...»

(3:6&8)

«...Έπαθα εμμηνόπαυση στα 34 μου ε..πρόωρη και ξαφνική και αναιτιολόγητη ιατρικά...»

(7:10)

2.3.3 Ανάγκη διάθεσης αγάπης και προσφοράς συναισθημάτων

Η ανάγκη να συνδεθούν οι μόνες μητέρες με ισχυρούς δεσμούς αγάπης και έντονων συναισθημάτων προσφορά αγάπης, η ύπαρξη πλούσιων και άφθονων

συναισθημάτων και η ανάγκη μοιράσματος αυτών με ένα παιδί αποτελεί κίνητρο για την δραστηριοποίηση των συγκεκριμένων γυναικών στην απόφαση της υιοθεσίας.

«...Πρώτον, εφόσον δεν γέννησα παιδί, ήθελα να μοιραστώ ό,τι άυλο, που είχα πολλά και υλικό και ήμουν έτοιμη να το μοιραστώ. Θεώρησα ότι αυτό ήταν το χνάρι μου, το αποτύπωμά μου στην ζωή. Για κάποιον άλλον μπορεί να είναι να τελειώσει ένα βιβλίο που έχει ξεκινήσει ή έναν πίνακα. Και αυτό το είχα προσπαθήσει, αλλά δεν συγκρίνεται η σημασία του. Δεύτερον, το όφειλα στο παιδί που είχα «ρίξει»...», «...Είχα φτάσει σε ένα σημείο που είχανε συσσωρευτεί συναισθήματα, υλικά αγαθά, τα οποία αισθανόμουν ότι ήθελα και μπορούσα να μοιραστώ...Ενέργεια, πλέον συνειδητοποιημένα συναισθήματα γι' αυτό και μου είναι οικεία...Και ήμουν σαν έτοιμη κάποιον να τα εκτοξεύσω...»

(1:12&104)

«...για μένα είναι σίγουρα μαζί η δική μου ανάγκη της μητρότητας και η διάθεση προσφοράς. Έλεγα πριν το πάρω απόφαση ότι εδώ υπάρχει ένα περίσσευμα που είναι κρίμα, πάει χαμένο. Δηλαδή ό,τι και να δίνω στα παιδιά στο σχολείο, που την αγαπάω την δουλειά μου, στα ανήψια μου δεν... υπάρχει ένα περίσσευμα που είναι κρίμα να πηγαίνει χαμένο και να περιμένει μέχρι να βρεθεί ένας σύντροφος και, και, και ... Δηλαδή για μένα ήταν αυτά τα δύο σημαντικά. Η μητρότητα και το να δοθούν τα συναισθήματα σε ένα παιδί...»

(4:106)

Επίσης, θεωρούν ότι αυτή η προσφορά αγάπης έχει μεγαλύτερη αξία για τις ίδιες αφού ο αποδέκτης είναι ένα ορφανό, εγκαταλελειμμένο παιδί το οποίο έχει ανάγκη από γονιό. Πιο συγκεκριμένα, είναι αδιανόητο, όπως αναφέρουν να υπάρχουν

από την μια πλευρά παιδιά εγκαταλελειμένα και από την άλλη άνθρωποι που έχουν τόση μεγάλη διάθεση προσφοράς αγάπης και αλτρουϊστικών συναισθημάτων.

«...Η αλήθεια είναι ότι στην υιοθεσία λειτουργεί και κάτι ακόμα...ότι ένα παιδί είναι εγκαταλελειμένο κάπου. Στο μυαλό μου δεν χωράει ότι αυτό μπορεί να είναι μόνο του...», «...Υπάρχουν πάρα πολλά παιδιά που περισσεύουν, δηλαδή που γεννήθηκαν και να τα μεγαλώσουν. Οπότε αντι να φέρνουμε τα δικά μας παιδιά στον κόσμο, γιατί δεν μεγαλώνουμε αυτά τα παιδιά που δεν μπορούν να τα μεγαλώσουν; Μπορεί να μην το έλεγα αυτό πιο μικρή που είχα στο μυαλό μου ότι θα κάνω τα δικά μου αλλά μετά το είχα τρομερά έντονο αυτό ότι όχι δεν έχω τέτοιο κόλλημα να κάνω το δικό μου παιδί και προκειμένου με τις εξωσωματικές, δεν θέλω, θέλω αυτό το παιδί που ήρθε έτσι και αλλιώς στον κόσμο να μεγαλώσει, να μεγαλώσει καλά. Γιατί να φέρνουμε καινούργια παιδιά στον κόσμο και να γίνεται αυτό που γίνεται και στην Ελλάδα, να δημιουργούμε αυτήν τη μάζα παιδιών που δεν μπορούν να μεγαλώσουν..»

(3:14&112)

Σαφώς, οι προθέσεις αγάπης και προσφοράς των συγκεκριμένων γυναικών προς τον συνάνθρωπο συνδέονται με την ανατροφή τους από την πατρική οικογένεια και θέλησαν να τις μεταδώσουν σε ένα παιδί μέσω της υιοθεσίας.

«...Σίγουρα το τι πήρα εγώ σαν παιδί έχει να κάνει με αυτά που θέλω να δώσω σε ένα παιδί και με την ανάγκη να γίνω μητέρα με τον ένα ή με τον άλλο τρόπο. Το αίσθημα της ασφάλειας, της χαράς, της ομάδας είναι δυνατά και με ακολούθησαν σε όλη μου τη ζωή...»

(4:86)

«...(Ξεφυσάει)...Αχ...η αίσθηση της δικαιοσύνης δηλαδή το να...με ενοχλεί προσωπικά το να υπάρχουν παιδιά πεταμένα... Δηλαδή και ο πατέρας μου είχε μια τέτοια τάση και η μητέρα μου. Δηλαδή να τους αφορούνε τα κοινά, αλλά όχι έτσι σαν μια ταμπέλα, αλλά να τσαντίζονται, να το θέλουν να το αλλάξουν. Αυτό. Δηλαδή εμένα με αφορά ότι...όλα αυτά που γίνονται, με αφορά η Τοσίτσα, κατάλαβες; Δεν είναι ότι περνάω και λέω « πωπω κοίτα να δεις» και μετά πάω και τρώω... Με ενοχλεί, με ενοχλεί! Θέλω να το αλλάξω..»

(5:138)

2.3.4 Η σκέψη της υιοθεσίας στη ζωή τους

Ορισμένες συνειδητοποίησαν την επιθυμία να υιοθετήσουν παιδί από την εφηβική ηλικία, θέτοντας τον ως βασικό όρο στις όποιες ερωτικές σχέσεις τους.

«...Το σκεφτόμουνα πάρα πολύ καιρό, ήδη σαν ιδέα από την εφηβεία, δηλαδή ήταν κάτι που γενικώς στην ζωή μου θα ήθελα να κάνω... Όχι απαραίτητως μόνη μου, δηλαδή αν είχα διαλέξει να ζήσω με κάποιον, ένα από τα στοιχεία που θα έπρεπε να έχει αυτός ο άνθρωπος ήταν να είναι και ανοιχτός, άσχετα αν θα το κάναμε ή όχι, στο να υιοθετήσει, να μεγαλώσει ένα ξένο παιδί...»

(5:12&14)

«...το θέμα της υιοθεσίας υπήρχε από πριν μέσα μου. Δηλαδή εμένα όνειρο ζωής μου ήταν να κάνω 2-3 παιδιά και να μπορέσω να υιοθετήσω και 1-2. Από 18χρονών το ήθελα και το σκεφτόμουνα να υιοθετήσω... Η ερώτηση η οποία μου πήρε 2χρόνια να απαντήσω είναι αν έχω το δικαίωμα να υιοθετήσω μόνη

μου. Όχι το αν θέλω ή αν πρέπει να υιοθετήσω. Σε αυτό ήμουνα ξεκάθαρη από τα 18 μου...»

(7:10&12)

Επιπλέον, η ιδέα - σκέψη της υιοθεσίας υπήρχε μέσα στους κόλπους της πατρικής οικογένειας και είτε είχε γίνει πραγματικότητα είτε ήταν επιθυμητή αλλά μη υλοποιήσιμη λόγω δυσμενών οικονομικών συνθηκών. Επομένως, οι συγκεκριμένες γυναίκες είχαν από μικρή ηλικία εμψύσει στην έννοια της υιοθεσίας.

«...Καταρχήν ήμασταν πάρα πολύ δεμένοι σαν οικογένεια, δηλαδή εγώ έχω ζήσει, έχω πολύ ωραίες αναμνήσεις από τα παιδικά μου χρόνια παρά το γεγονός ότι ήμουνα τόσο ατίθαση. Έχω ακόμα πολύ όμορφες αναμνήσεις, με τρυφερότητα θυμάμαι όλα αυτά που έχω περάσει με την οικογένειά μου και εκτος από αυτό στην οικογένειά μου είχανε υιοθετήσει οι γονείς μου ένα κοριτσάκι, το οποίο είχε μείνει ορφανό στον πόλεμο και το είχαμε σπίτι και ουσιαστικά είχαμε μεγαλώσει μαζί. Και αυτή είχε ένα πρόβλημα και στο πόδι, κούτσαινε γενικά αλλά ήμασταν οικογένεια. Οπότε όλα αυτά με πολύ ωραίες αναμνήσεις! Ήθελα να φτιάξω την δική μου οικογένεια...»

(6:90)

«...η μάνα μου δεν μπορούσε να κάνει δεύτερο παιδί και ήθελε να υιοθετήσει και αυτή. Αλλά δεν έγινε διότι φοβόντουσαν τα οικονομικά. Δεν είχαν τρομερές οικονομικές δυνατότητες και φοβόντουσαν μήπως στερήσουν κάτι από μενα...»

(7:92)

2.3.5 Ο ρόλος των σημαντικών άλλων

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι μέσα από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων εντοπίστηκε η συμβολή των σημαντικών άλλων, οι οποίοι τυγχάνει και στις δύο ακόλουθες περιπτώσεις να είναι τα ανήψια τους, τα παιδιά των αδελφών τους. Φαίνεται ολοκάθαρα ότι η συναίνεση των συγκεκριμένων ανηψιών για τη λήψη της απόφασης της υιοθεσίας από τις γυναίκες ήταν καθοριστικής σημασίας για τις ίδιες. Επίσης, επισημαίνουν ότι αν δεν υπήρχε η συγκατάθεση των ανηψιών τους δεν θα προχωρούσαν στην διαδικασία της υιοθεσίας.

«... Ο ανηψιός μου. Με στήριζε παρα πολύ στην απόφασή μου και ήταν εκείνος τον οποίο ρώτησα, τι να κάνω. Αυτό το παιδάκι όταν τον ρώτησα «τι θα κάνω, θα τα καταφέρω εσύ που ζήσαμε μαζί, πιστεύεις ότι μπορώ να καλύψω τις ανάγκες ενός παιδιού;» και μου είπε «Προχώρα, μπορείς άνετα, δεν πιστεύω ότι θα λείψει τίποτα σε ένα παιδί που θα μεγαλώσει μαζί σου.» Ήταν η άποψη στην οποία βασίστηκα. Ήταν το παιδί που γνώριζα και είχε πάρει από εμένα. Ένας φίλος είναι καλός σαν φίλος αλλά ένας που στηρίζεται κάποια στιγμή επάνω σου εκείνος είναι που μπορεί να σου πεί αν είσαι αρκετός, αν είσαι επαρκής...»

(1:42&44)

«...Αυτό που μου είχε κάνει τρομερή εντύπωση όσον αφορά το πριν ήταν η ανακοίνωση στα ανήψια μου, γιατί ήταν οι μόνοι άνθρωποι που είχα αποφασίσει ότι αν αυτοί πούνε όχι, πάει τελείωσε, το κόβω... αυτό ήταν πριν όταν ήταν αυτό ιδέα αυτό. Ο ένας ήταν 6 και ο άλλος 8. Και πάω πάνω ένα Σάββατο, η αδερφή μου έπλενε πιάτα, δεν μιλάγε καθόλου, τους λέω έτσι και

έτσι, η αδερφή μου ήξερε, βέβαια. Και τους λέω έτσι κ έτσι και θα είχατε κάποιο πρόβλημα, βρε παιδιά πως το σκέφτεστε εσείς; Και γυρνάει ο μικρός μου ανηψιός, γιατί εγώ περίμενα, ποιος ξέρει, δεν το θέλουνε, και τα παιχνίδια μας...και γυρνάει και λέει «Θα έρθει το Σάββατο;» και λέω εντάξει, το έχουμε...»

(5:80&82)

2.3.6 Κοινωνικές επιρροές προώθησης υιοθεσίας

Εκτός, όμως, από την επιρροή που έλαβαν οι συγκεκριμένες γυναίκες είτε από την ανατροφή τους στην πατρική οικογένεια είτε από τους σημαντικούς άλλους, στην περ.1 η προώθηση της υιοθεσίας στο εξωτερικό, όπου και ζούσε, ως φυσιολογικό φαινόμενο αποτέλεσε έναυσμα για την ίδια στην απόφασή της να υιοθετήσει.

«...Έτυχε και ζούσα πριν στην Αγγλία, τα 2 χρόνια πριν που ζούσα στην Αγγλία, όπου ήταν πολύ συνηθισμένο, όπου ήταν κάτι που είχε και promotion, η τηλέοραση και όλα αυτά. Προωθούσαν γενικά την υιοθεσία πολύ και δεν είχαν κανένα ταμπού, εγκατέλειπαν πολύ τα παιδιά τους οι Άγγλοι και για τους οποίους όλα γινόντουσαν πολύ γρήγορα, δηλαδή δικαστικά απελευθεωνόταν γρήγορα το παιδί και έτσι σχεδόν με το που γύρισα, γύρισα Νοέμβριο, τον Ιούνιο έκανα και την αίτηση...»

(1:8)

2.3.7 Εναλλακτικές επιλογές εκτός υιοθεσίας

Τέλος, όσον αφορά τις εναλλακτικές επιλογές που διερεύννησαν εκτός από την υιοθεσία και πιο συγκεκριμένα την εξωσωματική γονιμοποίηση, αυτή υπήρξε ως επιλογή σε κάποιες από τις γυναίκες χωρίς όμως να την υλοποιήσουν είτε γιατί δεν συμφωνούσαν με την ιδέα της τράπεζας σπέρματος είτε λόγω των επιπτώσεων που τα φάρμακα για την εξωσωματική έχουν στην υγεία τους.

«...επειδή ήθελα να κάνω παιδί και επειδή ήμουν ανάμεσα στο να κάνω εξωσωματική από τράπεζα σπέρματος, δεν ήθελα κάποιον συγκεκριμένο πατέρα, δεν ήθελα να ξέρω ότι ο πατέρας του είναι εκεί και εγώ μπορώ να του το πώ και δεν του το λέω. Δεν ήθελα να μπω σε αυτό το δίλημμα, θα έκανα λοιπόν από τράπεζα σπέρματος αλλά μετά σκέφτηκα ότι εφ'όσον ήδη μπορεί να υπάρχουν άνθρωποι που μπορεί να έχουν την ανάγκη μου, γιατί να μην το κάνω έτσι;...»

(1:6)

«...Είχα σκεφτεί να κάνω εξωσωματική, αλλά επειδή ήταν πολλά και βαριά τα φάρμακα που έπρεπε να πάρω, δεν ήθελα να επιβαρύνω τον εαυτό μου κατ'αυτόν τον τρόπο...»

(2:8)

2.4 Μετάβαση στη ζωή με παιδί

2.4.1 Περίοδος προσαρμογής

Η μετάβαση από την εργένικη ζωή στη ζωή με ένα παιδί περιγράφεται από τις μόνες μητέρες ως δύσκολη το αρχικό χρονικό διάστημα της προσαρμογής. Αισθάνθηκαν φόβο μήπως τυχόν δεν είναι επαρκείς ή μήπως δεν αφουγκράζονται τις συναισθηματικές ανάγκες και επιθυμίες του παιδιού τους. Διένυσαν μια περίοδο άγχους μέχρι να προσαρμοστούν και να καταλάβουν τις πραγματικές ανάγκες και επιθυμίες των παιδιών τους.

«...Γιατί δυσκολεύτηκα πάρα πολύ, παρα πολύ άγχος, παρα πολύ...στο να είμαι εντάξει και επαρκής, που ήξερα ότι ήμουν δηλαδή και το παιδί ήταν χαρούμενο αλλά δεν μπορούσα να πειστώ...Δεν ξέρω είναι αλλιώς να έχεις και έναν άλλον...Βρε παιδί μου, ακόμα και τότε που πήρα εσωτερική γυναίκα, ακόμα και αυτή μου έλυσε ένα...έφηνε ένα βάρος...που ξέρω ότι είναι μέσα στο δωμάτιο της, δεν δουλεύουν και όλη την ημέρα, μη νομίζεις, αλλά και μόνο που υπάρχει εκεί, έγινα καλύτερα! Στην αρχή, όμως, τα είδα όλα!...»

(1:54)

«...Το συναισθηματικό κομμάτι ήταν πιο δύσκολο στη μετάβαση ζώντας πριν μόνη και μετά με το παιδί σκεπτόμενη κατά πόσο το παιδί νιώθει καλά, περνάει καλά και όσο η ίδια προσπαθούσε να καταλάβει την ένιωθα, γιατί δεν μπορούσε να μου το πεί με λόγια, προσπαθούσε να καταλάβει τι συμβαίνει εδώ. Αυτή ήταν η μεγάλη αγωνία. Δηλαδή δεν με ένοιαζε τόσο το να γίνουν όλα τα πρακτικά, με φαγητό, όσο το να την νιώθω την ίδια ότι είναι ευχαριστημένη και ότι προσαρμόζεται καλά. Εκεί είχα την αγωνία γιατί οι χρόνοι ενός τρίχρονου

παιδιού είναι τελείως διαφορετικοί από τους δικούς μας στο συνειδητοποιώ, αντιδρώ σε κάτι....»

(4:54)

«...Όταν πρωτοπήρα την Γ., το πρώτο συναίσθημα ήταν πανικός. Νομίζω ότι το πρώτο βράδυ ήμουν πιο φοβισμένη από ότι η Γ. Ένιωθα απλά πανικό. Δεν κοιμήθηκα καθόλου, κοιμήθηκα μια ώρα προς το τέλος εξαντλημένη, διότι κάθε λίγο σηκώνόμουν από το κρεβατι και πήγαινα δω αν αναπνέει. Δεν ήξερα τι χρειάζεται, δεν ήξερα πως νιώθει η ίδια και πως πρέπει να το καταλάβω και πως να της το βγάλω. Δεν ήξερα πως να αντιμετωπίσω τον φόβο της...»

(7:60)

Η μοναδική περίπτωση η οποία άρχισε να αισθάνεται ανασφαλής είναι η παρακάτω, η οποία δεν έζησε αλλαγές στη μετάβαση ζώντας πριν μόνη και μετά με το παιδί. Μετά από έναν χρόνο η ίδια δυσκολεύεται να αφήσει το παιδί μόνο του, έχει φοβίες για το τι μπορεί να του συμβεί και πιο συγκεκριμένα νιώθει πως όταν απουσιάζει δεν μπορεί να του προσφέρει, άρα της προκαλείται το αίσθημα της ανεπάρκειας και της ανασφάλειας.

«...στην αρχή ήταν μια κεκτημένη ταχύτητα. Η ζωή μου σχεδόν δεν άλλαξε στην μετάβαση από μόνη μου ζώντας μετά με το παιδί, σχεδόν. Παρόλο που είχα την αυπνία τη φοβερή και την αγωνία για το παιδί και όλα αυτά, εξακολουθούσα να βγαίνω τα βράδια, είχα μια αίσθηση ικανοποίησης, έλαμπε το πρόσωπό μου, ίσως και η συνεχής επιβεβαίωση από τους άλλους, δεν ξέρω τι ήταν αυτό. Και ένα χρόνο σχεδόν, παρόλο τον φόρτο της δουλειάς που σου λέω και το ξενύχτι

και όλη τη δυσκολία, εε και ήταν δύσκολα τα πρώτα χρόνια, εντάξει, παρόλα αυτά συνέχιζε η ζωή μου. Μπορώ να σου πώ ότι έχει αλλάξει τον πρώτο χρόνο. Έχει αλλάξει πιο πολύ. Ενώ το παιδί μεγαλώνει, εγώ όλο πιο πολύ κλείνομαι. Γιατί τόσο πιο πολύ αισθάνομαι ότι είμαι το μοναδικό πρόσωπο που μπορεί να του προσφέρει και όταν το αφήνω εγώ είναι σαν να τον αφήνω στον πάγο μέχρι να ξαναγυρίσω. Δηλαδή τώρα αισθάνομαι πιο πολύ εκλωβισμένη από ότι στην αρχή γιατί δεν είναι η περίπτωση που η γιαγιά μεγαλώνει ένα παιδί, οπότε όσο και αν διαφωνείς με τις διαπαιδαγωγικές συνήθειες της γιαγιάς είναι η γιαγιά και το αναμφισβήτητο πρόσωπο που αγαπάει ένα παιδί και δεν θα κάνει τίποτα από κακίες. Ενώ εγώ έχω πέσει σε 4Γεωργιανές που έχω αλλάξει και πάω για την 5^η. Άνθρωποι που βλέπω, το βλέπουν σαν δουλειά και όχι σαν συναίσθημα, εγώ διαισθάνομαι το παιδί μου, ότι διαισθάνεται αυτό... Φαντάσου ότι σου είπα να συναντηθούμε τώρα που το παιδί κοιμάται, τώρα αισθάνομαι καλά επειδή κοιμάται. Όταν είναι κάποια άλλη στιγμή αισθάνομαι ότι δεν του προσφέρω το καλύτερο...»

(3:56)

2.4.2 Αλλαγή τρόπου ζωής και συνηθειών

Η συνειδητοποίηση ότι οι προτεραιότητες μετατοπίζονται από τον «εαυτό» στο «παιδί» άρα αλλάζει και όλο το αξιακό σύστημα που είχαν μέχρι πρότινος, διαφαίνεται και από τις σημαντικές αλλαγές που κάνουν στη ζωή τους. Η περ.2 προτίμησε ξεκάθαρα να διαθέτει χρόνο για το παιδί της από το να έχει μια δουλειά με περισσότερα έσοδα και υψηλό κύρος.

«...έκανα πίσω στη δουλειά μου. Προτίμησα μια δουλειά η οποία δεν έχει καθόλου εξέλιξη αλλά είναι λιγότερο απαιτητική, για να είμαι πιο ξεκούραστη και να έχω περισσότερο χρόνο με το παιδί...»

(2:64)

Παρόλα αυτά, η αρχική αλλαγή τόσο του τρόπου ζωής όσο και των συνηθειών που οι μόνες μητέρες είχαν αποκτήσει πριν την υιοθεσία περιγράφεται σχετικά δύσκολη, έχει μια αίσθηση ασφυξίας και πανικού, όπως περιγράφεται από τις ίδιες. Αντιλαμβάνονται ότι οι συνήθειες που είχαν π.χ να τελειώνουν αργά την δουλειά ή να πηγαίνουν στο γυμναστήριο κάθε μέρα ή ακόμα το να απολαμβάνουν αρκετή ώρα το μπάνιο τους τροποποιούνται και αντικαθίστανται με έγνοιες για το παιδί.

«...και την επιβράβευση θέλεις γιατί είσαι και εσύ σοκαρισμένος με αυτό που συμβαίνει στη ζωή σου. Μάλλον είσαι σοκαρισμένος, δεν ξέρεις, σε φοβίζει πάρα πολύ το μέλλον. Δεν είσαι φοβισμένος με τη στιγμή αλλά με την υποχρέωση, τη δέσμευση του να είμαι εκεί... Και μάλιστα θυμάμαι είχε φτάσει Δεκέμβρης, είχα υπερβολική δουλειά στο γραφείο και έφτασα να πάω στο σπίτι, το μωρό ήτανε μηνών και ψιλοτραγουδούσε τα κάλαντα. Τα είχε ακούσει στην τηλεόραση ε.. και εκεί ξέσπασα. Ξέσπασα στα κλάματα. Λέω δεν είναι δυνατόν να μην ζώ εγώ το μεγάλωμα του παιδιού μου. Δηλαδή ήτανε τρομερό γιατί δεν μπορώ να λείψω...»

(3:20)

«...Μου άλλαξε τη ζωή μου, μου την άλλαξε πολύ ωραία, πολύ δημιουργικά... μου άλλαξε πάρα πολύ τη ζωή και μπορώ να πω σε ένα βαθμό, βίαια, γιατί όταν παίρνεις ένα μεγάλο παιδάκι και δεν περνάς τη διαδικασία της κύησης, της

γέννας και όλο αυτό, από μια στιγμή στην άλλη βρίσκεσαι με ένα παιδί γιατί όλο αυτό είναι πολύ θεωρητικό να λες ότι θα είμαι με ένα παιδί και το ένα και το άλλο. Όντως φτάνει μια μέρα και ξαφνικά...»

(6:16)

«...Τον πρώτο μήνα ήταν πολύ βίαιη η αλλαγή γιατί βρέθηκα για έναν μήνα σε ένα σπίτι, εγώ και η Γ., χωρίς να δουλεύω, χωρίς να παρακολουθώ τις ειδήσεις και όλα αυτά. Κάποια στιγμή έπηξα, τρελλαθηκα. Ένιωσα να ασφυκτιώ. Αλλά αυτό ήταν για πολύ λίγο. Από όταν εγώ ξαναξεκίνησα τη δουλειά μου και ιδιαίτερα από όταν πήγε η Γ. πήγε στον Παιδικό...εεε... Τον πρώτο καιρό, τους πρώτους μήνες ήμουν υπερβολική σε ότι αφορά την κάλυψη των αναγκών της Γ., δηλαδή θεωρούσα για παράδειγμα υποχρέωσή μου, το Σαβ/κο να την τρέχω από παιδότοπο σε σινεμά και από παιδική χαρά στο να κάνουμε δραστηριότητες και να κάνουμε και και να μην έχω απολύτως καθόλου χρόνο για τον εαυτό μου, ούτε για να κάνω ένα μπάνιο με την ησυχία μου. Μετά ξαφνικά αισθανόμουν ότι έχω αποκτήσει μια ουρά... Δηλαδή έμπαινα στο μπάνιο και η Γ. μου χτύπαγε την πόρτα, μου την άνοιγε και μου έλεγε «Μαμά, τι κάνεις;» και δεν μπορούσα να κάνω ούτε αυτό. Έπρεπε να κοιμηθεί η Γ. για να πάω στην τουαλέτα. Ανακάλυψα ότι μια συνήθεια που είχα 20 χρόνια να γυρίζω το βράδυ από την δουλειά να γεμίζω την μπανιέρα, να κάνω ένα μπάνιο και να κάθομαι ένα τέταρτο σε αυτό είχα ένα χρόνο να το κάνω. Γιατί φοβόμουν να κάτσω στην μπανιέρα και να μην ακούω την Γ. ή να ξυπνήσει η Γ. και να με βρει στην μπανιέρα ή δεν ξέρω τι. Επίσης, έκανα 16μήνες να πάω στο γυμναστήριο...»

(7:60)

Βασικό ρόλο στη συνειδητοποίηση των αλλαγών φαίνεται να διαδραματίζει ο κύκλος των μόνων μητέρων που έχουν οικογένειες και παιδιά και άρα είναι σε θέση να τις προετοιμάσει για τις αλλαγές που θα επέλθουν στις συνήθειες και στη ζωή τους γενικά.

«...επειδή στο περιβάλλον και οι στενοί φίλοι και ο αδερφός μου έχουν οικογένειες και λίγο πολύ βέβαια εξωτερικά, μου ήταν πολύ συνειδητό ότι και η καθημερινότητα και οι προτεραιότητες μου θα αλλάζουν ριζικά. Δεν μπορώ όμως, να πώ ότι είναι άλλο το να γνωρίζεις κάτι λογικά και άλλο το να το βιώνεις. Τους πρώτους 1-2 μήνες πελάγωσα λιγάκι αλλά το πρακτικό κομμάτι ήρθε πολύ εύκολα σε λογαριασμό...»

(4:54)

«...αυτό που μου το είπε μια αγαπημένη μου φίλη που έχει 3 παιδιά και είναι σε διάσταση με το σύζυγό της πάρα πολλά χρόνια, και μου είπε ότι θα σκεφτείς ότι η ζωή σου υποθηκεύεται για πάντα. Αν αυτό το ξεπερνάς και εγώ σου λέω να το ξεπεράσεις, δεν συγκρίνεται η χαρά που θα πάρεις. Να ξέρεις ότι πάντα βρίσκεσαι ένα βήμα πίσω, ότι πάντα προηγείται το παιδί. Δεν λέω ότι δεν θα βρεις ένα χρόνο πιο προσωπικό ή δεν θα έχεις μια προσωπική ζωή. Πάντως σίγουρα πολύ πιο δύσκολα με την ύπαρξη του παιδιού. Τώρα οι χαρές είναι τόσο πολύ κάθε στιγμή μαζί του που ακόμα και εκείνα που φαίνονται στενάχωρα εκείνη την ώρα τελικά και μόνο οι συναισθηματικές ανταλλαγές που έχεις είναι πολύ σημαντικό...»

(4:78)

Εν κατακλείδι, αυτές οι γυναίκες γνωρίζουν ότι υπάρχει μείωση του χρόνου για την φροντίδα του εαυτού τους, δεν θα κοιμούνται, δηλαδή, τις ώρες που συνήθιζαν, δεν θα έχουν τις κοινωνικές εξόδους που είχαν, αντιθέτως θα έχουν ένα καινούργιο κύκλο ανθρώπων που ασχολείται με παιδιά, μαγειρική κτλ. Έχουν συνειδητοποιήσει ότι ως προτεραιότητα τίθεται πια μόνο το παιδί και οι ανάγκες του. Παρόλα αυτά, μετά από κάποιο εύλογο χρονικό διάστημα προσαρμογής καταφέρνουν να ανακτούν τις ισορροπίες τους και οι βασικές ανάγκες τους ικανοποιούνται ταυτόχρονα με αυτές του παιδιού.

«...Δεν θα πήγαινα όποτε θέλω στη φίλη μου στο Βερολίνο ούτε θα έκανα τέτοια πράγματα, ούτε θα έβγαινα όποτε θέλω, ούτε θα μπορούσα να ξοδέψω ό,τι θέλω οπότε θέλω... τα ωράρια είναι διαφορετικά, οι προτεραιότητες, η κούραση. Δεν μπορείς να πεις τώρα εγώ χαλαρώνω, δεν κάνω τίποτα, αυτό. Αλλά είναι ένας εντελώς διαφορετικός κόσμος...Πολύ ωραίος!Όλα τα λεφτα! Ήταν ακριβώς αυτό που ήθελα!..», «...Το είχα σκεφτεί βέβαια πάρα πάρα πολύ και θεωρώ ότι όποιος το κάνει θα πρέπει να το σκεφτεί και πρακτικά τις αλλαγές. Δηλαδή εγώ ήξερα ότι ο ύπνος για τα επόμενα ποσα, ξέρω εγώ, 10 χρόνια θα έχει μια τρελή έλλειψη. Γιατί ήξερα ότι θα ξυπνάω νωρίς, θα φτάνει η μέρα 12 και θα είμαι ένα πτώμα. Αυτό. Κούραση μεγάλη. Εντάξει το οργάνωσα, απλώς έφερε πολύ κούραση γιατί γίνανε όλα γρήγορα. Αυτό. Αλλά OK...»

(5:40&86)

«...Ένας μεγάλος άνθρωπος και στην ηλικία μου όταν κάνει μια τέτοια συνειδητή ενέργεια, ε, τις επιπτώσεις τις προσμετρά ανάλογα. Δηλαδή υπήρξε πολύ μεγάλη αλλαγή. Σταμάτησα να βγαίνω, σταμάτησα να μην μπορώ...παλιά

άνοιγα την πόρτα και έβγαινα από το σπίτι μου οποιαδήποτε στιγμή. Εκεί δεν μπορούσα, υπήρχε το παιδί. Ακόμα και στο περίπτερο, έπρεπε ή να πάω με τον Α. ή να μην πάω στο περίπτερο. Δεν υπήρχε δηλαδή το περιθώριο. Μετά σταμάτησα να βγαίνω τα βράδια, να μην έχω κοινωνική ζωή, οι φίλοι μου ερχόντουσαν στο σπίτι που θέλανε να συναντηθούμε κτλ. Ξεκίνησα να κάνω άλλου είδους παρέες, να πηγαίνω σε παιδικούς σταθμούς και να μιλάω διαρκώς για τα θέματα του παιδιού, δηλαδή τι θα μάθει στην πρώτη, τι θα μάθει στην Δευτέρα, τι έκανε αν ξύστηκε που ΟΚ έχει ένα ενδιαφέρον αλλά από ένα σημείο και μετά είναι κουραστικό, ξέρεις, να συζητάς μόνο για αυτό. Ακόμα και στα φαγητά. Εγώ μαγειρεύω πάρα πολύ, το χόμπι μου είναι η μαγειρική, έπρεπε να ξεκινήσω να μαγειρεύω φάκες, γιουβαρελάκια, δηλαδή πράγματα που σε όλα τα πράγματα υπήρξε αλλαγή...»

(6:54)

2.4.3 Στάση και υποστήριξη οικογενειακού και φιλικού περιβάλλοντος

Το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον των μόνων μητέρων φαίνεται ότι επικρότησε την απόφασή τους και ήταν πολύ θετικά προσκείμενο στο να δεχτεί ένα παιδί στους κόλπους του.

«...Ήταν ενθουσιασμένοι. Δεν υπήρξε κάποιος που να πει κάτι...»

(1:18)

«...Το θέλανε πάρα πολύ, πάρα πολύ. Και μου συμπαραστάθηκαν από την πρώτη στιγμή και η μητέρα μου όσο ζούσε αν και ήταν μεγάλη γυναίκα, δεν

μπορούσε, και ο αδερφός μου, με τη νύφη μου και τον ανηψιό μου, μου συμπαραστάθηκαν και μου συμπαραστέκονται ακόμα...»

(6:18)

Στην περίπτωση που το οικογενειακό περιβάλλον αντέδρασε αρνητικά στην ανακοίνωση της υιοθεσίας οφείλεται στο γεγονός ότι αυτή έγινε ξαφνικά, χωρίς κάποια πρότερη ενημέρωση ότι η σκέψη της μετάβασης από την εργένικη ζωή στη ζωή με παιδί υφίσταται στο μυαλό της συγκεκριμένης γυναίκας. Ολόκληρος ο οικογενειακός κύκλος της, λοιπόν, θεώρησε ότι πρόκειται για μια βιαστική και επιπόλαιη κίνηση και προχώρησε στην άμεση προβολή των συνεπειών μιας τέτοιας απόφασης.

«...Αρχικά ήταν όλοι αρνητικοί. Όταν λέω αρχικά εννοώ ότι όλη η ιστορία έγινε μέσα σε μια εβδομάδα. Ανακοίνωσα 3μέρες πριν για να μην μπουν και δουν ένα παιδικό δωμάτιο, το ετοίμαζα μόνη μου και πάθουνε σοκ, οπότε τους το είπα 3μέρες πριν. Όλοι προσπαθούσαν να με μεταπείσουν για αυτό. Το θεωρώ πολύ λογικό ότι προσπαθούσαν να με μεταπείσουν, δεν το θεωρώ παράλογο, κάτι, όμως, που δεν συνέβη μετά. Έτσι από τη στιγμή που το είδανε μπορείς να καταλάβεις και εσύ ότι κανείς δεν έχει καμία αντίρρηση και όλοι έχουν τρελαθεί. Οι λόγοι ήταν διαφορετικοί. Η μητέρα μου πίστευε ότι σκλάβωνα τη ζωή μου με αυτόν τον τρόπο και ότι θα τραβούσα έναν σταυρό τον οποίο είναι άδικο για μένα να τον τραβήξω, η αδερφή μου ότι η ζωή χωρίς παιδιά είναι πολύ ωραία. Η άλλη μου η αδερφή, έχω 2αδερφές, πήγα στο γραφείο της και μου έφερε μια συνάδελφό της η οποία έχει χωρίσει από πολύ νέα με τον άντρα της και μεγάλωνε αυτή το γιό της, ο οποίος είναι ναρκομανής και τρώει ξύλο από τον γιό της προκειμένου να με μεταπείσουν ότι είναι πολύ σκληρό για μια

γυναίκα μόνη της να έχει ένα παιδί. Ο καθένας προσπαθούσε με τον τρόπο του (γελάει) να με αποθαρρύνει...»

(3:16)

Περιπτώσεις φίλων που έδειξαν κάποια επιφύλαξη στη μετάβαση στη ζωή με παιδί, δεν ήταν άξιες λόγου και αναφοράς, αφού στην πλειοψηφία τους οι φίλοι έδειξαν την συμπαράστασή τους και την αμέριστη χαρά τους.

«...Υπήρξαν και τα καλά, υπήρξαν και τα στραβά. Σε γενικές γραμμές, όλοι χάρηκαν, οι φίλοι μου που ήταν μόνοι τους θα έλεγα ότι τρελάθηκαν με τον Α., δηλαδή πέσανε πάνω, αρκετοί φίλοι μου που είχαν παιδιά, μου συμπαραστάθηκαν υπήρξαν όμως και περιπτώσεις ανθρώπων που...είχαν παιδιά στη ίδια ηλικία με τον Α. και που θεώρησαν ότι ο Α. δεν θα προσέφερε κάτι στα παιδιά τους και με τον τρόπο τους απομακρύνθηκαν...»

(6:20)

«...Πάρα πολύ θετικά επίσης. Εντάζει μέσα στον ευρύτερο κύκλο των φίλων μου υπήρξαν άνθρωποι που το είδαν με επιφύλαξη. Αλλά οι στενοί μου φίλοι, αυτοί που θεωρώ οικογένεια μου, μικρόκοσμό μου, το είδανε πολύ θετικά και αγκάλιασαν και την Γ. με τρομερή αγάπη. Και το εισπράττει τώρα η Γ. Γι' αυτό και όταν ζωγραφίζει την οικογένειά μας, βάζει και τους φίλους μας μέσα...»

(7:22)

2.4.4 Στάση και υποστήριξη εργασιακού και ευρύτερου περιβάλλοντος.

Στο περιβάλλον της εργασίας αναδύθηκαν δυο πλευρές. Η μια πλευρά παρουσιάζει αμέριστη συμπαράσταση και στήριξη είτε παραχωρώντας άδειες μητρότητας για να μείνει η μητέρα με το παιδί είτε άδειες που αφορούν θέματα υγείας του παιδιού. Η άλλη πλευρά αναδεικνύει ένα πρόσωπο μη διαθεσιμότητας και μη υποστηρικτικό. Οι συγκεκριμένες μονογονεϊκές γυναίκες δεν μπορούν να δουλέψουν στο ωράριο που δούλευαν πριν και αυτό δεν είναι σεβαστό από το περιβάλλον της εργασίας τους, είτε με το να μην τους χορηγούνται άδειες είτε με το να μην τροποποιείται το πρόγραμμα εργασίας τους.

«...ομολογώ ότι (από το εργασιακό περιβάλλον) βρήκα απεριορίστη συμπαράσταση γιατί και εγώ έφυγα 6 μήνες από την δουλειά μου. Πήρα μια άδεια πάρα πολύ μεγάλη και έμεινα με τον Α., μείναμε οι δυο μας, που αυτό εντάξει δεν το δέχονται σε όλες τις δουλειές. Είχα το περιθώριο από την άλλη να το κάνω αυτό γιατί, εντάξει, είχα μια θέση τότε στην δουλειά που με έπαιρνε...Αλλά γενικά μου συμπαράστάθηκαν και μου συμπαραστέκονται πάρα πολύ στην δουλειά μου...»

(6:22)

«...Από το περιβάλλον της εργασίας επειδή τους χάλασε λίγο αυτό της ελεύθερης υπαλλήλου που είναι διαθέσιμη και available όλη την ώρα...(Παναγία μου, Θέε μου) κάθε ώρα και στιγμή και βάλτην όπου να'ναι στις βάρδιες κτλ, υπήρξαν ειδικά δυο συνάδελφοι οι οποίοι κακό θέλησαν να κάνουν παρά... Η μια κυρία είπε όταν τον είδε «Παναγία μου, είναι πολύ μικρό, τι τα θελες εσύ αυτά, μια χαρά ήσουν» νομίζω όμως ότι από πίσω είχε δεύτερες σκέψεις και ο άλλος συνάδελφος που από την πρώτη κιόλας φορά δεν συνεργαζόταν στο να λείψω,

να αλλάζουν οι βάρδιες, οι εφημερίες κτλ για να κάνω ακόμα και την προσαρμογή στο ίδρυμα...»

(1:20)

Υπάρχει και περίπτωση μόνης μητέρας η οποία παραιτήθηκε από την εργασία της όταν ζήτησε άδεια για την σοβαρή χειρουργική επέμβαση (ανοιχτής καρδιάς) του παιδιού της και δεν την στήριξαν, αντιθέτως θέλησαν να προγραμματιστεί (η επέμβαση) κάποια άλλη χρονική στιγμή που θα ευνοεί την λειτουργία της εργασίας.

«...Αστα...εκεί ήταν ωραίο, γιατί στην πρώτη δουλειά που ήμουν θεωρητικά ήταν θετικά και φιλικά βεβαίως, γιατί υπάρχει και αυτό το πράγμα, ντρέπεται κανείς προς τα έξω να πεί «Ωχ αμάν τώρα αυτό εμένα δεν μαρέσει» αλλά φάνηκε ας πούμε όταν έπρεπε να κάνει ένα μπαλονάκι (το παιδί) και παίρνω τηλ κ λέω «Υπάρχει μια περίπτωση, (αν και δεν έγινε καν τις ημέρες που εγώ δούλευα εκεί) να πέσει αυτό, οπότε να τα κάνω πριν τα μαθήματα να τα αναπληρώσω, μετά, πως να το οργανώσουμε, ας πούμε;» Και η απάντηση ήταν «Ωχ, μωρε τέτοια εποχή, δεν βολεύει....Δεν βόλενε δηλαδή να πεθάνουμε Οκτώβριο θα έπρεπε να πεθάνουμε Φλεβάρη, θα ήταν καλύτερα τα πράγματα!!! Να έχουν γίνει οι εγγραφές. Οπότε εκεί αποφάσισα μέχρι εκεί είναι, game over, του χρόνου δεν είμαι εδώ. Και βεβαίως έφυγα από εκείνη την δουλειά. Δεν το συζητάω. Δεν θα συμμορφωνόμουν, ας πούμε, δεν θα συμβιβάζόμουν ποτε με αυτό. Δεν είναι διαπραγματεύσιμο...»

(5:46)

Το ευρύτερο περιβάλλον έδειξε θετική στάση και αντιμετώπιση απέναντι στις μονογονεϊκές μητέρες και το παιδί διατηρώντας οι ίδιες, όμως, την επιφύλαξη ότι ενδέχεται να έχουν αρνητικές σκέψεις χωρίς να τις εκφράζουν.

«.....Μια χαρά...είναι αγαπητός....(γελάει) Μου έδειξαν την δεκτικότητα τους αλλά και πριν το έχω αυτό...γενικά με τον κόσμο τα πάω καλά, αλλά δέχτηκαν έτσι και τον Γ. μαζί μου, με τον ίδιο τρόπο...»

(1:22)

«...Μια πολύ θετική αντιμετώπιση βλέπω, τώρα δεν ξέρω τι μπορεί να σκέφτονται από μέσα αλλά ουσιαστικά δεν με αφορά κιόλας. Πάντως είναι μια ευγενική, ζεστή, κοινωνική συμπεριφορά που εισπράττει και το παιδί και εγώ...»

(4:24)

Αναφέρονται, όμως, δυο περιστατικά αντιδράσεων του ευρύτερου περιβάλλοντος τα οποία φαίνεται ότι αντιμετώπιστηκαν από τον ίδιο τον ευρύτερο κύκλο, από ανθρώπους δηλαδή που συναναινούν και στηρίζουν εμφανώς την μετάβαση των μόνων γυναικών στη ζωή με παιδί.

«...Αυτοί που λίγο έχουν ένα θέμα, γενικότερα, γιατί έχουμε και άλλα παιδάκια υιοθετημένα, αυτοί απλά δεν σε πλησιάζουν πολύ..έχουν ένα τέτοιο...Δεν τολμούνε, βέβαια, να πούνε τίποτα ανοιχτά, «Τι είναι αυτό που μας έφερε αυτή ή κάτι τέτοιο». Έχει βέβαια ειπωθεί από μια μαμά που το είχε πει σε μια άλλη που είναι στην γειτονιά και βέβαια άκουσε τα εξ αμάξοις και μετά δεν τόλμησε να ξαναπατήσει! Είπε για το παιδί «Τι είναι αυτό;» και « Τι είναι αυτό που μας έφερε στο πάρκο;» και έγινε βέβαια το Ελ Αλαμείν στο πάρκο. Εγώ το άκουσα,

το έμαθα μετά, και αυτή δεν ξαναπάτησε. Πέσανε όλοι πάνω της και την φάγανε...»

(5:48)

«...Η πλειοψηφία των ανθρώπων το βλέπει πάρα πολύ με τρυφερότητα όλο το θέμα, με συμπάθεια, με αγάπη...φυσικά υπάρχουν αυτοί που τους λέω απροκάλυπτα μ..., που θα σου πούνε δηλαδή από που είναι, γιατί είναι μαύρο, ξέρεις την μάνα και τον πατέρα, δηλαδή υπάρχουνε και αυτά, δεν είναι ότι δεν υπάρχουνε. Η πλειοψηφία, όμως, των ανθρώπων δέχονται πάρα πολύ ωραία και ευνοϊκά αυτό το γεγονός...»

(6:24)

2.5 Μονογονεϊκή εμπειρία

Οι μόνες μητέρες παρουσιάζουν την μονογονεϊκή εμπειρία με θετική και αρνητική χροιά σε ορισμένους τομείς της καθημερινότητας. Καταθέτουν, βέβαια, όπως θα δούμε πιο αναλυτικά παρακάτω, ότι όσα και αν είναι αν είναι τα προβλήματα της καθημερινότητας δεν μετανιώνουν για την απόφασή τους να υιοθετήσουν παιδί.

2.5.1 Η ολοκλήρωση της προσωπικότητας των μόνων μητέρων μέσα από το παιδί

Όταν οι συγκεκριμένες γυναίκες βίωσαν την εμπειρία της γονεϊκότητας αντιλήφθηκαν ότι ανακαλύπτουν τον εαυτό τους, αποτίμησαν και ιεράρχησαν ξανά

τις πραγματικές ανάγκες και επιθυμίες τους και βρήκαν ιδιαίτερη αξία στην ύπαρξη ενός παιδιού στη ζωή τους.

«...Το παιδί είναι το μέλλον, είναι η προοπτική, ένας πίνακας που ζωγραφίζεις...»

(1:78)

«...η διαδικασία που μπήκα ήταν και μια αυτογνωσία δικιά μου και οι χαρές πολλές μαζί με τις φροντίδες....»

(2:14)

«...νόημα στην ζωή μου. Νόημα στη ζωή μπορείς να έχεις και με χίλια δυο άλλα πράγματα αλλά είναι αυτό που αξίζει να...τι να σου πώ...να ταλαιπωρείσαι, όταν έχεις ταλαιπωρία. Δεν είναι μόνο οι χαρές, έχεις και πολλή κούραση. Είναι αυτό το οποίο τα δίνεις όλα γιατί το βλέπεις και το βιώνεις κάθε μέρα ότι αξίζει...»

(3:14)

Επιπρόσθετα, νοηματοδότησαν την ύπαρξη του παιδιού τους ως μια διαφορετική πλευρά της ζωής από τα όσα είχαν βιώσει μέχρι τώρα, δήλωσαν ότι αισθάνθηκαν πιο γεμάτες συναισθηματικά, ολοκληρώθηκαν μέσα από το παιδί και όλα να απέκτησαν ένα καινούργιο, διαφορετικό νόημα.

«...Σίγουρα είναι πολύ διαφορετικό να σκέφτεσαι το συναίσθημα και το αίσθημα της μητρότητας και τελείως διαφορετικό να το βιώνεις. Εεε..με έκανε και την ίδια πολύ πιο ανοιχτή συναισθηματικά σαν άτομο, πιο χαρούμενη, μπορώ να πώ, παρα τις αγωνίες που έχει ένα μικρό παιδί, της έγνοιας κτλ. Με έκανε, ναι και πιο δεκτικό και πιο χαρούμενο άνθρωπο. Εγώ θεωρώ ότι αυτό

πολλαπλασιαστικά πηγαίνει σε όλους τους τομείς της ζωής μου. Νιώθω πιο πλήρης, εγώ σαν άνθρωπος...»

(4:14)

«...Είναι η ζωντάνια, είναι όλα τα λεφτά! Είναι ζωή, είναι η ουσία της ζωής. Αυτό το φρέσκο πράγμα, που παίρνει τη γη, αυτό που έχουν οι νέοι. Και με όλο αυτό που έχουμε περάσει μέσω του πολιτισμού, «Α, γιατί είμαι έτσι» ενώ αυτοί, τα παιδιά είναι αέρα πατέρα, σβάρνα όλα, αυτό, αυτό! Τι ωραίο...»

(5:126)

Τέλος, διαφαίνεται ότι αξιολόγησαν τις εμπειρίες τους και σκέφτηκαν ότι το νόημα της ζωής για τις ίδιες δεν αποτελεί η οικονομική ανεξαρτησία και η ελευθερία αλλά οι επιλογές που κάνουν αναγνωρίζοντας τις συνέπειες και τα ρίσκα τους.

«...δηλαδή η ζωή μου έχει γίνει πιο όμορφη και πιο ποιοτική από ότι ήτανε πριν. Γιατί κοιτάξε να δεις όταν είσαι μόνος σου και έχεις και λεφτά και ζεις μια ανεξάρτητη ζωή, δεν έχει κανένα κόστος, δεν δίνεις λογαριασμό σε κανέναν... Η ζωή έχει τη σημασία της όταν ζυγίζεις τα πράγματα, αξιολογείς τις καταστάσεις και παίρνεις τις αποφάσεις σου, τα ρίσκα σου. Και με αυτήν την έννοια εμένα μου αρέσει αυτό που ζω...»

(6:16)

«...Γιατί λατρεύω τα παιδιά και γιατί πιστεύω ότι έχω κάνει μια ενδιαφέρουσα διαδρομή, πήρα πράγματα και νομίζω ότι αυτό είναι το νόημα της ζωής να μπορέσεις να μεταγγίσεις πράγματα σε έναν άλλον άνθρωπο, αν και μπορεί να μην τα βρίσκει και καθόλου ενδιαφέροντα όλα αυτά και κυρίως να «βάλεις

πλάτη» σε έναν άλλον άνθρωπο μεχρι να βγει στο ξέφωτο. Και αυτό νομίζω το θεωρώ μεγάλο νόημα στη ζωή. ...»

(7:112)

2.5.2 Ο ρόλος του παιδιού στις συναισθηματικές δυσκολίες των μόνων μητέρων

Το θετό παιδί φαίνεται να λειτουργεί καταλυτικά για τις μόνες μητέρες τις στιγμές που «όλα φαντάζουν μαύρα και δύσκολα». Η αγκαλιά τους, το γέλιο τους απλά και μόνο η παρουσία τους, τις χαλαρώνει, τις ηρεμεί και τους προσθέτει δύναμη και αισιοδοξία.

«...Ο Γ...Νομίζω ότι αν εκείνη τη στιγμή στραφώ σε εκείνον, εκείνος από ένστικτο θα με ανεβάσει, νομίζω ότι μπορεί να καταλάβει... Πολλές φορές το λέω χρειάζομαι μια αγκαλιά, έχω ταλαιπωρηθεί από κάτι και χρειάζομαι, χωρίς αυτό να του το κάνω βάρος έτσι, και συνήθως χορεύουμε, βάζουμε μουσική, βάζουμε στολές, βάζουμε διάφορα κομμάτια στο youtube ή όταν ήταν πιο μικρός παίζαμε ένα παραμύθι εκείνη την ώρα και έτσι έφευγε λίγο η μαυρίλα. Πιο πολύ από όλα χορεύουμε και τραγουδάμε...»

(1:26)

«...Στο να αισθανθώ καλύτερα η Β.(κόρη) είναι καταλύτης. Ακόμα και σε μεγάλες αγωνίες και στεναχώριες και τέτοια ή νεύρα, κάτι θα κάνει, κάτι θα πεί ή κάπως τέτοια και θα γελάσουμε, και θα μου φύγουνε όλα...»

(4:28)

«...Στον γιο μου!!! (συγκινείται) Δηλαδή να σου πώ κάτι; Μπορεί να σου τύχει ο,τιδήποτε. Μόνο που θα τον πάρεις δίπλα στο κρεβάτι, αυτό είναι...(βουρκώνει)»

(6:28)

«...είναι σημαντική και η παρουσία της Γ.(κόρη) σε αυτό. Δηλαδή βεβαίως δεν μπορείς να μιλήσεις με την Γ. για τα προβλήματά σου ούτε να εκμυστηρευτείς φόβους ή ο,τιδήποτε έχει ένας ενήλικας αλλά η παρουσία της Γ., το χαμόγελο της Γ., η αγκαλιά της Γ. είναι για μένα πάρα πολύ λυτρωτική. Είναι πηγή δύναμης. Δηλαδή πριν την Γ. θα μπορούσα να είμαι στις μιάρες μου και αυτό να το αφήσω να με κατακλύσει γιατί το θεωρώ και υγιές μέχρι ένα όριο. Τώρα όμως, δεν δικαιούμαι να το κάνω αυτό. Δηλαδή δεν μπορώ ούτε να καταρρεύσω, πρέπει να είμαι στα πόδια μου. Και αυτό τελικά είναι θετικό. Δεν μου επιτρέπω γιατί υπάρχει η Γ.! Το ένα κομμάτι είναι ότι η παρουσία της Γ. μου δίνει δύναμη και το δεύτερο είναι ότι εγώ έχοντας την ευθύνη της Γ., δεν μπορώ παρά να είμαι δυνατή, συγκροτημένη, συνειδητή και να μην αφήνω να με πάρει όλο αυτό...»

(7:30)

2.5.3 Φόβοι – αγωνίες για θέματα υγείας

Οι περισσότερες μόνες μητέρες έχουν ιδιαίτερη ανησυχία για την υγεία τόσο την δική τους, όσο και για την υγεία του παιδιού, ιδίως σε περιπτώσεις που υπάρχει ήδη πρόβλημα υγείας. Επιπλέον, η έγνοια τους ότι αυτές αποτελούν το μοναδικό στήριγμα για τα παιδιά τους και επομένως σε περίπτωση που κάτι συμβεί στις ίδιες,

για το ποια θα είναι η μετέπειτα πορεία των παιδιών, φαίνεται να τις προβληματίζει και να τις αγχώνει.

«...Αυτό το συναισθηματικό, όμως, της ευθύνης ότι μην πάθω κάτι, πως θα αφήσω το παιδί μόνο του; Θα είναι πάλι το παιδί μόνο του! Να μην ξανακακοπέσει, πως να σου πώ, αυτό το πράγμα τσάκιζε κόκκαλα...και μου δημιουργούσε πάρα πολύ άγχος...», «...Η υγεία του Γ. και η δική μου. Η υγεία του παιδιού μου και πως θα εξελιχθεί. Είναι ένα παιδί με στέρημα, ένα παιδί του οποίου δεν ξέρω το ιστορικό, δηλαδή δεν ξέρω, δεν είναι δικά μου γονίδια και του ταδε γονίδια, στο να ξέρω το ιστορικό, ξέρω και εγώ. Και να μην τον αφήσω ξανά μόνο του. Γι'αυτό και κάνω τα πάντα για να είμαι καλά...»

(1:52&:92)

«...Ναι...να αρρώσταινα εγώ πολύ και πρέπει να σοβαρευτώ λίγο να φροντίζω λίγο τον εαυτό μου γιατί μετά δεν έχει δεύτερο γονέα.

(5:154)

«...Η μοναδική φοβία για μένα είναι να είμαι καλά γιατί θεωρώ ότι επειδή εγώ είμαι για τον Α. καταλαβαίνεις ότι αυτό με απασχολεί. Καλά δεν είναι ότι κοιμάμαι και ξυπνάω με αυτήν την έγνοια...»

(6:100)

2.5.4 Η ανάγκη μοιράσματος εμπειριών με έναν σύντροφο

Όλες οι μόνες μητέρες αναγνωρίζουν τη σημασία της πατρικής παρουσίας στο σπίτι, γενικά και στην οικογένειά τους, ειδικά. Αναγνωρίζουν, δηλαδή, ότι είναι το πρόσωπο που θα θέλανε να έχουνε δίπλα τους για να μοιραστούνε μαζί του τις δύσκολες αλλά και τις ευχάριστες στιγμές της πορείας του παιδιού. Θεωρούν, επίσης,

ότι είναι εκείνο το πρόσωπο που θα τους μειώσει ανασφάλειες, ευθύνες και γενικότερα τα όσα άγχη και ανησυχίες φέρει η ανατροφή ενός παιδιού.

«...μια ευθύνη (για το παιδί) την οποία δεν μπορούσα να μοιραστώ με κανέναν. Γι' αυτό λέω ο σύντροφός σου κάνει την ζωή πιο εύκολη (γελάει) και ας είναι να κάθεται στον καναπέ και να αλλάζει κανάλια, όπως κάνουν οι περισσότεροι άντρες και να σου «σπάει» κάθε στιγμή! (γελάει)...»

(1:52)

«...στο μοίρασμα, σε αυτό το βρε παιδάκι μου, είσαι ένα κλωνί που μπορεί να το φουσήξει ο αέρας και να λυγίσει και δεν υπάρχει δίπλα το στήριγμα, όποιο κι αν είναι αυτό, εν πάσι περιπτώσει κατ' επιλογή σου θα 'ναι, ε...ναι νομίζω ότι σου παίρνει το άγχος, ότι αν πάθω κάτι το παιδί θα μείνει με αυτόν τον οποίο τον έχει μεγαλώσει και ορισμένες δικές σου ανασφάλειες...»

(1:58)

«...Δεν μπορείς να μοιραστείς ούτε αγωνίες που αφορούν το παιδί, ούτε χαρές. Με τους φίλους σου και το συγγενικό περιβάλλον σίγουρα μοιράζεσαι χαρές του παιδιού αλλά είναι τελείως διαφορετικό να το μοιράζεσαι αυτό με τον γονιό, είναι ο άντρας σου, είναι ο πατέρας της. Και σίγουρα στις αρρώστιες ή στα δύσκολα ή ακόμη στα διαδικαστικά θέματα, στα δικαστήρια του παιδιού, στις δικές σου δύσκολες συμπεριφορές είναι δύσκολο. Δηλαδή αυτό που θες κάποιες φορές μιση ώρα να ηρεμήσω, να είναι κάποιος εκεί. Αυτό είναι δύσκολο κομμάτι. Το να έχεις όλη την ευθύνη και να ξέρεις ότι αν κάτι δεν γίνει από σενα απλώς δεν θα γίνει από κανέναν...»

(4:58)

«...ναι υπάρχουν στιγμές θα το θελεις να υπάρχει. Θα θελεις το σύντροφο. Ας πούμε να, τώρα, που πήγε πάρα πολύ καλά η εγχείρηση, είναι ωραίο να το έχεις

κάπου να το μοιράσεις αλλά αυτό το έχεις και ως εργένης αλλά εντάξει δεν ήμουν πάντα μόνη μου αλλά το έχεις αυτό. Δεν είναι οι δύσκολες στιγμές αυτές που χρειάζεσαι το σύντροφο. Τον χρειάζεσαι στις καλές. Γιατί εκεί που είσαι, που παέι κάτι πολύ καλά...Θα στο πω αλλιώς...στην δουλειά μου...εκεί που καταφέρνεις κάτι επιτυχημένα και είναι πάρα πολύ ωραία και το ευχαριστιέσαι αυτό και γυρνάς και είσαι μόνος, δεν μπορείς να το μοιραστείς. Ενώ το άσχημο είσαι τόσο πολύ στο λούκι να το αντιμετωπίζεις που δεν σε νοιάζει να μην το πεις. Θα κάτσουμε τώρα να αναλύσουμε το ζόρι που τραβάμε; Λύνεις προβλήματα εκείνη τη στιγμή δεν είναι εκεί, τουλάχιστον για μένα, που σου λείπει ο σύντροφος, είναι στα ωραία. Τώρα ας πούμε που πήγαν όλα καλά που χάρηκε, λες, γυρίσαμε σπίτι και λες «ρε γαμώτο να 'χε τώρα και έναν μπαμπά να το μοιραζόταν και εγώ ας πούμε...αλλά εντάξει, τι να κάνεις;...»

(5:94)

«...Εγώ ίσως επειδή τα περισσότερα από τα χρόνια της ζωής μου τα πέρασα μόνη μου, υπάρχουν κάποιες στιγμές που θα θελα να μοιραστώ, θα θελα μια αγκαλιά, να μιλήσω με έναν άνθρωπο γι' αυτό, έτσι; Αλλά δεν είναι κάτι που με δυσκολεύει...», «...Θα ήθελα για το παιδί. Δηλαδή τώρα έχουμε την γιορτή του σχολείου, θα ήθελα να υπάρχει και ένας πατέρας, να το δει να χαρεί. Όχι εγώ, όμως. Επίσης, δεν θεωρώ ότι...αυτή δεν είναι επιλογή. Δεν θεωρώ ότι δεν θα φτιάξω τη ζωή μου και δεν θα αποκτήσει η Γ. έναν πατέρα. Πιστεύω ότι θα φτιάξω τη ζωή μου και θα αποκτήσει η Γ. έναν πατέρα...»

(7:62)

Επιπρόσθετα, ο πατέρας αποτελεί για τις ίδιες το πρόσωπο που μπορεί να συνδράμει στην διαπαιδαγώγηση του παιδιού με το να θέσει όρια στη συμπεριφορά

του και να ομαλοποιήσει τις όποιες συγκρούσεις ενδέχεται να προκύψουν στη σχέση γονέα – παιδιού. Τέλος, ο πατέρας συμβάλλει, για την περ.2, στην οικονομική στήριξη της οικογένειας, ως δεύτερο «πορτοφόλι» καθώς και στο να λειτουργήσει η καθημερινότητα πιο ομαλά, αναλαμβάνοντας να κρατήσει το παιδί ώστε η μητέρα να αφιερώσει χρόνο στον εαυτό της.

«...εκείνο που σκέφτομαι εγώ πολλές φορές είναι ότι με την ύπαρξη του πατέρα, θα ήταν πιο εύκολη η οριοθέτηση των πραγμάτων μέσα στο σπίτι. Στα όρια. Δηλαδή, όπως και να 'ναι το να είσαι η μαμά και η κόρη είναι μια σύγκρουση πολλές φορές. Υπάρχουν πολλές αντιδράσεις και από την Μ. ο οποίος είναι και ένας χαρακτήρας, έτσι δυναμικός και καμιά φορά αντιμετωπίζω τέτοια πράγματα. Δηλαδή ακόμα και η παρουσία η απλή, η αναφορά σε κάποιο πατέρα ίσως να διευκόλυνε τα πράγματα περισσότερο. Αυτό είναι το πιο ουσιαστικό. Τώρα από εκεί και πέρα, βέβαια, νιώθω ότι θα είχα και μια πρακτική βοήθεια ακόμα και σε ελάχιστα. Θα είχα κάποιον σε δυσκολίες, να βοηθήσει σε πολύ βασικά πράγματα....»

(2:66)

«...Μικροπράγματα, το μπάνιο, το ντους που χωρίς σύντροφο δεν μπορείς να πεις «Έχε το νου σου πάω για μπάνιο». Όταν είσαι και εργαζόμενη και πρέπει να κάνεις μπάνιο, να βρωμάς να πας στη δουλειά σου...αυτά κάτι τέτοια μικροπράγματα...»

(5:88)

2.6 Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων μητέρων στην αντιμετώπιση της καθημερινότητας

Ένα από τα πιο βασικά αναδυόμενα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων γυναικών είναι η αυτεπάρκεια και η δυνατότητα εύρεσης λύσης στις όποιες δυσκολίες η καθημερινότητα επιφέρει (ρουτίνα, οικιακές εργασίες). Όπως οι ίδιες αναφέρουν μπορεί να δυσκολεύονται αλλά φανερώνουν μια ιδιαίτερη δυναμικότητα και ικανότητα να αντιμετωπίσουν ο,τιδήποτε προκύψει. Έχουν εμπιστοσύνη τόσο στις ικανότητες τους όσο και στην δυνατότητα τους να βρίσκουν λύσεις στα διάφορα προβλήματα.

«...Νομίζω η δυναμικότητα, αυτό νομίζω ότι με έχει κάνει τα βγάλω πέρα μέχρι τώρα, νομίζω ότι είναι αυτό που τα έχω καταφέρει και είμαι και αρκετά ανεξάρτητη και ικανή σε πολλά πράγματα. Δηλαδή είμαι ικανή να κάνω από την δουλειά που θα έκανε ένας άντρας στο σπίτι, δηλαδή τη μαστοριά μέχρι το ο,τιδήποτε. Και θεωρώ ότι είναι και καλό πρότυπο και για το παιδί αυτό. Δηλαδή θέλω να πώ ότι θα καταπιαστώ με το μαγείρεμα αλλά δεν θα δει μόνο μαγείρεμα. Θα δει να μαστορεύω, θα δει να παίζουμε με αυτοκίνητα, να τα χαλάμε και να τα ξαναφτιάχνουμε, θα παίζουμε πολύ παιχνίδι συνεργείο, ας πούμε. Γι'αυτό δεν έχω τους φόβους που έχουν οι περισσότεροι, ότι το παιδί κοντά σε μια μαμά θα αποκλειστεί, εγώ δεν έχω τέτοια, ίσως γιατί και εγώ είμαι αγοροκόριτσο...», «...Ναι, γιατί όταν είσαι μόνος σου, έχεις τα πάντα επάνω σου. Δεν είναι μόνο το παιδί. Είναι και το σπίτι, είναι και το αυτοκίνητο, είναι τα περιουσιακά σου, είναι η δουλειά σου, καλά η δουλειά θα ήταν έτσι και αλλιώς, είναι το ο,τιδήποτε. Δηλαδή σήμερα πήγα στο υπόγειο να βγάλω λάδι και λέω δεν υπάρχει ένας άνθρωπος να μου το βγάλει! Και αυτό πρέπει εγώ να

το κάνω, να πάω να βγάλω λάδι; (γελάει) Τίποτα, δηλαδή, δεν υπάρχει τίποτα. *One man show* είναι όλα δηλαδή. Οπότε την εμπειρία θα την έλεγα αγώνα! Ένας αγώνας έχει τα ευχάριστα, έχει και τα δυσάρεστα...»

(3:64)

«...Ναι (πιστεύω ότι είμαι ικανή να καταφέρω πράγματα εξίσου καλά με τους άλλους ανθρώπους). Εξαρτάται σε ποιο τομέα βέβαια. Δηλαδή στο να χτίσω μια καριέρα, ας το πούμε έτσι, είμαι και αδιάφορη και ανίκανη λόγω αδιαφορίας. Δεν με αφορά. Αλλά το να έχω πάντα δουλειά, το να μην πεινάσω και το να λύνω τα προβλήματα μπροστά σε δύσκολες καταστάσεις, το έχω πιο πολύ και από άλλους. Δεν μασάω!»

(5:78)

Η αυτεπάρκεια που διαθέτουν ως χαρακτηριστικό της προσωπικότητας τους καθώς και η εμπιστοσύνη που δείχνουν στις δυνάμεις τους φαίνεται σε μεγάλο βαθμό από τις θετικές απαντήσεις που δίνουν ότι θα προχωρούσαν στην διαδικασία της υιοθεσίας ακόμα και αν δεν είχαν υποστήριξη από το περιβάλλον τους. Ειδικότερα, στην περίπτωση 3 που εμφανώς το οικογενειακό περιβάλλον της δεν συμφωνούσε με την απόφασή της να υιοθετήσει, εκείνη παρέμεινε αμετάκλητη.

«...Ναι, βέβαια θα προχωρούσα στην υιοθεσία. Και που δεν είχα υποστήριξη(γελάει). Όλοι προσπαθούσαν να με πείσουν για το αντίθετο...»

(3:54)

«...έχω την αίσθηση ότι θα προχωρούσα, ίσως με πιο πολύ αγωνία να πώ, με πιο πολύ έγνοια, άγχος. Και πριν την υιοθεσία έλεγα είμαι πραγματικά έτοιμη, μπορώ να ανταπεξέλθω, μπορώ να προσφέρω στο παιδί, θα είμαι επαρκής, ακόμα και τώρα τα αναρωτιέμαι αυτά. Άρα επειδή οι όποιες έτσι οι όποιες

αμφιβολίες μου ή άγχη είχαν να κάνουν με τις προσωπικές μου δυνατότητες πιστεύω ότι και πάλι θα προχωρούσα...»

(4:52)

«..Και αυτό ήταν μια ερώτηση που έβαλα στον εαυτό μου λίγο πριν πάω να καταθέσω αίτηση για υιοθεσία. Δηλαδή σκέφτηκα αν οι γονείς μου μου γυρίσουν την πλάτη, αν οι φίλοι μου γυρίσουν την πλάτη, αν από το επαγγελματικό περιβάλλον μου γυρίσουν την πλάτη, εγώ τι θα κάνω; Και είπα ότι θα το κάνω...»

(7:58)

Οι μόνες μητέρες φαίνεται από τις απαντήσεις τους να θέλουν να έχουν τον έλεγχο, την οργάνωση και την διεύθυνση της ζωής και της διαπαιδαγώγησης του παιδιού τους, γνωρίζοντας κατ'αυτόν τον τρόπο ότι δεν υπάρχουν δύο δρόμοι, δύο πλευρές που πρέπει το παιδί να ακολουθήσει αλλά μια οδός αυτή που έχει επιλέξει η μητέρα τους. Το χαρακτηριστικό αυτό του ελέγχου κατευθύνει τη μόνη μητέρα στο να καθορίζει τις διαφωνίες και τις όποιες προστριβές μέσα στο σπίτι, σύμφωνα με τα λεγόμενα τους .

«...τόρα για να είμαι ειλικρινής, δύσκολα τώρα θα ρώταγα έναν σύντροφο αν το κάνω καλά αυτό. Θεωρώ ότι σε μερικά πράγματα είναι πιο εύκολο...γιατί είναι μια γνώμη, δεν είναι δυο γνώμες, ο ένας λέει το ένα ο άλλος λέει το άλλο, δηλαδή εκτός από αυτό το ηθικό, συναισθηματικό, θεωρώ ότι είναι πιο εύκολο...γιατί δεν έχεις αυτά τα συνεχή μαλώματα, που εντάζει και με την μάνα σου τα έχεις αυτά, «γιατί του είπες αυτό, γιατί του είπες έτσι». Έτσι ξέρεις ότι είναι καθαρά δικό σου έργο. Είτε καλό είτε κακό. Έχει ένα εύκολο κομμάτι, που

ξέρεις ότι ό,τι του έχεις πει εσύ μόνο εσύ του το έχεις πει και δεν έχει «Α, τι είπες στο παιδί» αλλά από την άλλη σαν άνθρωπος εσύ ο ίδιος είσαι πιο ανασφαλής γιατί για την σχέση με το παιδί είναι πιο απλά...»

(1:58)

«...θα ήθελα να υπάρχει κάποιος σε επιλεκτικές στιγμές. Την ανατροφή του Α. την θέλω εγώ, είναι αποκλειστική μου δουλειά...Γιατί δεν ξέρω αν αυτός ο σύντροφος θα φερόταν ή στα θέματα διαπαιδαγώγησης θα ακολουθούσε την ίδια γραμμή που θέλω εγώ. Εγώ έχω χαράζει μια συγκεκριμένη γραμμή και έτσι θέλω να πορευτεί ο Α. Με τα καλά και τα στραβά. Δεν ισχυρίζομαι ότι έχω το αλάθητο. Απλώς έχω κάτι στο μυαλό μου. Και με αυτό βαδίζω. Και εν πάσει περιπτώσει όταν ξεκίνησα αυτήν την ιστορία, την ξεκίνησα μόνη μου, δεν την ξεκίνησα βάζοντας στο μυαλό μου ότι κάποια στιγμή θα γίνει... Δεν σου λέω αν είναι και έρθει κάποια στιγμή ας έρθει. Δεν τρελαίνομαι να ψάχνω με αγωνία να βρώ έναν σύντροφο για να με βοηθήσει...»

(6:58)

Επίσης, σύμφωνα με τις απαντήσεις των μόνων μητέρων, η ικανότητά τους για αυτόνομες ενέργειες καθώς και η αποφασιστικότητά τους να πράττουν ό,τι έχουν στο μυαλό τους αποτελεί βασικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς τους με το οποίο έχουν ανατραφεί και μεγαλώσει. Φαίνεται, δηλαδή, να τους το έχει εμφυσήσει η μητέρα τους που αποτελεί και πρότυπο στα κορίτσια, να έχουν εξοικειωθεί και συνηθίσει στο να μην τους υπαγορεύει κάποιος τι να κάνουν και άρα να εφαρμόζουν την δική τους γνώμη χωρίς να δεσμεύονται από τις αποφάσεις άλλων.

«...η ανεξαρτησία σου δίνει μια μεγάλη χαρά, σου δίνει, όμως, και ένα τίμημα, έτσι; Δηλαδή όλα τα πράγματα έχουνε και τις συνέπειες τους, έτσι; Δηλαδή το ότι δεν συμβιβάστηκα με διάφορους ανθρώπους στη ζωή μου για να είμαι τώρα παντρεμένη και συμβιβασμένη, είναι μέρος της ανεξαρτησίας που νιώθω, που έχει τώρα και το τίμημα τώρα. Εντάξει, το ανεξάρτητο μας το είχε εμφυσήσει η μαμά μας από πολύ μικρά νομίζω διότι ήταν μια γυναίκα η οποία δεν εργάστηκε ποτε ενώ το ήθελε πολύ. Βέβαια, δεν ήτανε απόλυτα εξαρτημένη οικονομικά από τον μπαμπά μου γιατί είχε περιουσία από τη μαμά της αλλά αυτό που πάντα προσπαθούσε να μας περάσει ήταν να είστε πάντα ανεξάρτητες για να έχετε την άνεση αν ο άντρας σας δεν βγεί καλός ή κάτι γίνει, να φύγετε. Και το διασφάλιζε αυτό σε εμάς. Δεν το έλεγε μόνο πρακτικά. Προσπάθησε να μας αφήσει ένα σπίτι, ένα δεύτερο σπίτι για εισόδημα για να.. σε κάθε περίπτωση ...και μας το είχε εμφυσήσει και αυτό. Και νομίζω ότι έχει περάσει...»

(3:66)

«...Ναι και το θεωρώ και πάρα πολύ σημαντικό. Όχι το να είμαι μόνη μου αλλά το να έχω την ελευθερία της άποψης μου να μην μου λέει κάποιος τι να κάνω, χωρίς αυτό να είναι απαραίτητα εγωιστικό, ούτε εγωκεντρικό, ούτε τίποτα, δηλαδή δεν θα κάνω κάτι που να ενοχλήσει τον άλλον, αλλά δεν θα μου πείς τι θα κάνω γιατί έχω εγώ όλη την ευθύνη των πράξεων μου και άρα θα κάνω αυτό που αποφασίζω εγώ να κάνω...»

(5:104)

«...Εντάξει, έκανα και έναν γάμο ο οποίος δεν πέτυχε, έκανα και κάποιες σχέσεις...αλλά γενικά έμαθα στην ζωή να πορεύομαι μόνη με την παρουσία φίλων πολύ έντονους και με πολύ μεγάλο δέσιμο με την οικογένειά μου...»

(7:70)

Τέλος, οι μόνες μητέρες περιγράφουν τον εαυτό τους και τα δυνατά σημεία του εαυτού τους με χαρακτηρισμούς που είναι κοινοί σχεδόν σε όλες τους: η δυναμικότητα και η αποφασιστικότητα με την έννοια της αυτοπεποίθησης, η αισιοδοξία, καθώς και η οργανωτικότητά τους φανερώνουν τα δυνατά σημεία του χαρακτήρα τους στα οποία στηρίζονται για να ανταπεξέρχονται στις δυσκολίες που ενδέχεται να φέρνει η καθημερινότητα.

«...Η αντίληψη μου,...η συναισθηματική νοημοσύνη μου...ε, η αποφασιστικότητα και ένας μέτριος εγωϊσμός...»

(1:62)

«...Είμαι αρκετά οργανωτική και θετικός άνθρωπος, ή μάλλον έχω θετική σκέψη. Έχω μια ικανότητα να διεκπεραιώνω πράγματα...»

(2:74)

«...Σίγουρα είμαι σαν άνθρωπος αισιόδοξη και αυτό με βοηθάει πάρα πολύ. Επίσης, είμαι άτομο που δεν παραιτούμαι εύκολα από κάτι, θα το παλέψω αν είναι σημαντικό και είμαι και άνθρωπος που βρίσκω εναλλακτικές. Και αυτό με βοηθάει πάρα πολύ...»

(4:62)

«...στην αισιοδοξία μου και στην αποφασιστικότητά μου. Εεε, νομίζω ότι ακόμα και στα δύσκολα θα βρώ τρόπο και από την άλλη είμαι γενικά πολύ αποφασιστικός άνθρωπος και άνθρωπος που παίρνω και ριψοκίνδυνες αποφάσεις και με ρίσκα και δεν μπορώ να πω σε καλό μου έχει βγεί...»

(6:66)

«...Πρωτον, ότι είμαι πολύ αυτόνομη, δευτερον ότι είμαι πολύ δυνατή, πολύ δυνατή. Δύσκολα λυγάω. Είμαι ανθεκτική εκτος από δυνατή, είμαι μηχανη. Και σε αντοχή φυσική και σε δυσκολίες. Μετά πιστεύω ότι δεν είμαι πληκτικός άνθρωπος, δηλαδή έχω φαντασία και διάθεση για ζωή, μου αρέσει η ζωή, αγαπάω τους ανθρώπους...»

(7:68)

2.7 Διαθεσιμότητα υποστηρικτικού δικτύου

Σε δύσκολες καθημερινές καταστάσεις το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον, μητέρα, αδέρφια και λοιποί συγγενείς είναι παρόντες και διαθέσιμοι να στηρίζουν τις μόνες μητέρες, σύμφωνα με τα όσα αναφέρουν οι ίδιες.

*«...σίγουρα κανα δυο άτομα μου συμπαραστάθηκαν περισσότερο. Έτυχε να είναι κοντά, να είναι και συγγενείς, μπορούσα να αφήσω για λίγη ώρα την Μ. και να πάω να κάνω κάποια δουλειά...ε..αυτή ήταν μια συμπαράσταση που την εκτίμησα..εεε...βρήκα κάποια πράγματα...μικρά όμως, γιατί και στην Αθήνα όπως ζούμε δεν είναι και εύκολο να προσφέρεις σε κάποιον χρόνο...»,
«...Απλώς η μητέρα μου ήρθε 2χρόνια από την Κρήτη που μένει για να με βοηθήσει. Της το ζήτησα εγώ όμως. Η πιο ουσιαστική βοήθεια ήταν αυτή...»*

(2:54&58)

«...Νομίζω την αδερφή μου που είναι πιο κοντά σε μένα. Η μια μου αδερφή και με κατανοεί περισσότερο και λόγω απόστασης, μένει πιο κοντά από την άλλη

και είναι πιο εύκολο...», «..Η μητέρα μου δεν είναι ικανή να με βοηθήσει πρακτικά αλλά μόνο η παρουσία της με βοηθάει. Θα μπορούσε να είναι σε έναν καναπέ δίπλα και να την έβλεπα και να με βοηθάει. Έχουν αλλάξει τα πράγματα, σαφώς...»

(3:26&52)

Όσον αφορά την υποστήριξη και την διαθεσιμότητα από τους φίλους σε καθημερινά πρακτικά θέματα αποδεικνύουν την παρουσία τους και την συμπαράσταση τους ακόμα και σε έκτακτες καταστάσεις.

«...είναι όλοι με οικογένειες, με τα τρεξίματά τους με τις δουλειές τους και παρόλα αυτά δεν έχω νιώσει αβοήθητη ποτε με το παιδί και πάντα υπάρχει έστω και λεκτικά το αν χρειαστείς κάτι, πες το ή και νύχτα να είναι πάρε τηλέφωνο...»

(4:56)

Υπάρχει, όμως, και η περ.7 η οποία καταθέτει ότι προσδοκούσε την παρουσία κάποιων συγκεκριμένων ανθρώπων η οποία δεν φάνηκε, γεγονός που την ενόχλησε και την δυσαρέστησε.

«...Δηλαδή υπήρχαν 2-3 από τους οποίους περίμενα μεγαλύτερη στήριξη από το φιλικό περιβάλλον. Η οποία, όχι η στήριξη, αλλά η παρουσία με αυτήν την έννοια δεν ήρθε. Δηλαδή θα περίμενα να ήταν πιο πληθωρική η παρουσία τους δίπλα μου και κυρίως στο παιδί. Ενώ αντιστοίχως υπήρχαν άνθρωποι που δεν υπολόγιζα ποτε ότι θα ήταν τόσο πολύ δίπλα μου και άνθρωποι που γνώριζα πολύ λιγότερο, οι οποίοι έχουν μια σταθερή παρουσία απίστευτη. Και μάλιστα υπήρξε και μια γυναίκα η οποία είναι πολύ μεγαλύτερη από μένα, είναι και πολύ

γνωστή καρδιοχειρουργός η οποία δεν ήταν αυτό που λέμε φίλη, φίλη ήμασταν αυτό που λέμε κοινωνικές φίλες, δηλαδή βλέπόμασταν μια φορά τον μήνα και τρώγαμε. Από την ώρα που ήρθε η κόρη μου έχουμε γίνει πραγματικά φίλες γιατί η παρουσία και η στήριξη της είναι τόσο συγκλονιστική...»

(7:54&56)

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί το ότι οι μόνες μητέρες φάνηκε ότι διαθέτουν επαρκές υποστηρικτικό δίκτυο σε περιπτώσεις έκτακτων περιστάσεων, όπως φαίνεται στην παρακάτω περίπτωση.

«...Ο κύριος που είδες (στη συνάντηση στο σπίτι), «ταξιπζής του Ωνασείου». Συνέχεια. Όταν μπήκαμε για εγχείρηση τώρα ήταν την ημέρα που είχε την απεργία, που δεν κουνιόταν τίποτα, ούτε τα ταξι, και έβρεχε και καταρρακτωδώς και όταν του το είπα, είπε «εννοείται ότι θα πάμε» μέσω Καλαμπάκας αλλά πήγαμε...»

(5:72)

3. Σύνθεση αποτελεσμάτων (cross-case)

Μετά την παράθεση των θεματικών κατηγοριών που προέκυψαν από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων, προχωρούμε παρουσιάζοντας τον τρόπο με τον οποίο οι κατηγορίες καθορίζουν τις βασικές θεματικές ενότητες καθώς και την αιτιολόγησή της μεταξύ αυτών σχέσης (cross-case study). Τα κοινά χαρακτηριστικά των υποκατηγοριών μπορούν να συνθέσουν μια γενικώς αποδεκτή και αναδυόμενη θεματική ενότητα και «...άρα να αντικατοπτρίσουν μια τυπολογία των περιπτώσεων μελέτης εξαιρετικής αξίας» (Yin, 2003, p.135) Μέσα, λοιπόν, από την ανάγνωση των θεματικών κατηγοριών προκύπτουν συνδετικοί κρίκοι οι οποίοι μας καθοδηγούν στη σύνθεση σημαντικών κατηγοριών για την κατανόηση και μελέτη της μονογονεϊκότητας με υιοθεσία.

Οι κύριες, λοιπόν, θεματικές ενότητες αναφέρονται κατά πρώτον λόγο, στους *παράγοντες* που φαίνεται από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων να συνδέονται με την απόφαση τους να υιοθετήσουν και στις εμπειρίες τους, στη συνέχεια, στα *χαρακτηριστικά της προσωπικότητας* τους όπως επίσης και στα *χαρακτηριστικά της πατρικής οικογένειας* στην οποία ανατράφηκαν οι συγκεκριμένες μητέρες και τέλος, στην οπτική που φαίνεται να έχουν οι ίδιες για τον *ρόλο του δυννητικού πατέρα – συντρόφου* και στον *ρόλο που διαδραματίζει το παιδί* στη ζωή τους.

3.1 Παράγοντες στην απόφαση υιοθεσίας

Στην αναζήτηση αιτιολογίας και νοήματος σχετικά με την απόφαση των μόνων μητέρων να υιοθετήσουν, αναδεικνύονται ποικίλοι και διαφορετικοί παράγοντες. Αυτοί σχετίζονται αφενός με την βιολογική κατάσταση στην οποία

βρισκόταν η καθεμία καθώς και με τις επιπτώσεις των εναλλακτικών επιλογών εκτός της υιοθεσίας που ενδεχομένως είχαν εξετάσει και αφετέρου με τον ρόλο που διαδραμάτισαν τα σημαντικά πρόσωπα της οικογενείας τους στην απόφαση τους να υιοθετήσουν. Τέλος, το θετικό κλίμα της οικογένειας απέναντι στην υιοθεσία και οι εμπειρίες που είχαν οι μόνες μητέρες σχετικά με την υιοθεσία καθώς και η σημασία της αξίας της ανεξαρτησίας που εισέπραζαν από την οικογένειά τους, φαίνεται να διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην απόφαση τους να υιοθετήσουν.

3.1.1 Βιολογικοί παράγοντες – Εναλλακτικές επιλογές

Είναι εμφανές, λοιπόν, μέσα από τη διερεύνηση των απαντήσεων των μόνων μητέρων, να συγκαταλέγονται στους παράγοντες αυτούς η ηλικία τους, οι βιολογικοί παράγοντες (υπογονιμότητα – προβλήματα υγείας) και ο περιορισμός εναλλακτικών επιλογών όσον αφορά την απόκτηση παιδιού. Πιο συγκεκριμένα, αναφορικά με την ηλικία οι περισσότερες μόνες γυναίκες αποφάσισαν να υιοθετήσουν στην ηλικία των 40 χρόνων περίπου, όταν αντιλαμβανόντουσαν πια ότι τα χρονικά περιθώρια είναι περιοριστικά για την απόκτηση παιδιού. Δεν επιθυμούσαν, όπως οι ίδιες αναφέρουν, να φαίνονται «γιαγιάδες» στα μάτια του παιδιού τους, οπότε όταν έγιναν 40χρονών η επιθυμία τους για απόκτηση παιδιού πλησίαζε προς την εκπλήρωσή της.

Οι βιολογικοί παράγοντες διαδραμάτισαν επιπρόσθετο ρόλο· η περ.7 αφού γνώριζε από 34χρονών ότι είχε πρόωρη εμμηνόπαυση, ήταν η μοναδική γυναίκα που αποφάσισε να υιοθετήσει 36χρονών. Παρομοίως και η περ.3 είχε προσπαθήσει με την εξωσωματική μέθοδο να αποκτήσει παιδί αλλά αυτό δεν κατέστη δυνατό, οπότε και αποφασίζει να υιοθετήσει 45χρονών. Από την άλλη πλευρά, η περ.1&2 δεν ήταν θετικές ως προς την επιλογή της εξωσωματικής μεθόδου για την απόκτηση παιδιού

αφενός λόγω των πολλών φαρμάκων (περ.2) και αφετέρου λόγω της δυσκολίας τους να εξηγήσουν κατόπιν στο παιδί για την πολυπλοκότητα της διαδικασίας της εξωσωματικής από δότη σπέρματος (περ.1), όπως οι ίδιες αναφέρουν. Τέλος, αξίζει να αναφερθεί ότι η περ.1 κατέληξε στην απόφαση της υιοθεσίας αν και δεν υπήρχε βιολογικό πρόβλημα. Αντιθέτως, όπως χαρακτηριστικά απάντησε, είχε εγκυμονήσει στο παρελθόν και είχε κάνει έκτρωση λόγω ατελέσφορης σχέσης με τον τότε σύντροφο όποτε και η απόφαση της υιοθεσίας ήταν για την ίδια πολύ συνειδητή.

3.1.2 Σημαντικά πρόσωπα οικογενείας

Τα σημαντικά πρόσωπα στην οικογένεια των μόνων μητέρων διαφαίνεται ότι επέχουν καθοριστικό ρόλο στην απόφαση της υιοθεσίας. Αυτά τα σημαντικά πρόσωπα, σύμφωνα με τις απαντήσεις των περιπτώσεων 1 & 5, αποτελούν άτομα του πολύ κοντινού περιβάλλοντος τους και συγκεκριμένα τα ανήψια τους, τα παιδιά δηλαδή των αδερφών τους. Η ανατροφοδότηση και η αναγνώριση που εισπράττουν από τα ανήψια τους ότι θα είναι επαρκείς ως γονείς δίνει στις συγκεκριμένες γυναίκες το πράσινο φως στη λήψη της απόφασης τους να υιοθετήσουν μονογονεϊκά. Με τα ανήψια τους είχαν καθημερινές επαφές και σχέσεις οπότε, όπως φαίνεται από τις απαντήσεις τους, η αξιολόγηση της ικανότητας και δυνατότητάς τους ως μητέρες, έδωσε σε εκείνες τη σιγουριά ότι θα τα καταφέρουν.

Η ενίσχυση της απόφασης των μόνων μητέρων από τα ανήψια τους φανερώνει, άλλωστε, την αξία και τη σημασία που αποδίδουν στον ίδιο αποδέκτη, το παιδί, οπότε και αναζητάνε από αυτό την επιβεβαίωση. Σύμφωνα με τις ίδιες τα παιδιά είναι εκείνα που μπορούν να κρίνουν αντικειμενικά εισπράττοντας ως παιδιά τον ρόλο της μητρότητας. Δεν είναι βέβαια, τυχαίο ότι όλες αυτές οι γυναίκες έχουν

αδέρφια παντρεμένα με παιδιά, εκτός από την περ.7 που δεν είχε καθόλου αδέρφια. Αντιλήφθηκαν, δηλαδή, τη σημαντικότητα του παιδιού στην οικογένεια αλλά και στην ζωή γενικότερα μέσα από τις ίδιες οικογένειες των αδελφών τους και θέλησαν να αποκτήσουν και οι ίδιες ένα παιδί στην ευρύτερη οικογένεια.

3.1.3 Ευνοϊκό κλίμα στην ιδέα της υιοθεσίας

Στη συνέχεια, η ανατροφή των συγκεκριμένων γυναικών από την πατρική τους οικογένεια φαίνεται να σχετίζεται σε σημαντικό βαθμό με την απόφαση τους να υιοθετήσουν. Στις απαντήσεις τους τίθεται θέμα αναφοράς και ύπαρξης υιοθετημένου παιδιού στην πατρική τους οικογένεια. Η περίπτωση 6 φανερώνει την ύπαρξη υιοθετημένου παιδιού με ειδικές ανάγκες (πρόβλημα στο πόδι) στην πατρική οικογένειά της και μετέπειτα η ίδια αποφασίζει να υιοθετήσει παιδί με πρόβλημα υγείας. Η ίδια θεωρεί ότι οι ευχάριστες και τρυφερές αναμνήσεις της οικογενείας της με το υιοθετημένο κοριτσάκι την κατεύθυναν να δει θετικά την προοπτική της υιοθεσίας με σκοπό να αποκτήσει και εκείνη μια αντίστοιχη ευτυχισμένη οικογένεια.

Επιπρόσθετα, η ανάγκη των μόνων γυναικών να δώσουν αγάπη και να προσφέρουν τον πλούτο συναισθημάτων που έλαβαν από την πατρική τους οικογένεια για τα εγκαταλελειμένα παιδιά, φαίνεται να αφορά τις περιπτώσεις 5, 6 & 7. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση 5 η οποία υιοθέτησε παιδί με σοβαρή καρδιοπάθεια δείχνοντας έμπρακτα την ανάγκη της προσφοράς αγάπης σε εγκαταλελειμένο παιδί με πρόβλημα υγείας. Επίσης, η πατρική οικογένεια της περίπτωσης 7 επιθυμούσε πολύ να υιοθετήσει αν και αυτό ποτε δεν έγινε για οικονομικούς λόγους, η συγκεκριμένη, όμως, γυναίκα ήδη από την εφηβεία της είχε

αποφασίσει να υιοθετήσει παιδί κάποια στιγμή στη ζωή της. Φαίνεται, δηλαδή, ότι το ευνοϊκά προσκείμενο στην υιοθεσία κλίμα της πατρικής οικογένειας των μόνων μητέρων καθώς και οι αντίστοιχες εμπειρίες που είχαν αποκομίσει από αυτήν σχετικά με την ιδέα της υιοθεσίας, κατηύθυνε τις συγκεκριμένες γυναίκες στην απόφαση να υιοθετήσουν.

Ακόμα και οι δυσκολίες κατά την ανατροφή τους στην πατρική οικογένεια, δεν έδρασαν ανασταλτικά ως προς την απόφαση τους να υιοθετήσουν. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση 1&2, η σχέση των γονέων των γυναικών δεν περιγράφεται ως η ιδανική, υπάρχουν συγκρούσεις και εντάσεις, και γι' αυτόν τον λόγο η πρώτη μεν περίπτωση αντιτίθεται στην ιδέα του γάμου, η δεύτερη δε περίπτωση, έκανε έναν αποτυχημένο γάμο διότι δεν είναι καλή, όπως η ίδια αναφέρει, στο σχετίζεσθαι με τον σύντροφο. Αυτό, βέβαια, δεν αναιρεί την επιθυμία τους για παιδί αντιθέτως, όπως φαίνεται, τις ωθεί για να δημιουργήσουν την οικογένεια με τον τρόπο που οι ίδιες την έχουν φανταστεί, δηλαδή μονογονεικά.

Τέλος, το θετικό κοινωνικό κλίμα στο οποίο έζησε η περ.1 στην Αγγλία, όπου υπήρχε ιδιαίτερη προώθηση όχι μόνο προς την υιοθεσία γενικά αλλά και προς τη μονογονεϊκότητα ειδικά, επέδρασε ευνοϊκά και αποφάσισε να υιοθετήσει άμεσα.

3.1.4 Η σημασία της ανεξαρτησίας στην πατρική οικογένεια

Ο τρόπος της ανατροφής των μόνων μητέρων στην πατρική οικογένεια συνδέεται σε μεγάλο βαθμό με την απόφαση της μονογονεϊκής υιοθεσίας. Η αξία της ανεξαρτησίας, δηλαδή, της μη οικονομικής, συναισθηματικής εξάρτησης από κάποιον άντρα την οποία απεκόμισε η περίπτωση 3 από την μητέρα της ήταν μέγιστης σημασίας για την ίδια. Η μητέρα της έδειξε ιδιαίτερη επιμονή και εμφύσησε

στην ίδια και στις υπόλοιπες κόρες της, την αξία της ανεξαρτησίας, να μην βρεθούν, κατά τα λεγόμενά της, ποτε σε θέση να εξαρτώνται από τους άντρες τους και για να εξασφαλίσει αυτήν την κατάσταση έδωσε στην κάθε κόρη από ένα σπίτι. Η περ.3 θεωρεί τον γάμο συμβιβασμό και το θέτει ως αποτέλεσμα του κλίματος της ανεξαρτησίας στο οποίο ανατράφηκε από τη μητέρα της.

3.2 Τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων μητέρων

Μέσα από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων εντοπίστηκαν κάποια ουσιαστικά χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους τα οποία είναι κοινά σε όλες και μας βοηθούν να διακρίνουμε καλύτερα το προφίλ και τον τρόπο σκέψης αυτών των γυναικών στην μονογονεϊκή τους εμπειρία.

3.2.1 Αυτεπάρκεια

Οι μόνες μητέρες, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους, φαίνεται ότι στηρίζονται αποκλειστικά στις δικές τους δυνάμεις και στα δικά τους οικονομικά και συναισθηματικά αποθέματα. Οι συγκεκριμένες γυναίκες γνωρίζουν ότι είχαν κατορθώσει σημαντικά πράγματα στη μέχρι τότε πορεία της ζωής τους (επαγγελματική αναγνώριση, εμπειρίες από ταξίδια, κοινωνική καταξίωση) γεγονός το οποίο επέδρασε αποφασιστικά στο να τους δώσει την ώθηση να τα καταφέρουν αντίστοιχα και ως μόνοι γονείς ενός παιδιού. Συγκεκριμένα, όπως αναφέρει και η περ.3, θεωρεί τον εαυτό της ικανό να καταπιαστεί με την όποια ασχολία όσο κουραστική και απαιτητική και αν είναι.

Από την άλλη πλευρά, το γεγονός ότι όλες οι μόνες μητέρες θα προχωρούσαν στην υιοθεσία ακόμα και αν δεν είχαν την υποστήριξη του οικογενειακού περιβάλλοντος τους φανερώνει την πεποίθησή τους ότι διαθέτουν τις ικανότητες και μπορούν να βασιστούν στα δικά τους οικονομικά και συναισθηματικά αποθέματα. Αναγνωρίζουν την ύπαρξη δυσκολιών και αναλογίζονται την όποια πιθανή αρνητική έκβαση των πραγμάτων, όμως, δηλώνουν απόλυτα έτοιμες και συνεχίζουν να υποστηρίζουν την απόφασή τους να υιοθετήσουν ακόμα και χωρίς τη στήριξη του περιβάλλοντος τους.

Φαίνεται από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων ότι αντιλαμβάνονται τη σημαντικότητα της ύπαρξης του υποστηρικτικού περιβάλλοντος, παρόλα αυτά θεωρούν τους εαυτούς ικανούς να μεγαλώσουν ένα παιδί μόνες τους και χωρίς αυτό. Συγκεκριμένα, αυτές οι γυναίκες είχαν ήδη σκεφτεί το ενδεχόμενο αρνητικής στάσης του περιβάλλοντος τους προτού αποφασίσουν να υιοθετήσουν, όμως αυτό δεν αποτέλεσε ανασταλτικό παράγοντα στην απόφασή τους. Ακόμα και στην περ.3 που το οικογενειακό της περιβάλλον εκφράστηκε με πολύ αρνητικό τρόπο για την απόφασή της και η οικογένειά της προέβαλλε διάφορα επιχειρήματα κατά της μονογονεϊκότητας και των ευθυνών που αυτή συνεπάγεται, η συγκεκριμένη γυναίκα επέμεινε στην απόφασή της και έδειξε έτοιμη να στηριχτεί απόλυτα στα δικά της εφόδια για την ανατροφή του παιδιού της.

3.2.3Ανεξαρτησία

Όλες οι γυναίκες είναι επαγγελματικά και συναισθηματικά ανεξάρτητες αφού από αρκετά νωρίς στη ζωή τους (18-20 χρονών) ζούνε μια ανεξάρτητη ζωή μόνες τους, λαμβάνοντας αποφάσεις με βάση τις δικές τους επιθυμίες και φανερώνουν μια αυτοβουλία η οποία συνεχίζει να χαρακτηρίζει την ζωή τους με το παιδί. Σύμφωνα με

τις απαντήσεις τους, οι ίδιες περιγράφουν ότι ζούνε μόνες τους χωριστά από την πατρική οικογένειά τους από την ενηλικίωσή τους διατηρώντας, όμως, την μεταξύ τους καλή επαφή. Επιπλέον, φάνηκαν πρόθυμες να ζήσουν έντονες εμπειρίες και καταστάσεις στην επαγγελματική τους πορεία (περ.1,6 & 7) βασιζόμενες στις δικές τους επιθυμίες και επιδιώξεις.

Αντίστοιχα, δηλώνουν ότι είναι δική τους ξεκάθαρα επιλογή να έχουν όλη την ευθύνη της ανατροφής και της διαπαιδαγώγησης του παιδιού τους χωρίς να επιθυμούν να παρεισφρύσει σε αυτό κανείς, ούτε καν ένας σύντροφος – πατέρας. Πιο συγκεκριμένα, θεωρούν ότι οι ίδιες μόνο είναι σε θέση να κατευθύνουν και να χαράζουν τη ζωή του παιδιού τους και πολύ συνειδητά φαίνονται να μην επιτρέπουν να παρέμβει κανείς διότι αυτό ενδέχεται να φέρει προστριβές και διχογνωμία. Διακρίνεται, δηλαδή, η επιθυμία τους για αποκλειστικό έλεγχο στη ζωή του παιδιού τους, όπως και οι ίδιες είχαν τον αποκλειστικό έλεγχο στη ζωή τους. Σε γενικές γραμμές, το χαρακτηριστικό της ανεξαρτησίας και της αυτοδυναμίας διέπει, εκτός από την πορεία της ζωής τους, ταυτόχρονα και την απόφασή τους να υιοθετήσουν και να μεγαλώσουν αποκλειστικά μόνες τους ένα παιδί.

3.2.4 Αυτοδυναμία

Από τις απαντήσεις τους, μπορούμε να καταλάβουμε ότι οι συγκεκριμένες γυναίκες έχουν μάθει να στηρίζονται τόσο πολύ στις δικές τους δυνάμεις και να βρίσκουν τις ισορροπίες στα προβλήματα της ζωής μόνες τους, οπότε η ανατροφή ενός παιδιού με τις όποιες δυσκολίες αυτή φέρει, είναι σε θέση να τις αντιμετωπίσουν.

Θεωρούν ότι είναι σε θέση να ανταπεξέλθουν στην όποια δυσκολία τους παρουσιαστεί ακόμα και σε θέματα υγείας, όπως άλλωστε έπραξαν οι περιπτώσεις 1, 5 και 6, οι οποίες υιοθέτησαν παιδί με πρόβλημα υγείας. Πιο συγκεκριμένα, αυτές οι μητέρες παρόλο που το παιδί τους έχει σοβαρό πρόβλημα υγείας (περ.5 με εγχείρηση ανοιχτής καρδιάς και περ.6 με υπολειπόμενη λειτουργία στους νεφρούς) δεν φαίνονται να αγχώνονται ή τουλάχιστον δεν φαίνεται το άγχος για την υγεία του παιδιού να τις κυριεύει στην καθημερινότητά τους με εξαίρεση την περ.4 που θεωρεί σοβαρή επέμβαση τον στραβισμό και φαινόταν ιδιαιτέρως αγχωμένη. Άξια αναφοράς είναι και η περ.1 η όποια υιοθέτησε ένα αγοράκι για το οποίο της είχαν πεί από το ίδρυμα ότι υπάρχει πρόβλημα με την ανάπτυξή του λόγω κάποιας δυσλειτουργίας στους νεφρούς. Η ίδια επειδή διέθετε γνώσεις, δεν έδωσε ιδιαίτερη σημασία, ούτε, όπως η ίδια αναφέρει, αγχώθηκε και φρόντιζε για τη σωστή διατροφή του παιδιού. Μετά από 4χρόνια φάνηκε από τις εξετάσεις ότι το παιδί δεν παρουσιάζει κανένα πρόβλημα και η ανάπτυξη του είναι φυσιολογική. Είναι ευδιακριτο, λοιπόν, ότι η δυναμικότητα που δείχνουν αυτές οι μητέρες τις βοηθάνε να ανταπεξέρχονται ακόμα και σε πολύ δύσκολες περιπτώσεις υγείας.

Τέλος, η ικανότητά τους να βρίσκουν λύσεις στα οποιαδήποτε προβλήματα είναι εμφανής και αποτελεί το δυνατό σημείο στο οποίο γνώριζαν ότι θα βασιστούν για να αντιμετωπίσουν τις τυχόν δυσκολίες στην ανατροφή του παιδιού τους γενικά και ειδικότερα στα θέματα της υγείας των όσων παιδιών είχαν. Αξιοσημείωτη είναι η περ.5 που γνώριζε από την πρώτη στιγμή επαφής με το παιδί ότι η πορεία της υγείας του είναι πολύ κρίσιμη, όμως, όπως η ίδια αναφέρει, σκοπός της ήταν και είναι να βοηθήσει το παιδί αυτό να ζήσει ευτυχισμένο και όχι απλά να ζήσει, οπότε και προσπάθησε να περιορίσει το άγχος της για την υγεία του παιδιού εστιάζοντας στις

θετικές πλευρές της μητρότητας, δείχνοντας κατ'αυτόν τον τρόπο την δυναμικότητα και την αισιοδοξία της για την ζωή.

3.3 Η πατρική οικογένεια των μόνων μητέρων

Από τις περιγραφές των πατρικών οικογενειών των μόνων μητέρων προκύπτουν τα δυναμικά των οικογενειών, της μητέρας και του πατέρα, τα οποία έχουν κοινά χαρακτηριστικά σημεία.

3.3.1 Μητέρα

Οι περισσότερες μητέρες των γυναικών που υιοθέτησαν μονογονεϊκά περιγράφονται ως *δυναμικές και ηγετικές παρουσίες* στην οικογένειά τους. Πιο συγκεκριμένα, η περ.4 αναφέρει ότι η μητέρα της αν και ήταν μια νοικοκυρά με παραδοσιακές αντιλήψεις για την οικογένεια, ήταν, όμως, ιδιαίτερα δυναμική και καθόριζε τα πάντα μέσα στην οικογένεια. Κατά τον ίδιο τρόπο περιγράφει και η περ.3 τη μητέρα της· ήταν ο άνθρωπος που λάμβανε τις όποιες πρωτοβουλίες και διαχειριζόταν τα πάντα μέσα στην οικογένεια. Επίσης, η περ.2 χαρακτηρίζει τη μητέρα της αποφασιστική σε πολύ κρίσιμες οικογενειακές καταστάσεις διότι αντέδρασε ιδιαιτέρως δυναμικά και αποτελεσματικά.

Επιπρόσθετα, το χαρακτηριστικό της *δυναμικότητας και των κυριαρχικών τάσεων* φαίνεται να παρουσιάζεται και στις υπόλοιπες περιπτώσεις μαζί με την *αυστηρότητα* και την *κριτική* που ασκούσαν οι μητέρες τους στις ίδιες. Η περ.5 περιγράφει τη μητέρα της ως αυστηρή, αυταρχική και επικριτική στις επιλογές της αλλά και ιδιαίτερα «καυστική» σε τυχόν λάθη της. Αντίστοιχα, η περ. 7 αναφέρεται στην αυστηρότητα που επιδείκνυε η μητέρα της στο πρόσωπό της και πόσο μεγάλη

συναισθηματική δυσκολία της προκαλούσε αυτή η στάση της. Ακόμα και η περ.1 που χαρακτηρίζει τη μητέρα της ως γλυκιά, την θεωρεί κατά βάθος ιδιαιτέρως *καταπιεστική* αφού της φόρτωνε, όπως η ίδια αναφέρει, τις δυσκολίες της συζυγικής της σχέσης και το συναίσθημα ήταν αρκετά πειστικό για τη συγκεκριμένη γυναίκα.

Αυτό, λοιπόν, το αυστηρό και επικριτικό κλίμα στη σχέση μητέρας – κόρης, πυροδοτούσε έντονες και συχνές συγκρούσεις και προστριβές. Οι περ.2, 4, 5 & 7 αναφέρονται σε μια ανταγωνιστική σχέση με τη μητέρα τους και φανερώσουν την ένταση και την ξεχωριστή δυναμική που υπήρχε μεταξύ τους. Η περ.4 επεξηγεί ότι αυτή η ένταση υφίσταται γιατί και η ίδια έχει ηγετικά χαρακτηριστικά και αναφέρει ότι γενικά έχουν εξίσου την ίδια δυναμική προσωπικότητα. Επιπλέον, οι περ.2&7 είναι οι μόνες από τις γυναίκες οι οποίες παντρεύτηκαν και χώρισαν και, όπως αναφέρει η περ.2, η μητέρα της την πίεζε να γίνει η παραδοσιακή σύζυγος – μητέρα και άρα να γίνει κάτι που η ίδια δεν επιθυμούσε και γι' αυτόν τον λόγο τελικά ο γάμος της απέτυχε.

Τέλος, από τις απαντήσεις φαίνεται ότι υπάρχουν δυο πλευρές απόψεων των μητέρων των μόνων γυναικών για τον γάμο. Η μια πλευρά των μητέρων δείχνει να είναι ιδιαίτερα πειστική στο θεσμό του γάμου, *οπισθοδρομικές* και *παραδοσιακές*, όπως οι περ.2 & 4 τις χαρακτήρισαν. Αυτή η στάση ασκούσε μεγάλη πίεση στις μόνες γυναίκες και προκαλούσε τις συνεχείς αντιδράσεις τους για να υποστηρίξουν ότι δεν επιθυμούσαν να κάνουν κάτι που δεν ήθελαν (γάμο). Από την άλλη πλευρά, οι περ.3&6 φανερώσουν μητέρες απελευθερωμένες από τις παραδοσιακές αντιλήψεις του γάμου και μάλιστα ενισχύουν την ανεξαρτησία και τον έλεγχο στη ζωή τους.

3.3.2 Ο πατέρας

Από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων διαγράφονται δυο τύποι προσωπικότητας του πατέρα. Η πρώτη είναι ο τύπος του πατέρα που περιγράφεται από τις περισσότερες ως *«τρυφερός, γλυκός, με κατανόηση»* και παρουσιάζεται μια ζεστή συναισθηματική σχέση μεταξύ κόρης και πατέρα μέσα από τις απαντήσεις τους. Οι περ.2, 3, 4 & 7 αναφέρονται χαρακτηριστικά για τον πατέρα τους ότι ήταν ένας βολικός άνθρωπος και μεταξύ κόρης και πατέρα υπήρχε μια ισορροπημένη σχέση. Μάλιστα, η περ.7 μοιραζόταν μαζί του περισσότερα πράγματα από τη μητέρα της διότι γνώριζε ότι θα την αντιμετωπίσει με τρυφερότητα και δεν θα της ασκήσει κριτική, όπως συνήθιζε η μητέρα της. Βέβαια, η περ.3&7 αποδίδουν *«το γλυκό και γεμάτο κατανόηση»* πατέρα τους στο γεγονός ότι αυτοί δεν έπαιρναν πρωτοβουλίες και ήταν, όπως αναφέρει και η περ.7 χαρακτηριστικά, πιο αδύναμος από την μητέρα της. Παρουσιάζεται, λοιπόν, η όψη ενός άβουλου και γι'αυτό βολικού πατέρα - σύζυγου, ο οποίος δέχεται άκριτα τις αποφάσεις τις δυναμικής συζύγου χωρίς να αντιδράει. Φαίνεται, δηλαδή, η μητέρα - σύζυγος να αποτελεί το ηγετικό και κυρίαρχο πρόσωπο μέσα στην οικογένεια και ο πατέρας - σύζυγος να ακολουθεί πειθήνια την *«πορεία που χαράζει»* η μητέρα-σύζυγος χωρίς να εκφράζει γνώμη αλλά αντιθέτως, να δέχεται και να κατανοεί.

Επίσης, ο δεύτερος τύπος προσωπικότητας περιγράφεται από τις περ.1, 5 & 6 ως ένας αυστηρός πατέρας που έχει αποστασιοποιημένη και όχι ιδιαίτερη σχέση με την κόρη του. Συγκεκριμένα, η περ.1 περιγράφει πολύ έντονα τις συγκρούσεις που είχαν οι γονείς της, όπως η ίδια αναφέρει, εξαιτίας της νευρικής και οξύθυμης φύσεως που ήταν ο πατέρας της. Μάλιστα, οι συγκρούσεις και το έντονα δυσαρμονικό συζυγικό κλίμα που η ίδια βίωσε την επηρέασε αρνητικά στο ενδεχόμενο γάμου ή σοβαρής σχέσης. Επιπλέον, αναφερόμενη η περ.1 στο πως η

αδερφή της βίωσε τις εντάσεις των γονιών της και κατά πόσο την επηρέασαν στην ζωή της γενικά αλλά και ειδικά στη σύναψη σοβαρών σχέσεων, καταθέτει ότι η αδερφή της δεν έχει άσχημες αναμνήσεις οπότε θέλησε να παντρευτεί και να δημιουργήσει οικογένεια. Είναι χαρακτηριστικός, λοιπόν, ειδικά στη συγκεκριμένη περίπτωση, ο διαφορετικός τρόπος που οι δυο αδερφές βίωσαν και εισέπραξαν το οικογενειακό κλίμα και στη συνέχεια το κατά πόσο τις επηρέασε στη πορεία της ζωής τους και των επιλογών τους.

Εν κατακλείδι, τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας της μητέρας τους και τα αντίστοιχα του πατέρα των μόνων μητέρων, σκιαγραφούν αφενός την προσωπικότητα αυτών των μητέρων και αφετέρου φανερώνουν την θέση που έχουν οι άντρες στη ζωή τους. Όπως είδαμε στην προηγούμενη ενότητα, οι μόνες μητέρες περιγράφουν τους εαυτούς τους ως δυναμικές, με αυτεπάρκεια και ανεξάρτητες ως προς τη λήψη αποφάσεων τους και τον έλεγχο της ζωής τους, χαρακτηριστικά τα οποία αποδόθηκαν και στις μητέρες τους. Είναι ολοφάνερο το γεγονός ότι το πρότυπο της δυναμικής και ανεξάρτητης γυναίκας που ορίζει και ελέγχει την οικογένεια μετουσιώθηκε στις μόνες μητέρες οπότε και ακολούθησαν τον αντίστοιχο ανεξάρτητο και δυναμικό τρόπο ζωής και επιλογών.

3.4 Η οπτική των μόνων μητέρων για τον ρόλο του δυνητικού πατέρα – συντρόφου

Σύμφωνα με τις απαντήσεις των μόνων μητέρων, ενδιαφέρον έχουν οι αντιλήψεις τους για τον ρόλο ενός δυνητικού, πιθανού πατέρα – συντρόφου στην οικογένειά τους και πιο συγκεκριμένα για τη θέση που του αποδίδουν μέσα στην οικογένεια.

3.4.1 Μοίρασμα ευχάριστων και δυσάρεστων εμπειριών

Μια βασική θεματική ενότητα που αναδεικνύεται από τις απαντήσεις των μόνων μητέρων είναι ο ρόλος που διαδραματίζει στην εμπειρία τους ο πατέρας – σύντροφος. Είναι χαρακτηριστικό των απαντήσεων τους ότι αναγνωρίζουν τη θετική συμβολή που θα μπορούσε να έχει κάποιος πατέρας - σύντροφος. Από την μια πλευρά, είναι το πρόσωπο εκείνο που μπορεί να θέσει όρια στην διαπαιδαγώγηση του παιδιού, πρόσωπο εμπιστοσύνης για να φροντίσει το παιδί όσο διάστημα η μητέρα έχει άλλες ασχολίες. Από την άλλη πλευρά είναι το πρόσωπο εκείνο που η μητέρα θα μοιραστεί μαζί του τόσο τις ανησυχίες, τις ευθύνες και τα άγχη της για το παιδί, όσο και τις χαρούμενες στιγμές, εκείνες που η ίδια αισθάνεται περήφανη και ευτυχισμένη για το παιδί της. Σε γενικές γραμμές, δηλώνουν ότι ο πατέρας – σύντροφος είναι ο άνθρωπος εκείνος που οι μόνες μητέρες τον έχουν ανάγκη για να μοιραστούν μαζί του ευχάριστες και δυσάρεστες εμπειρίες.

Επιπλέον, κρίνοντας από τα δημογραφικά στοιχεία υπάρχουν δύο γυναίκες οι οποίες είχαν παντρευτεί και οι υπόλοιπες είχαν συνάψει πολύχρονες ερωτικές σχέσεις, μη απορρίπτοντας την ανάγκη και τα οφέλη της συντροφικότητας για αυτές. Αντιστοίχως, δεν απορρίπτουν τον γάμο ως ενδεχόμενο στη ζωή τους, αντιθέτως, σε γενικές γραμμές είναι δεκτικές. Η περ.1 η οποία, όπως έχει ήδη αναφερθεί, λόγω της ανατροφής της είναι κατά του θεσμού του γάμου είναι η μόνη η οποία θεωρεί ότι αφού δεν παντρεύτηκε είναι πολύ απίθανο να παντρευτεί, χωρίς όμως και πάλι να αποκλείει το ενδεχόμενο. Είναι φανερό ότι οι μόνες μητέρες αποδέχονται και αναγνωρίζουν τον ρόλο του συντρόφου – πατέρα του παιδιού στη ζωή τους ακόμα και μετά τη μονογονεϊκή επιλογή τους.

3.4.2 Φόβοι για θέματα υγείας

Ένας επιπρόσθετος λόγος για την ύπαρξη συντρόφου που αναφέρεται από τις ίδιες ως σημαντικός, είναι το μοίρασμα των ποικίλων φόβων και των αγωνιών που αντιμετωπίζουν οι ίδιες. Οι πιο έντονοι φόβοι που φάνηκαν από τις απαντήσεις τους είναι τόσο ο φόβος για την υγεία τόσο των ιδίων όσο και του παιδιού, ειδικά αν ήδη είναι γνωστό κάποιο πρόβλημα υγείας του (περ.1,5&6). Τους αγχώνει, λοιπόν, ιδιαίτερος το γεγονός να μην συμβεί κάτι στις ίδιες και το παιδί ξαναμείνει μόνο του, όπως αντίστοιχα το είχαν αφήσει οι φυσικοί γονείς του. Η έγνοια της πορείας της υγείας του παιδιού αποτελεί για τις ίδιες ένα βάρος που η παρουσία του πατέρα - συντρόφου θεωρούν ότι θα μπορούσε να τους ανακουφίσει. Οπότε ο σύντροφος θα μπορούσε, κατά τις ίδιες, να διαδραματίσει σημαντικό ρόλο στο μοίρασμα των αγωνιών αφενός και αφετέρου στην συναισθηματική ασφάλεια πως ο,τιδήποτε συμβεί στις ίδιες ο πατέρας θα αναλάβει και θα συνεχίσει την φροντίδα και ανατροφή του παιδιού, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι περ.1,4,6&7.

3.4.3 Ανάγκη παρουσίας του στην καθημερινότητα

Τέλος, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι μητέρες αναγνωρίζουν ότι ο πατέρας – σύντροφος αποτελεί το πρόσωπο που θα ήταν παρόν καθημερινά στην οικογένεια οπότε και μόνο η παρουσία του για τις ίδιες είναι σημαντική· μπορεί να προσέξει και να φροντίσει το παιδί οπότε η μητέρα να προσφέρει χρόνο στον εαυτό της και να ξεκουραστεί. Η περ.5 θεωρεί ότι θα μπορούσε πολύ πιο εύκολα να απολαύσει καθημερινά πράγματα, π.χ το μπάνιο, τη φροντίδα του εαυτού της και να έχει προσωπικό χρόνο, αν ήταν παρόν ένα πατέρας – σύντροφος. Επίσης, όπως

χαρακτηριστικά αναφέρει η περ.3, ακόμα και όταν ένας πατέρας δεν βοηθάει ούτε οικονομικά, ούτε σε καθημερινά πρακτικά πράγματα, η παρουσία του και μόνο είναι καθοριστική για την ασφάλεια τόσο του παιδιού όσο και της ίδιας.

3.5 Ο ρόλος του παιδιού στη ζωή τους

Σημειώνεται, επίσης, ότι οι γυναίκες αυτές λογαριάζουν στη στήριξη από το παιδί σε συνθήκες που οι ίδιες έχουν συναισθηματικές δυσκολίες και δεν αισθάνονται καλά. Οι περιπτώσεις 1, 4, 6 & 7 βασίζονται στο ίδιο τους το παιδί για να ανακάμψουν ψυχικά. Το παιδί, κατά τις ίδιες, έχει τον τρόπο μέσα από την αγκαλιά του, μέσα από τις κουβέντες του ή και μέσω του παιχνιδιού του να τις αναζωογονήσει προσφέροντας τους τη ψυχική ανάταση που το οικογενειακό και φιλικό περιβάλλον δεν μπορεί. Το παιδί αποτελεί το πρόσωπο που θα στραφούν για να εξισορροπήσουν συναισθηματικά και είναι ολοφάνερη η συγκίνηση τους στις απαντήσεις τους. Για την καθεμία από αυτές το παιδί φαίνεται να έχει τον «τρόπο του» να τις ηρεμήσει και να απομακρύνει τα όποια αρνητικά συναισθήματα και σκέψεις που ενδέχεται να έχουν. Το παιδί είναι για τις ίδιες κατά κάποιο τρόπο «το αποκούμπι» τους αφού δεν υπάρχει σύντροφος στη ζωή τους να πάρει αυτόν τον ρόλο.

Φαίνεται, δηλαδή, ότι το παιδί αποφορτίζει τα αρνητικά συναισθήματα και τις σκέψεις που ενδέχεται να έχουν οι μόνες μητέρες και τις διευκολύνει στο να ανακτήσουν ξανά στις δυνάμεις τους. Η ζωή τους έχει αποκτήσει διαφορετικό νόημα για τις ίδιες και μέσα από την ενασχόλησή τους με το παιδί αισθάνονται ολοκληρωμένες στο μητρικό τους ρόλο, σύμφωνα με τις απαντήσεις τους.

Κεφάλαιο 4^ο

Συζήτηση

Σε αυτήν την μελέτη τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι αναφερόμαστε σε ένα πληθυσμό γυναικών περίπου 40χρονών, με πανεπιστημιακή μόρφωση και με ένα ικανοποιητικό εισόδημα το οποίο προέρχεται από μια σταθερή εργασία. Τα δημογραφικά αυτά χαρακτηριστικά βρίσκονται σε συμφωνία με τα αντίστοιχα των υπόλοιπων μελετών (Ben-Ari & Weinberg-Kurnik 2007· Bock, 2000· Dougherty, 1978· Mannis, 2000· Shireman, 1996). Μάλιστα, όπως και ο Bock (2000) επεσήμανε οι συγκεκριμένες αυτές γυναίκες είναι ανεξάρτητες από πολύ μικρή ηλικία όχι μόνο οικονομικά αλλά και γενικότερα η αξία της ανεξαρτησίας τους απαντάται σε πολλούς τομείς στη ζωή τους· φιλικές και ερωτικές σχέσεις, ανατροφή από την πατρική οικογένεια, τρόπος ζωής και γενικά ο τρόπος επιλογών και αντιλήψεων τους.

Απόφαση μονογονεϊκής υιοθεσίας

Το πρώτο εύρημα σχετικά με τη μονογονεϊκή υιοθεσία αφορά τους παράγοντες οι οποίοι συνέβαλλαν στην απόφαση των μόνων γυναικών να υιοθετήσουν μονογονεϊκά. Αρχικά, φάνηκε από τις απαντήσεις των μόνων γυναικών ότι οι βιολογικοί παράγοντες και συγκεκριμένα η υπογονιμότητα και προβλήματα υγείας, όπως επίσης και η ύπαρξη αδερφών που έχουν κάνει οικογένεια διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο σε αυτήν απόφαση. Επιπλέον φαίνεται ότι οι μόνες γυναίκες διερεύνησαν εναλλακτικές επιλογές εκτος υιοθεσίας για την απόκτηση παιδιού, όπως η εξωσωματική μέθοδος από δότη σπέρματος, όμως, οι αρνητικές επιπτώσεις αυτής της διαδικασίας τις οδήγησαν στην υιοθεσία. Τα ευρήματα αυτά

συμφωνούν με την βιβλιογραφία (Ben-Ari & Weinberg-Kurnik 2007· Hollingsworth 2000· Mannis, 2000· Pakisegi, 1990· Potter & Knaub, 1988). Επιπρόσθετα, η ύπαρξη παντρεμένων αδερφών με παιδιά συμβάλλει στην απόφαση της μονογονεϊκής υιοθεσίας και όπως φάνηκε από τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, τα παιδιά των αδερφών των μόνων γυναικών, τα ανήψια τους δηλαδή, αναγνώρισαν στις ίδιες την ικανότητα και την επάρκεια που διαθέτουν να γίνουν μητέρες προσφέροντας τους κατ' αυτόν τον τρόπο θετική ανατροφοδότηση και σιγουριά ότι θα τα καταφέρουν. Αναφορά για την ύπαρξη παντρεμένων αδερφών με παιδιά των μόνων μητέρων έχει βρεθεί στη βιβλιογραφία (Mannis, 2000· Pakisegi, 1990).

Ένας επιπρόσθετος παράγοντας για την απόφαση της μονογονεϊκής υιοθεσίας φάνηκε να είναι η ανάγκη για προσφορά αγάπης και η ύπαρξη αλτρουϊστικών συναισθημάτων σε εγκαταλελειμένα παιδιά, όπως βρέθηκε στην παρούσα μελέτη. Συγκεκριμένα, οι μόνες μητέρες έλαβαν αυτόν τον πλούτο συναισθημάτων από την πατρική τους οικογένεια αφού μεγάλωσαν σε ένα θετικό κλίμα για τα εγκαταλελειμένα παιδιά, γενικά, και για την υιοθεσία, ειδικά, το οποίο επιβεβαιώνεται από την βιβλιογραφία (Malm & Welti, 2010· Welsh et al., 2008). Όπως αναφέρει και ο Bausch (2006) οι οικογενειακές εμπειρίες σχετικά με την υιοθεσία (ύπαρξη υιοθετημένου παιδιού στην πατρική οικογένεια, επιθυμία πατρικής οικογένειας για υιοθεσία) εξοικείωσε τις μόνες γυναίκες με την υιοθεσία, οπότε και κατέληξαν σε αυτήν την απόφαση.

Τελευταίο αλλά πολύ σημαντικό εύρημα είναι το γεγονός ότι δεν φάνηκε να παίζει κανένα ρόλο η ύπαρξη ικανοποιητικού οικογενειακού – κοινωνικού δικτύου υποστήριξης στην απόφασή τους να υιοθετήσουν μονογονεϊκά. Αν και οι περισσότερες το διέθεταν δεν φάνηκε να είναι αυτό σημαντικό.

Χαρακτηριστικά της προσωπικότητας μόνων μητέρων

Τα ευρήματα της παρούσας μελέτης αναδεικνύουν την ύπαρξη σημαντικών πλευρών της προσωπικότητας των μόνων γυναικών· την αυτεπάρκεια την ικανότητα, δηλαδή, να στηρίζονται στις δικές τους δυνάμεις και εφόδια, τον αποκλειστικό έλεγχο τόσο στη ζωή τους όσο και στην διαπαιδαγώγηση του παιδιού τους και την αυτοδυναμία ότι μπορούν, δηλαδή, να ανταπεξέλθουν όποια δυσκολία τους παρουσιαστεί. Το εύρημα της αυτοδυναμίας και της αυτεπάρκειας είναι συνεπές με τη μελέτη των Ben-Ari & Weinberg-Kurnik, 2007 στην οποία οι αφηγήσεις των μόνων μητέρων διακρίνονται από μια αίσθηση αυτο-αποτελεσματικότητας και δυναμικότητας, ότι μπορούν, δηλαδή, να στηριχτούν στις δικές τους δυνάμεις για να επιτύχουν πράγματα και το έχουν αποδείξει ήδη στην πορεία της ζωής τους. Οι έρευνες που έχουν μελετήσει τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των μόνων μητέρων είναι ελάχιστες (Ben-Ari & Weinberg-Kurnik, 2007· Shireman & Johnson, 1976· Shireman, 1996) και αναφέρονται χωρίς να αναλύουν ιδιαίτερα ότι οι μητέρες αυτές είναι ανεξάρτητες, ώριμες, έχουν θετική αυτοεικόνα και υψηλές προσδοκίες από τους εαυτούς τους.

Στην παρούσα, όμως, έρευνα γίνεται εκτενής αναφορά σε γεγονότα και καταστάσεις που παρουσιάζουν την δυναμικότητα της προσωπικότητας των μόνων μητέρων. Συγκεκριμένα, καταθέτουν ότι η αρνητική στάση του υποστηρικτικού περιβάλλοντος τους απέναντι στην υιοθεσία δεν θα αποτελούσε ανασταλτικό παράγοντα για την απόφασή τους διότι έχουν την πεποίθηση ότι μπορούν να βασιστούν στις δικές τους συναισθηματικές και οικονομικές δυνάμεις. Μάλιστα, οι μόνες γυναίκες στην παρούσα μελέτη που έχουν υιοθετήσει παιδιά με προβλήματα υγείας (καρδιοπάθεια, νεφρική υπολειτουργία) δεν φαίνεται να διακατέχονται από ιδιαίτερο άγχος για την υγεία των παιδιών τους αντίθετα εστιάζονται στην χαρά της

μητρότητας και της αισιοδοξίας ότι θα ανταπεξέλθουν τις όποιες δυσκολίες. Αυτό υποστηρίζεται από την έρευνα των Groze & Rosenthal (1991), ότι, δηλαδή, οι μόνες μητέρες που έχουν υιοθετήσει παιδί με ειδικές ανάγκες φανερώνουν ακόμα μεγαλύτερη ανθεκτικότητα και δυναμική σε σύγκριση με τις μητέρες που υιοθετούν ως ζευγάρι.

Τέλος, το βασικό χαρακτηριστικό της προσωπικότητας τους, η ανεξαρτησία, φαίνεται να διέπει όλες τις πλευρές στη ζωή τους. Οι γυναίκες, δηλαδή, της παρούσης μελέτης είναι συναισθηματικά και επαγγελματικά ανεξάρτητες και λειτουργούν αυτοβούλως και όσον αφορά την διαπαιδαγώγηση και ανατροφή του παιδιού τους, χωρίς να επιθυμούν καμία παρέμβαση σε αυτόν τον τομέα. Φανερώνουν, κατ'αυτόν τον τρόπο την επιθυμία για την αποκλειστική ευθύνη στην διαπαιδαγώγηση του παιδιού τους και συνεπώς τον αποκλειστικό έλεγχο στα θέματα της ανατροφής του. Το εύρημα αυτό απαντάται και σε άλλες έρευνες (Mannis, 2000· Shireman & Johnson, 1976) όπου αναφέρονται σε γυναίκες που έχουν ζήσει μόνες και άρα ανεξάρτητες από πολύ μικρή ηλικία, έχουν βιώσει έντονες εμπειρίες εκληρώνοντας τις όποιες επιθυμίες τους.

Η πατρική οικογένεια των μόνων μητέρων

Μια ενδιαφέρουσα διάσταση που προέκυψε από την ανάλυση των απαντήσεων των μόνων μητέρων είναι τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας της μητέρας και του πατέρα των συγκεκριμένων γυναικών. Πρόκειται για ένα εύρημα που δεν εξετάζεται αναλυτικά σε άλλη μελέτη και έχει ιδιαίτερη σημασία λόγω της επίδρασης που φαίνεται ότι ασκούν αυτά τα χαρακτηριστικά αφενός στις ζωές των μόνων γυναικών και αφετέρου στην απόφασή τους να υιοθετήσουν μονογονεϊκά. Πιο

συγκεκριμένα, οι μητέρες των μόνων γυναικών περιγράφονται ως δυναμικές, αυστηρές και ηγετικές παρουσίες, με έντονη τάση για κριτική. Εκείνες λαμβάνουν τις αποφάσεις για σημαντικά θέματα στην οικογένεια και παίρνουν τις όποιες πρωτοβουλίες σε σχέση με τους συζύγους τους. Οι τελευταίοι χαρακτηρίζονται από τις μόνες μητέρες, ως επι το πλείστον, ως άνθρωποι τρυφεροί, με κατανόηση αλλά αδύναμοι να παίζουν δυναμικό ρόλο στην οικογένεια.

Στην παρούσα μελέτη είναι εμφανής η σύνδεση της εμπειρίας και των βιωμάτων των μόνων γυναικών στην πατρική τους οικογένεια με τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς τους. Η μητέρα που εμφύσησε στις κόρες της την αξία της ανεξαρτησία, το να μην εξαρτώνται, δηλαδή, από κανέναν άντρα, η μητέρα που ασκούσε ιδιαίτερη κριτική στην κόρη και στον σύζυγο αλλά και η αποφασιστική και δυναμική μητέρα που διαχειριζόταν τις κρίσεις στην οικογένεια αποτέλεσαν το πρότυπο που οι μόνες γυναίκες ακολούθησαν στην μετέπειτα πορεία της ζωής τους. Φαίνεται ότι γαλουχήθηκαν, κατά κάποιο τρόπο, με την εικόνα της ανεξάρτητης, αυτοδύναμης και αποτελεσματικής γυναίκας χωρίς την αισθητή αντρική παρουσία στη ζωή τους. Η Mannis (2000) αναφέρει ότι οι μόνες μητέρες που είχαν υιοθετήσει ή είχαν το βιολογικό παιδί τους είχαν ανατραφεί σε κλίμα ανεξαρτησίας λόγω απουσίας του πατέρα (θάνατος, διαζύγιο, εργασία). Από την άλλη πλευρά, η Ward (1983) υποστηρίζει ότι οι μόνες γυναίκες είχαν ανατραφεί σε παραδοσιακά σπίτια με αυταρχικούς πατέρες οπότε εναντιώθηκαν στον ρόλο των παθητικών μητέρων τους και δεν θέλησαν να παντρευτούν. Τα αντικρουόμενα αυτά ευρήματα αποτελούν τα μοναδικά ευρήματα που κάνουν μνεία στην πατρική οικογένεια των μόνων γυναικών, αφορούν, όμως, ανομοιογενή πληθυσμό γυναικών (με βιολογικά και θετά παιδιά) οπότε δεν είναι εφικτή η γενίκευση στον μονογονεϊκό πληθυσμό.

Ο ρόλος του δυνητικού πατέρα – συντρόφου

Ένα πολύ βασικό εύρημα της παρούσας μελέτης είναι ότι οι μόνες μητέρες αντιλαμβάνονται τον ρόλο του άντρα ως του προσώπου εκείνου με το οποίο μπορούν να μοιραστούν τις ευχάριστες και δυσάρεστες οικογενειακές εμπειρίες τους, τα άγχη και τις ανησυχίες τους για το παιδί καθώς και ευτυχισμένες στιγμές. Αποτελεί για εκείνες το πρόσωπο που θα τους προσφέρει συναισθηματική ασφάλεια στους φόβους που ενδέχεται να έχουν για την δική τους υγεία για να μην ξαναμείνει μόνο το παιδί. Επιπλέον, η παρουσία του πατέρα – συντρόφου στην οικογένεια θα την διευκολύνει να έχει τον προσωπικό χρόνο που χρειάζεται στην καθημερινότητά της και να ξεκουραστεί. Βέβαια, η αναγνώριση της θετικής παρουσίας του δυνητικού πατέρα – συντρόφου δεν αναιρεί την επιλογή τους στη μονογονεϊκότητα και την επιθυμία τους να έχουν τον αποκλειστικό έλεγχο στην διαπαιδαγώγηση του παιδιού και ούτε αποτελεί σημαντική επιδίωξη στη ζωή τους ο γάμος γενικά ή η ευρύτερη αναζήτηση πατέρα – συντρόφου ειδικά. Διαγράφεται, δηλαδή, η αμφιθυμία των μόνων μητέρων για τον ρόλο του πατέρα – συντρόφου αφού από την μια πλευρά τις συνεπικουρεί στην καθημερινότητα και από την άλλη το θεωρούν ως το πρόσωπο που παρεισφρύει στην ανατροφή του παιδιού τους.

Ελάχιστες είναι οι προηγούμενες έρευνες που διερεύνησαν τις αντιλήψεις που έχουν οι μόνες μητέρες για τον ρόλο του δυνητικού πατέρα – συντρόφου στη ζωή τους γενικά και στην οικογένειά τους ειδικά (Mannis, 1999· Mannis, 2000· Ben-Ari & Weinberg-Kurnik, 2007). Συγκεκριμένα, οι έρευνες αυτές συμφωνούν στον προαναφερόμενο αμφιθυμικό ρόλο του πατέρα – συντρόφου αφού οι μόνες μητέρες από την μια πλευρά αισθάνονται απόλυτα ικανοποιημένες που είναι ελεύθερες να αποφασίσουν ό,τι θέλουν για τις ίδιες και για το παιδί από την άλλη, όμως, πλευρά, διακατέχονται από φόβους για την υγεία τους αλλά και τη δυσκολία τους να είναι

μόνες τους. Επιπρόσθετα, οι Ben-Ari & Weinberg-Kurnik (2007) διαπίστωσαν ότι οι μόνες μητέρες διαχώρισαν τον άντρα – γονιό με τον άντρα – σύντροφο διότι από τη μια πλευρά, δεν έχουν την ανάγκη ενός άντρα για να ζήσουν την εμπειρία της γονεϊκότητας – μητρότητας, από την άλλη πλευρά αναγνωρίζουν τα οφέλη της παρουσίας του τόσο για τις ίδιες όσο και για το παιδί. Αντιθέτως, η κατοχύρωση της γονεϊκότητας από τις μόνες μητέρες τους ενισχύει την αίσθηση της ελευθερίας και των επιλογών.

Ο ρόλος του παιδιού

Μια σημαντική πτυχή της μονογονεϊκής υιοθεσίας που προέκυψε από την ανάλυση των απαντήσεων των μόνων μητέρων είναι ο ρόλος που διαδραματίζει το παιδί στις ζωές των μόνων μητέρων και ο οποίος δεν έχει διερευνηθεί σε άλλες έρευνες που αφορούν τη μονογονεϊκή υιοθεσία. Τα ευρήματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μόνες γυναίκες βρίσκουν ψυχική ανακούφιση στις όποιες συναισθηματικές δυσκολίες τους μέσα από το παιδί. Βασίζονται, δηλαδή, κατά κάποιο τρόπο στη στήριξη που αυτό τους προσφέρει με την παρουσία του ή και με την αγκαλιά του. Η μόνη αναφορά για τον ρόλο του παιδιού αλλά όχι σε αμιγή πληθυσμό μόνων μητέρων που υιοθέτησαν έκανε η Mannis (2000) η οποία επεσήμανε την μεγάλη επιθυμία αυτών των γυναικών να αποκτήσουν παιδί.

Από την άλλη πλευρά, στην ποσοτική έρευνα των McDonald et al., 2001 σε ζευγάρια που είχαν υιοθετήσει παιδί με ειδικές ανάγκες διαγράφηκε αντιφατικός ο ρόλος του παιδιού. Τα ζευγάρια αυτά αισθάνονται ολοκλήρωση και ευτυχία μεν, φαίνεται να δυσκολεύονται δε τόσο στην επέκταση των κοινωνικών δικτύων τους όσο και στην προσωπική ανάπτυξη τους. Αντιθέτως, στην παρούσα έρευνα όπου υπήρχαν παιδιά με ειδικές ανάγκες, οι μόνες μητέρες στρέφονται στο παιδί για να

ηρεμήσουν και να εξισορροπήσουν συναισθηματικά, νιώθοντας ευχαριστημένες που έχουν αποκτήσει παιδί.

Μάλιστα, η ενασχόληση τους με το παιδί έχει δώσει ένα διαφορετικό νόημα στις ζωές των μόνων μητέρων και οι ίδιες αξιολογούν τη βίωση της μητρότητας ως την πιο σημαντική εμπειρία τους. Αντίστοιχα και ο Hartrick (1997) επεσήμανε ότι οι μητέρες παιδιών 3-16 ετών αυτοκαθορίζουν τους εαυτούς τους διαρκώς μέσα από την καθημερινή ενασχόλησή τους με το παιδί.

Περιορισμοί της έρευνας και μελλοντικές κατευθύνσεις

Σε αυτό το σημείο οφείλουμε να επισημάνουμε τους περιορισμούς της παρούσας έρευνας ο πρώτος εκ των οποίων αναφέρεται στον πρόσφατο για την Ελλάδα θεσμό της μονογονεϊκότητας με υιοθεσία. Πρόκειται για έναν θεσμό που εμφανίστηκε στην Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια πρώτη απόπειρα της σκιαγράφησης της μονογονεϊκής υιοθεσίας στην Ελλάδα και αναδεικνύει κάποια θέματα που θα ήταν χρήσιμο να μελετηθούν περαιτέρω. Επιπρόσθετα, η περαιτέρω διερεύνηση της μονογονεϊκής υιοθεσίας κρίνεται απαραίτητη λόγω της γενικότερης έλλειψης μελετών ως προς το συγκεκριμένο θέμα αλλά και της παντελούς έλλειψης σχετικής έρευνας στην Ελλάδα. Ένας τελευταίος περιορισμός της έρευνάς αυτής, ήταν ο μικρός αριθμός των μόνων μητέρων που συμμετείχαν οπότε τα ευρήματα περιορίζονται από αυτό το γεγονός.

Καταλήγοντας οφείλουμε να επισημάνουμε ότι βασιζόμενοι σε αυτήν την πρώτη προσπάθεια κατανόησης και προσεκτικής προσέγγισης της μονογονεϊκότητας με υιοθεσία, δίνεται η δυνατότητα σε άλλες ερευνητικές μελέτες να διερευνήσουν επιπρόσθετους τομείς που αφορούν τη μονογονεϊκή υιοθεσία.

Τέλος, η παρούσα μελέτη παρέχει μια βάση γνώσεων για τη μονογονεϊκή υιοθεσία στην Ελλάδα που θα ήταν χρήσιμη στους κοινωνικούς λειτουργούς, τους ψυχολόγους καθώς και τις κοινωνικές υπηρεσίες που ασχολούνται με τον ευρύτερο θεσμό της υιοθεσίας, διευρύνοντας την οπτική τους όσον αφορά τις εμπειρίες, τις αντιλήψεις και τον τρόπο σκέψης των μόνων γυναικών που επιθυμούν να υιοθετήσουν παιδί.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Barth, R. P., & Brooks, D. (1997). A longitudinal study of family structure and size and adoption outcomes. *Adoption Quarterly*, 1, 29-56.

Bausch, R. S. (2006). Predicting willingness to adopt a child: A consideration of demographic and attitudinal factors. *Sociological Perspectives*, 49(1), 47-65.

Bock, J., (2000). Doing the right thing? Single mothers by choice and the struggle for legitimacy. *Gender & society*, 14, 62-86.

Borders, L. D., Black, L. K., & Pasley, B.K. (1998). Are adopted children and their parents at greater risk for negative outcomes? *Family Relations*, 47, 237-241.

Ben-Ari, A., & Weinberg-Kurnik, G. (2007). The dialectics between the personal and the interpersonal in the experiences of the adoptive single mothers by choice. *Sex Roles*, 56, 823-833.

Brodzinsky, D.M., & Brodzinsky, A.B. (1992). The impact of family structure on the adjustment of adopted children. *Child Welfare, League of America*, LXXI, 69-76.

Dougherty, J. (1978). Single adoptive mothers and their children. *Social Work*, 32, 311-314.

Fiegelman, W., Silverman, A.R. (1977). Single Parent Adoptions. *Social Casework*, 58, 418-425.

Groze, V. K., & Rosenthal, J. A. (1991). Single parents and their adoptive children: A psychosocial analysis. *Families in Society*, 9, 67-77.

Hartrick, G. A. (1997). Women who are mothers: The experience of defining self. *Health Care for Women International*, 19, 83-94.

Hollingsworth, L. D. (2000). Who seeks to adopt a child? *Adoption Quarterly*, 3, 1-23.

Lanz, M., Iafrate, R., Rosnati, R., & Scabini, E. (1999). Parent-child communication and adolescent self-esteem in separated, intercountry adoptive and intact non-adoptive families. *Journal of Adolescence*, 22, 785-794.

Lansford, J. E., Ceballo, R., Abbey, A., & Stewart, A. J. (2001). Does family structure matter? A comparison of adoptive, two-parent biological, single-mother, stepfather and stepmother households. *Journal of Marriage & Family*, 63, 840-852.

Levin, A. K. (2009). Against all odds: Resilience in single mothers of children with disabilities. *Social Work in Health Care*, 48, 402-419.

Levy-Shiff, R. (2001). Psychological adjustment of adoptees in adulthood: Family environment and adoption-related correlates. *International Journal of Behavioral Development*, 25, 97-104.

Levy-Shiff, R., Zoran, N., & Shulman, S. (1997). International and domestic adoption: Child, parents, and family adjustment. *International Journal of Behavioral Development*, 20, 109-129.

Linn, R. (1991). Mature unwed mothers in Israel: Socio-moral and psychological dilemmas. *Lifestyles: Family and Economic Issues*, 12, 145-170.

Linn, R. (2002). Motherhood as a narrative of moral resistance. *Journal of Feminist Family Therapy*, 13, 1-21.

Mainemer, H., Gilman, L. C., & Ames, E. (1998). Parenting stressing families adopting children from Romanian orphanages. *Journal of Family Issues*, 19, 164-180.

Malm, K. & Welte, K. (2010) Exploring motivations to adopt. *Adoption Quarterly*, 13, 185-208.

Mannis, V. S. (2000). The adopting single mother: four portraits of American women adopting from China. *Adoption Quarterly*, 4(2), 29-55.

Mannis, V. S. (1999). Single mothers by choice. *Family Relations*, 48, 121-128.

McDonald, T. P., Propp, J. R., & Murphy, K. C. (2001). The postadoption experience: child, parent, and family predictors of family adjustment to adoption. *Child Welfare League of America*, LXXX, 71-94.

McGuinness, T., & Pallansch, L. (2000). Competence of children adopted from the former Soviet Union. *Family Relations*, 49, 457-464.

Mercer, R. (2004). Becoming a mother versus maternal role attainment. *Journal of Nursing Scholarship*, 36, 226-232.

Pakizegi, B., (1990). Emerging family forms: Single mothers by choice – Demographic and psychological variables. *Maternal-Child Nursing Journal*, 19, 1-19.

Potter, A.E., & Knaub, P.K. (1988). Single motherhood by choice: A parenting alternative. *Journal of Family and Economic Issues*, 9, 240-249.

Sarason, I. G., Sarason, B. R., Shearlin, E. N., & Pierce G. R. (1987). A Brief Measure of Social Support: Practical and Theoretical implications. *Journal of Social and Personal Relationships*, 4, 497-510.

Shireman, J., & Johnson, P. (1976). Single persons as adoptive parents. *Social Service Review*, 50, 103-116.

Shireman, J. (1996) Single parent adoptive homes. *Children and Youth Services Review*, 18, 23-36.

Ward, L. (1983). Innovative family identity: Experiential antecedents of the capacity for non-traditional childbearing choices. *Dissertation Abstracts International*, 44, 1582B.

Weinraub, M. & Wolf, M. B. (1983). Effects of stress and social supports on mother-child interactions in single- and two-parent families. *Child Development*, 54, 1297-1311.

Welsh, J., Viana, G., Petrill, S., & Mathias, M. (2008). Ready to adopt: Characteristics and expectations of preadoptive families pursuing international adoptions. *Adoption Quarterly*, 11(3), 177-203.

Yin, R. K. (2003). *Case Study Research: Design and Methods* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

